

Universitätsbibliothek Wuppertal

Hvgonis Grotii De Ivre Belli Ac Pacis Libri Tres

Grotius, Hugo

Moeno-Francofvrti, 1626

Liber primus

Nutzungsrichtlinien Das dem PDF-Dokument zugrunde liegende Digitalisat kann unter Beachtung des Lizenz-/Rechtehinweises genutzt werden. Informationen zum Lizenz-/Rechtehinweis finden Sie in der Titelaufnahme unter dem untenstehenden URN.

Bei Nutzung des Digitalisats bitten wir um eine vollständige Quellenangabe, inklusive Nennung der Universitätsbibliothek Wuppertal als Quelle sowie einer Angabe des URN.

[urn:nbn:de:hbz:468-1-675](https://nbn-resolving.org/urn:nbn:de:hbz:468-1-675)

HVGONIS GROTHII
DE IVRE BELLI
AC PACIS

LIBER PRIMVS.

CAPVT I.

Quid Bellum, quid Ius?

- I. Rdo operis.
- II. Belli definitio, & origo nominis.
- III. Ius pro attributo actionis describitur, & diuiditur in rectorium & aquatorium.
- IV. Ius pro qualitate diuiditur in facultatem & aptitudinem.
- V. Facultatis siue iuris strictè dicti diuisio in potestatem, dominium, creditum.
- VI. Facultatis alia diuisio, in vulgarem & eminentem.
- VII. Aptitudo quid?
- VIII. De Iustitia expletrice & attributrice: easq; propriè non distinguere per proportionem Geometricam & Arithmeticam: nec quòd hac circa res communes, illa circa res singulorum versetur.
- IX. Ius pro regula definitur & diuiditur in naturale & voluntarium.
- X. Iuris naturalis definitio, diuisio & distinctio ab his qua non propriè sic dicuntur.

DE IVRE BELLI

- 2
- XI. *Instinctum cum aliis animantibus communem aut proprium hominibus non facere aliam iuris speciem.*
- XII. *Quomodo probetur ius naturale.*
- XIII. *Iuris voluntarii diuisio in humanum & diuinum.*
- XIV. *Ius humanum diuiditur in civile, civili actius, & civile latinus, quod est ius Gentium: eius explicatio & quomodo probetur.*
- XV. *Ius diuinum diuiditur in vniuersale & vnius populi proprium.*
- XVI. *Iure Hebræorum nunquam obligatos fuisse alienigenas.*
- XVII. *Que argumenta Christiani petere possint ex lege Hebræa, & quomodo.*

I. **ONTROVERSIÆ** eorum quos nulla iuris civilis tenet communic; quales sunt & qui in gentem nondum coierunt, & qui inter se diuersarum sunt gentium, tum priuati, tum reges ipsi, qui que par regibus ius obtinent, siue illi optimates sunt, siue populi liberi, aut ad belli aut ad pacis tempora pertinent. Sed quia bellum pacis causa suscipitur, & nulla est controuersia vnde non bellum oriri possit, occasione bellici iuris quæcunque tales incidere solent controuersia rectè tractabuntur: ipsum deinde nos bellum ad pacem vt finem suum deducet.

II. De Belli ergo iure acturi videndum habemus, quid bellum sit de quo quæritur, quid ius quod quæritur. Cicero dixit Bellum certationem per vim. Sed vsus obtinuit vt non actio, sed status eo nomine indicetur, ita vt sit Bellum status per vim certantium, quæ tales sunt: quæ generalitas omnia illa bellorum genera comprehendit, de quibus agendum deinceps erit: neque enim priuatum hîc excludo, vt quod re ipsa prius sit publico, & haud dubiè cum publico communem habeat

AG PACIS, LIB. I.

habeat naturam, quæ propterea vno eoque proprio nomine signanda est. Neque huius nominis origo repugnat. Est enim bellum ex voce veteri duellum, vt duonus quod fuerat factum est bonus, & duis bis. Duellum autem à duobus dictum simili sensu quo pacem vnitatem dicimus. Sic Græcis ex multitudinis significatione πόλεμος. Neque vsus vocis laxiorem hanc notionem repudiat. Quod si quando belli nomen publico tantum tribuitur, nihil id nobis obstat, cum certissimum sit nomen generis sæpe speciei præsertim excellentiori peculiariter adhærescere. Iustitiam in definitione non includo, quia hoc ipsum in hac disputatione quærimus, sit ne aliquod bellum iustum, & quod bellum iustum sit. Distingui autem debet id quod quæritur ab eo de quo quæritur.

III. De iure belli cum inscribimus hanc tractationem, primum hoc ipsum intelligimus quod dictum iam est, siue bellum aliquod iustum, & deinde quid in bello iustum sit. Nam ius hinc nihil aliud quam quod iustum est significat: idque negante magis sensu quam aiente, vt ius sit quod iniustum non est. Est autem iniustum quod naturæ societatis ratione vtentium repugnat. Sic alteri detrahere sui commodi causa contra naturam esse dicit Cicero, idque ita probat, quia si id fiat societas hominum & communitas evertatur necesse sit. Hominem homini insidiari nefas esse euincit Florentinus, quia cognationem quandam inter nos constituerit natura: Seneca: vt omnia inter se membra consentiunt, quia singula seruari totius interest, ita homines singulis parcent, quia ad ceterum geniti sumus. Salua enim esse societas nisi amore & custodia partium non potest: Sicut autem societas alia est sine inæqualitate, vt inter fratres, ciues, amicos, federatos: alia inæqualis, vt inter patrem & liberos,

De Off.
III.

L. vt
vim. D.
de iust &
iure.
De ira li.
2. cap. 31.

DE IVRE BELLI

4
dominum & seruum, regem & subditos, Deum & hominum: ita iustum aliud est ex æquo inter se viuentium, aliud eius qui regit & qui regitur, qua tales sunt: quorum hoc ius Rectorium, illud Æquatorium rectè, ni fallor, uocabimus.

IV. Ab hac iuris significatione diuersa est altera, sed ab hac ipsa ueniens, quæ ad personam refertur; quo sensu ius est Qualitas moralis personæ competens ad aliquid iustè habendum vel agendum. Personæ competit hoc ius, etiam si rem interdum sequatur, ut seruitutes prædiorum quæ iura realia dicuntur comparatione facta ad alia merè personalia: non quia non ipsa quoque personæ competant, sed quia non alii competunt quàm qui rem certam habeat. Qualitas autem moralis perfecta, Facultas nobis dicitur; minus perfecta, Aptitudo: quibus respondent in naturalibus, illi quidem actus, huic autem potentia.

V. Facultatem Iurisconsulti nomine Sui appellant: nos posthac ius propriè aut strictè dictum appellabimus: sub quo continentur Potestas, tum in se, quæ libertas dicitur, tum in alios, ut patria, dominica: Dominium, plenum siue minus pleno, ut ususfructus, ius pignoris: & creditum cui ex aduerso respondet debitum.

VI. Sed hæc facultas rursus duplex est: Vulgaris scilicet quæ usus particularis causa comparata est, & Eminens quæ superior est iure uulgari, utpote communitati competens in partes & res partium boni communis causa. Sic regia potestas sub se habet & patriam & dominicam potestatem: sic in res singulorum maius est dominium regis ad bonum commune quàm dominorum singularium: sic reipublicæ quisque ad usus publicos magis obligatur quam creditori.

VII. Apti-

VII. Aptitudinem verò ἀξίαν, id est dignitatem vocat Aristoteles. Michaël Ephesius id quod secundum V. Nic. eam æquale dicitur interpretatur τὸ ἰσοπαροῦν, & τὸ πρέπον, id quod conuenit.

VIII. Facultatem respicit iustitia Expletrix, quæ propriè aut strictè iustitiæ nomen obrinet, συναλλακτικὴ Aristoteli, nimis arcto vocabulo: nam vt possessor meæ rei eam mihi reddat, non est ἐκ συναλλαγμάτων, & tamen ad eandem hanc iustitiam pertinet: itaque ἐπαγορευτικῶς idem felicius dixit: aptitudinem respicit Attributrix quæ Aristoteli διανεμητικὴ, comes earum virtutum quæ aliis hominibus utilitatem adferunt, vt liberalitatis, misericordiæ, prouidentiae rectoris. Quod verò idem Aristoteles ab explettrice ait respici proportionem simplicem quam ἀεθμητικῶς vocat, ab attributrice autem comparatam, quam γεωμετρικῶς appellat, quæ sola apud Mathematicos nomen habet proportionis, ex eorum genere est quæ sæpe locum habent non semper: neque verò per se iustitia expletrix ab attributrice differt tali proportionum vsu, sed materia circa quam versatur, vt iam diximus. Itaque & contractus societatis expletur proportionem comparatam, & si vnus tantum aptus inueniatur ad munus publicum, non alia quàm simplici commensione attributio fiet. Neque magis verum est quod à nonnullis dicitur, attributricem versari circa res communes, explettricem circa res singulorum. Contra enim si quis de re sua legare velit, attributrice iustitia vti solet: & ciuitas quæ de communi reddit, quod ciuium quidam in publicum impenderunt, non nisi explettricis iustitiæ officio fungitur.

IX. Est & tertia iuris significatio quæ idem valet quod Lex, quoties vox legis largissimè sumitur, vt sit Regula actuum moralium obligans ad id quod re-

Etum est. Obligationem requirimus: nam consilia & si quasunt alia præscripta, honesta quidem, sed non obligantia, legis aut iuris nomine non veniunt. Permissio autem propriè non actio est legis, sed actionis negatio, nisi quatenus alium ab eo cui permittitur obligat ne impedimentum ponat. Diximus autem, ad rectum obligans, non simpliciter ad iustum, quia ius hac notione non ad solius iustitiæ, qualem exposuimus, sed & ad aliarum virtutum materiam pertinet. Attamen ab hoc iure, quod rectum est laxius iustum dicitur. Iuris ita accepti optima partitio est quæ apud Aristotelem exstat, ut sit aliud ius naturale, aliud voluntarium, quod ille legitimum vocat, legis vocabulo strictius posito: interdum & τὸ ἐν νόμῳ, constitutum. Idè discriminè apud Hebræos reperire est, qui cum distinguè loquuntur, ius naturale vocant מצור, ius constitutum עֲוֶן quorum illud δικαιώματα, hoc ἐν νόμῳ solent vertere Hellenistæ.

X. Ius naturale est dictatum rectæ rationis indicans, actui alicui, ex eius conuenientia aut disconuenientia cum ipsa natura rationali, inesse moralem turpitudinem aut necessitatem moralem, ac consequenter ab auctore naturæ Deo talem actum aut vetari aut præcipi. Actus de quibus tale exstat dictatum, debiti sunt aut illiciti per se, atque ideo à Deo necessariò præcepti aut vetiti intelliguntur: qua nota distat hoc ius non ab humano tantum iure, sed & à diuino voluntario, quod non ea præcipit aut vetat quæ per se ac sua pte natura aut debita sunt aut illicita, sed vetando illicita, præcipiendo debita facit. Ad iuris autem naturalis intellectum, notandum est quædam dici eius iuris non propriè, sed ut scholæ loqui amant reductiuè, quibus ius naturale non repugnat, sicut iustamodo diximus appellari ea quæ iniustitia carent. interdum

terciam etiam pe
se indicat, etia
Sciendum præ
ger quæ citri
militis etiam
quuntur. Sic
luntas human
hi esse id ar
psum indica
prohibitum
Vlpianus, D
sibus:

Natur
Nostri
Speru
Comm
In qua
Vt di

Est autem i
quidem m
Dei potent
illa non ex
tantum, se
bent; sed
non sint qua
hoc quidem
malum non
cum dicit:
iuris. Nam
aliunde non
necessariò co
rundam act
veniem. Fir
bus ius natu

terdum etiam per abusionem ea quæ ratio honesta esse indicat, etsi non debita, solent dici iuris naturalis. Sciendum præterea ius naturale non de iis tantum agere quæ citra voluntatem humanam existunt, sed de multis etiam quæ voluntatis humanæ actum consequuntur. Sic dominium, quale nunc in usu est, voluntas humana introduxit: at eo introducto nefas mihi esse id arripere te invito quod tui est dominii ipsum indicat ius naturale; quare furtum naturali iure prohibutum dixit Paulus Iurisconsultus, natura turpe Vlpianus, Deo displicere Euripides his in Helena versibus:

Nanque odit ipse vim Deus: nec diuites

Nos esse rapto, sed probe partis cupit.

Spernenda, si non iure veniat, copia est.

Communis aether hominibus, tellus quoque,

In qua ampliare cuique sic fas est domum,

Vt ab alienis rebus ac vi temperet.

Est autem ius naturale ad eodè immutabile, ut ne à Deo quidem mutari queat. Quanquam enim immensa est Dei potentia, dici tamen quædam possunt ad quæ se illa non extendit, quia quæ ita dicuntur, dicuntur tantum, sensum autem qui rem exprimat nullum habent; sed sibi ipsis repugnant. Sicut ergo ut bis duo non sint quatuor ne à Deo quidem potest effici, ita ne hoc quidem, ut quod intrinseca ratione malum est malum non sit. Et hoc est quod significat Aristoteles, cum dicit: *ἕνα εὐδὸς ὀνόμασαι σύνειλημμένα μετὰ τῆς φαυλότητος*. Nam ut esse rerum postquam sunt & qua sunt aliunde non pendet, ita & proprietates quæ esse illud necessaridè consequuntur, talis autem est malitia quærundam actuum comparatorum ad naturam ratione utentem. Fit tamen interdum ut in his actibus de quibus ius naturæ aliquid constituit, imago quædam mu-

L. i. D. de

Furtis.

L. Probiti

D. de ver.

signific.

rationis fallat incautos, cum reuera non ius naturæ mutetur quod immutabile est, sed res de qua ius naturæ constituit, quæque mutationem recipit. Exempli gratia: si creditor quod ei debeo acceptum ferat, iam soluere non teneor, non quia ius naturæ defierit præcipere soluendum quod debeo, sed qui quod debebam deberi desit. Ita si quem Deus occidi præcipiat, si res alicuius auferri, non licitum fiet homicidium aut furtum, quæ voces vitium inuoluunt; sed non erit homicidium aut furtum quod vitæ & rerum supremo domino auctore fit. Sunt & quædam iuris naturalis non simpliciter, sed pro certo rerum statu: sic communis rerum vsus naturalis fuit, quamdiu dominia introducta non erant; & ius suum per vim consequendi ante positas leges.

XI. Discrimen autem quod in Iuris Romani libris exstat, ut ius immutabile aliud sit quod animantibus cum homine sit commune, quod ætiori significato vocat ius naturæ, aliud hominum proprium, quod sæpe ius gentium nuncupant, vsu vix vllum habet. Nam iuris proprie capax non est nisi natura ratione vtens; quod rectè vidit Hesiodus:

Τόνδε δὲ ἀνθρώποισι νόμον δέταξε Κρονίων.

Ἰχθύες δὲ καὶ θήραι καὶ οἰωνοὶ πεπνηνός

Ἔσθιμι ἀλλήλους· ἐπιὲ δὲ κινέθει μετ' αὐτῶν.

Ἀνθρώποισι δὲ ἔδωκε δίκην ἢ πολλὸν δόξην.

Humano generi nam lex datur ab Ioue summo:

Quippe fera, pisces, auium genus altinolantum

Mutua se vertunt in pabula, iuris egentes.

Iustitia at nobis, qua res est optima, cesit.

Polybius cum narrasset quibus initiis primùm conuenissent homines, addit, si quis in parentes aut beneficos iniurius fuisset fieri non potuisse quin id cæteri ægrè ferrent, ratione addita: πῶς δὲ γένος ἑὸς ἀνθρώπων

πάντη διαφέροντος τῶν ἄλλων ζώων, ἢ μόνον αὐτοῖς μέγιστον καὶ λογισμὸς φανερόν οἷς ἕκαστος ἀνθρώπος περιτρέχειν αὐτὸς πῶς περιουσιῶν διαφέρειν, κατὰ περὶ ἐπιπέδων ἄλλων ζώων, ἀλλ' ὅπως μαίεται τὰ γινόμενα καὶ δυσχερῆ εἶναι τοῖς παροδοῖσι. Quoniam enim humanum genus hoc aliis animantibus distat, quod mente ac ratione utitur, omnino credibile non est tam alienum à natura sua actum ab ipsis dissimulatum iri, ut in aliis animantibus: sed quod factum est, reuocatum iri ad animum cum offensa significatione. Quòd si quando bratis animantibus iustitia tribuitur, id fit impropiè ex quadam in ipsis umbra rationis atque vestigio. An verò actus ipse de quo ius naturæ constituit, sit nobis communis cum aliis animantibus, ut prolis educatio, an nobis proprius, ut Dei cultus, ad iuris ipsam naturam nihil refert.

XII. Esse autem aliquid iuris naturalis probari solet tum ab eo quod prius est, tū ab eo quod posterius. A priori, si ostendatur rei alicuius conuenientia aut disconuenientia necessaria cum natura rationali ac sociali: à posteriori verò, si non certissima fide, certè probabiliter admodum, iuris naturalis esse colligitur id quod apud omnes gentes, aut moratiores omnes tale esse creditur. Nam vniuersalis effectus vniuersalem requirit causam: talis autem existimationis causa vix vlla videtur esse posse præter sensum ipsum communis, qui dicitur: τὰ κοινῇ φαινόμενα πιστὰ, quæ communiter ita videntur fida sunt, aiebat Heraclitus statuens λόγον πῶν ἕξων optimum esse veritatis κατὰ θεόν. Et Cicero: In I. Tu. 6. re consensio omnium gentium ius naturæ putanda est. Seneca: Epi. 117. Argumentum veritatis est aliquid omnibus videri. Non frustra autem dixi, aut moratiores. Nam ut rectè notat Porphyrius: πῶς ἂν ἐθνῶν ἐξηχρίσται, καὶ ἐστὶ φύσει θηριώδης, ἐξ ὧν ἐπεσθίκει τὸς εὐχόμενος τῆς ἀνθρωπίνης: κατὰ τὴν δὲ φύσιν: quædam nationes efferratae sunt, & factæ inhumanae, ex quibus non oportet ab æquis iudicibus aestimatione facta humana natura conuictum fieri.

XIII. Alteram iuris speciem esse diximus ius voluntarium, quod ex voluntate originem ducit: estque vel humanum vel diuinum.

XIV. Ab humano incipiemus, quia id pluribus innotuit. est ergo hoc vel ciuile, vel latius patens, vel arctius. Ciuile est quod à potestate ciuili proficitur, Potestas ciuilis est quæ ciuitati præest. Est autem Ciuitas cœtus perfectus liberorum hominum, iuris fruendi & communis vtilitatis causa sociatus. Ius arctius patens & ab ipsa potestate ciuili non veniens, quam ei subditum, varium est, præcepta patria, dominica; & si qua sunt similia in se continens. Latius autem patens est ius Gentium, id est quod Gentium omnium aut multarum voluntate vim obligandi accepit. Multarum addidi, quia vix vllum ius reperitur extra ius naturale, quod ipsum quoque gentium dici solet, omnibus gentibus commune. Imo sæpe in vna parte orbis terrarum est ius gentium quod alibi non est, vt de captiuitate ac postliminio suo loco dicemus. Probatum autem hoc ius gentium pari modo quo ius non scriptum ciuile, vsu continuo & testimonio peritorum. Est enim hoc ius, vt rectè notat Dio Chrysostomus, *εὐρεμα βίου καὶ χρόνου, repertum temporis & vsus*. Atque in eam rem maximum nobis vsus præbent illustres annalium conditores.

XV. Ius voluntarium diuinum quod sit, satis ex ipso vocum sono intelligimus: id nimirum quod ex voluntate diuina ortum habet. quo discrimine à iure naturali, quod item diuinum dici posse diximus, internoscitur. In hoc iure locum habere potest quod nimium indistinctè dicebat Anaxarchus, non ideo id Deum velle quia iustum est, sed iustum esse, id est iure debitum, quia Deus voluit. Hoc autem ius aut datum est humano generi, aut populo vni. Humano
generi

generiter ius d
num condit
gens post di
tatione per
mas homin
corum notia
XVI. Ex
ter Deus iur
bræus, que
gens tam mag
omnia vota
tutiones & i
tam vobis prop
in Latinis ex
sua iacob, co
vltimo iura
lantar iuda
tione cum
si salui esse
cauigam
non est.
Israel. & p
rem Dei p
Hebræos
iudæis xpo
X.2. tam n
Hebræorum
tate teneb
non item le
Israelitis no
penitet, per
cebat, Deus
aduentem
in templo

generi ter ius datum à Deo reperimus: statim post hominem conditum, iterum in restauratione humani generis post diluuium, postremò in sublimiori restauratione per Christum. Tria hæc iura haud dubie omnes homines obligant ex quo quantum satis est ad eorum notitiam perueniunt.

XVI. Ex omnibus populis vnus est cui peculiari-
ter Deus iura dare dignatus est, populus scilicet Hebraeus, quem sic alloquitur Moses Deut. IV. 7. *Qua gens tam magna cui Dei propinquisicut Dominus Deus noster ad omnia vota que ei facimus? qua gens tam magna, cui sint constitutiones & iura æqua, qualis est lex hac tota quam ego hodie coram vobis propono?* Psalmographus Psalmo CXLVII. qui in Latinis exemplaribus est CXLIX. *Indicat Deus verba sua Iacobo, constitutiones ac iura sua Israeli. non ita fecit genti vlli. ideo iura ista non nouerunt.* Nec dubitandum, quin fallantur Iudæorum illi (quos inter Tryphon in disputatione cum Iustino) qui existimant etiam alienigenis, si salui esse vellent, subeundum fuisse legis Hebraicæ iugum. Neque enim eos obligat lex quibus data non est. At quibus data sit lex ipsa loquitur: *Audi Israel. & passim fedus cum ipsis iactum, ipsi in peculiarem Dei populum adsciti dicuntur. Quin inter ipsos Hebræos vixerunt semper aliqui exteri homines* εὐσεβείς καὶ σεβόμενοι τὸν Θεόν, *qualis ille Cornelius Act. X. 2. τῶν σεβομένων Ἐλλήνων, Act. XVII. 4. qui vt narrat ipsi Hebræorum magistri, leges Adamo & Noæ datas seruire tenebantur, abstinere ab idolis & sanguine, ac non item leges proprias Israëlitarum. Itaque cum Israëlitis non liceret vesci carne bestię quæ fato suo periisset, peregrinis tamen inter ipsos viuentibus id licebat, Deut. X X I V. 21. Extraneis etiam qui aliunde aduenirent, neque institutis Hebraicis subicerentur, in templo Hierosolymitano licuit Deum adorare, quan-*

quanquam in loco peculiari ac separato à statione
 Israëlitarum, I. Regum qui Latinis III. Regum, v. 111.
 41. Neque Elifaus Naamani Syro, neque Ionas Nini-
 uitis, neque Daniel Nabuchodonosoro, neque Pro-
 phetæ alii Tyriis, Moabitis, Ægyptiis ad quos scribūt,
 vnquam significarunt opus ipsis esse vt Mosis legem
 susciperent. Quod de tota lege Mosis dixi, idem & de
 circumcisione, quæ legis quasi introitus erat, dictum
 volo. Hoc tantum interest, quod lege Mosis Israëlità
 soli tenebantur, circumcisionis autem lege tota Abra-
 hami posteritas: vnde Idumæos à Iudæis coactos cir-
 cumcisionem suscipere in historiis Hebræorum &
 Græcorum legimus. Quare qui populi extra Israëlità
 circumcisi sunt (sunt autem complures, quorum
 Herodotus, Strabo, Philo, Iustinus, Origenes, Epi-
 phanius, Clemens Alexandrinus, Hieronymus, me-
 minerunt) eos credibile est ab Ismaële, aut ab Esauo,
 aut ex Cethuræ posteris venisse. Cæterum in aliis om-
 nibus locum habebat Pauli illud, Roman. 11. 14.
*Cum Gentes qua legem (scriptam nimirum) non habent
 natura suapte faciunt ea qua legis sunt (naturalis scilicet)
 isti legem (scriptam) non habentes sibi sunt lex: vt qui o-
 stendant ipsum opus legis mentibus suis inscriptum, simul
 testimonium reddente ipsorum conscientia & cogitationibus
 sese mutuo accusantibus aut etiam excusantibus. Et il-
 lud ibidem 26. Si præputium (id est præputiatus ho-
 mo) obseruet mandatum legis (naturalis scilicet) non-
 ne præputium illius pro circumcisione reputabitur? Bene
 ergo in Iosephi historia Ananias Iudæus Izaten
 Adiabenum docebat etiam citra circumcisionem
 Deum recte coli & propitium haberi posse. Nam quod
 extranei multi circumcisi sunt & per circumcisionem
 legi se obligarūt (vt explicat Paulus Gal. v. 3.) id fece-
 runt partim vt ius ciuitatis adipiscerentur (nam profe-
 lyti*

lyti pari iure erant cum Israelitis) partim vt earum promissionum essent participes quæ non communes humano generi, sed Hebræo populo erant particulare: quamquam non negem posterioribus sæculis accessisse etiam in nonnullis prauam opinionem quasi extra Iudaismum salus non esset. Hinc colligimus nulla parte legis Hebrææ, qua lex est propriè, nos obligari, quia obligatio extra ius naturæ venit ex voluntate legem ferētis. Deum autem voluisse, vt alii quam Israelitæ ista lege tenerentur, nullo indicio potest apprehendi. Non igitur, nos quod attinet, probanda est vlla legis abrogatio: nam nec abrogari potuit eorum respectu quos nunquam obstrinxit. Sed ab Israelitis ablata est obligatio, quoad ritualia quidem, statim postquam lex Euangelii cæpit promulgari; quod Apostolorum principi clare fuit reuelatum, Act. x. 15. quoad cætera verò, postquam populus ille per excidium vrbis & desolationem præcisam sine spe restitutionis populus esse desijt. Nos vero alienigenæ non id Christi aduentu consecuti sumus, vt Mosis lege non teneremur, sed vt qui antea spem tantùm satis obscuram in Dei bonitate positam habere poteramus, nunc deserto federe fulciamur, vt que in vnam Ecclesiam coalescere possimus cum Hebræis filijs Patriarcharum, sublata ipsorum lege, quo velut intersepimento à nobis distinebantur. Eph. 11. 14.

XVII. Cum ergo directam obligationem lex per Mosem data in nos inducere non possit, vt iam ostendimus, videamus ecquem alium vsu habere possit tum in hac de iure belli, tum in similibus aliis quæstionibus. Id enim scire ad multa refert. Primum ergo ostendit lex Hebræa, id quod ea lege præcipitur non esse contra ius naturæ. Nam cum ius naturæ, vt ante diximus, sit perpetuum atque immutabile, non potuit à Deo,

à Deo, qui iniustus nunquam est, quicquam aduersus id ius præcipi. Adde quod lex Mosis vocatur immaculata & recta, Psalm. xix. qui Latinis xviii. & Apostolo Paulo sancta, iusta, bona, Rom. vii. 12. De præceptis loquor. nam de permissis distinctius agendum est. permissio enim quæ lege fit (nam quæ nudi est facti & impedimenti remotionem significat huc non pertinet) aut plena est, quæ ius dat ad aliquid omnino licite agendum; aut minor plena, quæ tantum impunitatem dat apud homines, & ius ne quis alius impedire licite possit. Ex prioris generis permissione non minus quam ex præcepto sequitur id de quo lex agit contra ius naturæ non esse. De posteriori genere aliter se res habet. Sed raro locum habet hæc collectio: quia cum permittentia verba sint ambigua, magis ex iure naturæ interpretari nos conuenit vtrius generis sit permissio, quam ex permissionis modo ad ius naturæ argumentando procedere. Huic primæ obseruationi affinis est altera, licere nunc his qui imperiū inter Christianos obtinēt leges ferre eius sensus cuius sunt leges per Mosem datæ, nisi si quæ sint leges quarum tota substantia ad tempus Christi expectati & Euangelii nondum reuelati pertineat, aut nisi Christus ipse contrarium aut in genere aut in specie constituerit. Nam his tribus causis demtis nulla potest alia excogitari, cur quod olim Mosis lege fuit constitutum nunc sit extra ea quæ licent. Tertia obseruatio hæc sit: quicquid ad eas virtutes pertinens quas Christus à suis discipulis exigit, lege Mosis præceptum est, id nunc etiam, si non & amplius, à Christianis præstandum. Fundamentum huius obseruationis est, quod quæ virtutes à Christianis exiguntur, vt humilitas, patientia, dilectio, exiguntur in maiore gradu quam statu legis Hebraicæ exigebantur: idque merito;

AC
 rōque etiam
 mo clarius pro
 tō Euangelii
 dicit. v. i.
 s. Rom. x. i.
 Gal. 2. 9. Sic
 mis monstrat
 natepōis par
 ctum decim
 occupantur

An bel

- I. In natura d
- II. Histori
- III. Consequ
- IV. In Gen
- V. In dicit
- VI. Ad que
- VII. Argument
- VIII. Sicut er
- IX. Examinat

Vltis iuris be
 veniam
 aliquod iustum
 autem ipse quæ
 tū, ad ius nate

rito; quia etiam promissiones ecclestes in Euangelio multo clarius proponuntur. Hinc lex vetus comparatione Euangelii dicitur fuisse nec perfecta, nec *duplex* *mo*, Hebr. v 11. 19. v 11. 7. & legis finis dicitur Christus, Rom. x. 5. lex autem manu ductrix ad Christum, Gal. 111. 25. Sic lex vetus de sabbato & altera de decimis monstrant Christianos obligari, ne minus septima tēporis parte ad cultum diuinum, nec minus fructuum decima in alimenta eorum qui in sacris rebus occupantur, aut similes pios vsus seponant.

C A P. II.

An bellare vnquam iustum sit.

- I. *Ius natura bello non repugnare probatur rationibus.*
- II. *Historia.*
- III. *Consensu.*
- IV. *Ius Gentium non repugnare bello probatur.*
- V. *Ius diuinum voluntarium ante Euangelii tempus bello non repugnare probatur, cum solutione obiectionum.*
- VI. *Ad quaestionem, an bellum cum iure Euangelico pugnet, praemonita.*
- VII. *Argumenta pro negante sententia ex sacris literis.*
- VIII. *Solutio argumentorum ex sacris literis pro parte aiente.*
- IX. *Examinatur veterum Christianorum circa hanc rem consensio.*

IVlris iuris fontibus, ad primam ac generalissimam veniamus quaestionem, quæ hæc est, an bellum aliquod iustum sit, siue, an bellare vnquam liceat. Hæc autem ipsa quaestio, vt & aliæ quæ deinceps sequentur, ad ius naturæ primum exigenda est. M. Tullius
Cicero

Cicero tum 3. de Finibus, tum aliis in locis, ex Stoicorum libris erud tē differit esse quædam prima naturæ, quædam consequentia, sed quæ illis primis præferenda sint. Prima naturæ vocat, quod simulatque natum est animal, ipsum sibi conciliatur & commendatur ad se conservandum, atque ad suum statum & ad ea quæ conservantia sunt eius status diligenda: alienatur autem ab interitu iisque rebus quæ interitum videantur afferre. Hinc etiam ait fieri ut nemo sit, quin cum vtrumvis liceat, aptas malit & integras omnes partes corporis, quam eandem usu imminutas aut detortas habere: primumque esse officium ut se quis conservet in naturæ statu, deinceps ut ea teneat quæ secundum naturam sint, pellatque contraria. At post hæc cognita sequi notionem convenientiæ rerum cum ipsa ratione quæ corpore est potior; atque eam convenientiam, in qua honestum sit propositum, pluris faciendam quam ad quæ sola primum animi appetitio ferebatur; quia prima naturæ commendent nos quidem rectæ rationi, sed ipsa recta ratio carior nobis esse debeat quam illa sint à quibus ad hanc venerimus. Hæc cum vera sint & ab omnibus qui iudicio sano sunt præditi facile sine alia demonstratione assensum impetrent; sequitur in examinando iure naturæ primum videndum quid illis naturæ initiis congruat, deinde veniendum ad illud quod quanquam post oritur, dignius tamen est; neque sumendum tantum, si detur, sed omni modo expetendum. Hoc ipsum vero, quod honestum dicimus, pro materiæ diversitate, modo ut ita dicam in puncto consistit, ut si vel minimum inde abeas, ad vitium deflectas; modo liberius habet spatium, ita ut & fieri laudabiliter & sine turpitudine omitti aut aliter fieri possit, ferme quomodo ab hoc esse ad hoc non esse statim fit transitus;

at in-

at inter aliter aduersa, vt album & nigrum, reperire est aliquid interpositum, siue mixtum, siue reductum vtrinque. Supra autem diximus, de iure naturæ cum quæritur, hoc quæri, an fieri aliquid possit non iniuste: iniustum autem id demum intelligi quod necessariam cum natura rationali ac sociali habet repugnantiam. Inter prima naturæ nihil est quod bello repugnet, imò omnia potius ei fauent, nam & finis belli, vitæ membrorumque conseruatio & rerum ad vitam vtilium aut retentio aut acquisitio illis primis naturæ maximè conuenit. & vi ad eam rem si opus sit vti, nihil habet à primis naturæ dissentaneum, cum animantibus singulis vires ideo sint à natura attributæ vt sibi tuendis iuuandisque sufficiant.

Sentit enim vim quidque suam, qua possit abuti.

Cornua nota prius vitulo quàm frontibus exstant:

Illis iratus petit atque insensus inurger.

Nec in bestiis hoc tantum sed & in infantibus puerisque conspicitur. Recta autem ratio ac natura societatis, quæ secundo ac potiore loco ad examen vocanda est, non omnem vim inibet, sed eam demum quæ societati repugnat, id est quæ ius alienum tollit. Nam societas eò tendit vt suum cuique saluum sit communi ope ac conspiratione. Quod faciliè intelligi potest locum habiturum, etiam si dominium quod nunc ita vocamus introductum non esset. nam vita, membra, libertas sic quoque propria cuique essent, ac proinde non sine iniuria ab alio impeterentur. sic & rebus in medio positis vti & quantum natura desiderat eas abstinere ius esset occupantis: quod ius qui ei eriperet faceret iniuriam. Hoc ipsum autem nunc postquam ex lege aut vsu dominium formam suam accepit, multo intelligitur facilius: quod exprimam Tullij verbis: *De Officiis*
Vt, si vnumquodque membrum sensum suum haberet, vt posse III.

putaret se valere si proximi membri valetudinem ad se traduxisset, debilitari & interire totum corpus necesse est: sic si vnusquisque nostrum rapiat ad se commoda aliorum detrahatque, quod cuique possit, emolumenti sui gratia, societas hominum & communitas euertatur necesse est: nam sibi vt quisque malit quod ad vsu[m] vitæ pertineat quam alteri acquiri, concessum est non repugnante natura. illud natura non patitur, vt aliorum spoliis nostras facultates, copias, opes augeamus. Non est ergo contra societatis naturam sibi prospicere, atque consulere, dum ius alienum non violat iniusta est: quod idem Cicero ita extulit. Cum sint duo genera decertandi, vnum per disceptationem, alterum per vim, cumque illud proprium sit hominis, hoc belluarum, confugiendum est ad posterius si vti non licet superiore. Idem alibi. Quid est quod contra vim fieri sine vi possit? Apud Vlpianum est: Vim vi repellere licere Celsus scribit, idque ius natura comparatur, apparet autem, inquit, ex eo arma armis repellere licere.

II. Id quod dicimus, non omne bellum iuri naturæ aduersari, probatur amplius ex sacra historia. Nam cum aduersus Reges quatuor qui Sodoma diripuerant Abrahamus cum ministris ac federatis suis armatus victoriam reportasset, Deus per sacerdotem suum Melchisedecum factum eius probauit. Ita enim illi Melchisedecus. *Laus sit Deo altissimo qui tradidit hostes tuos in manum tuam.* Gen. xiv. 20. At ceperat arma Abrahamus, vt ex historia apparet, sine speciali Dei mandatu: fretus igitur iure naturæ, vir non sanctissimus tantum, sed & sapientissimus, etiam extraneorum Berosi atque Orphei testimonio. Historia septem populorum quos Israëlitis excindendo, Deus tradidit non vtar: fuit enim ibi mandatum speciale ad exsequendam rem à Deo iudicatam in populos maximorum criminum reos. Ad rē magis pertinet quod

Amale-

Epist.
Fam.
XII. 3.
L. 1. §.
vim vi.
D. de vi
& vi ar.
mata.

Amale...
acti...
te...
leg...
Deo...
ob...
bl...
p...
cum...
eloc...
n...
ph...
g...
x...
C...
D...
D...
H...
v...
t...
n...
u...
x...
i...
t...
v...
s...
&...
s...

Amalecitas vim sibi inferentes Hebræi ducibus Mose ac Iosua armis repulerunt. Exod. x v i i. quod Deus ante factum non iusserat, post factum probauit. Sed & leges generales ac perpetuas de modo gerendi belli Deus populo suo præscripsit Deut. x x. 10. 15. eo ipso ostendens iustum bellum etiam sine mandatu speciali suo esse posse. nam apertè ibidem causam septem populorum ab aliorum populorum causa distinguit: ac cum de iustis causis belli suscipiendi nihil ibidem edicat, eo ipso ostendit eas naturaliter satis esse manifestas: qualis causa tuendorum finium in bello Iephtæ aduersus Ammonitas, Iud. x i. violatorum legatorum in bello Dauidis aduersus eosdem, II. Sam. x. Simul notandum quod dicit diuinus ad Hebræos scriptor, Gedeonem, Baracum, Samsonem, Iephten, Dauidem, Samuelem, atque alios per fidem debellasse regna, inualuisse in bello, exercitus exterorum vertisse in fugam, x i. 33. 34. quo loco, vt istius dissertationis series docet, in fidei nomine includit persuasione nem qua id quod fit Deo placere creditur. Sic & Dauidem sapiens femina ait præliari Dei prælia, I. Sam. xx v. 28. id est pia ac iusta.

III. Probatur idem quod dicimus omnium gentium ac præcipuè sapientum cōsensione. De vi qua vita defenditur notus Ciceronis locus ipsi naturæ testi- *Pro Milone.*
Est hæc non scripta sed nata lex, quam non didicimus, accepimus, legimus, verum ex natura ipsa arripimus, hausimus, expressimus; ad quam non docti, sed facti, non instituti, sed imbuti sumus: vt si vita nostra in aliquas insidias, si in vim, in tela, aut latronum, aut inimicorum incidisset, omnis honesta ratio esset expediendæ salutis. Item: Hoc & ratio doctis, & necessitas barbaris, & mos gentibus, & feris natura ipsa præscripsit, vt omnem semper vim, quacunque ope possent à corpore, à capite,

L. Itaq. capite, à vita sua propulsarent. Caius Iurifconsultus: aduersus periculum naturalis ratio permittit se defendere. Florentinus Iurifconsultus: iure hoc euenit vt quod quisque ob tutelam corporis sui fecerit, iure fecisse existimetur. Iosephus: οὐ σὺς ὄδ νόμος ἰσχυρὸς ἐν ἀπασιν τὸ ζῆν ἐθέλειν, ἀλλὰ τὸ πᾶσι τὰς φανεράς ἀφαιρουμένους ἡμᾶς τοῦτο πολέμου; ἠγούμεθα. Est enim naturalis lex illa quæ in omnibus valet, vt velint viuere, idque ipsum est quapropter eos qui vita manifestè nos volunt spoliare, hostes censemus. A deoque manifestam æquitatem hoc habet, vt in bestiis etiam, quæ iuris non rem ipsam vt diximus, sed vmbram habent quandam, distinguamus inter vim quæ iniuriam infert & quæ propulset. Nam cum dixisset Vlpianus animal quod sensu id est rationis vsu caret, non posse iniuriam fecisse, innox tamen subiungit, cum arietes vel boues commisissent & alter alterum occidisset, Q. Murio auctore distinguendum, vt si quidem is perisset qui aggressus erat, cessaret actio; si is qui non prouocauerat, competeret actio. Cui explicando seruiet illud Plinii: Leonum feritas inter se non dimittat, serpentum morsus non petunt serpentes: sed si vis inferatur, nulla est cui non sit ira, non sit anima iniuriâ impatiens, & prompta, si noceas, ad se defendendum alacritas.

L. I. D. si quad. paup. f. d. §. Ait. & §. Cum arietes.

IV. De iure naturali ergo, quod & gentium dici potest, satis constat eo bella non omnia improbari. Iure autem Gentium voluntario itidem non damnari bella satis nos docent historia, & omnium populorum leges ac mores. Imò iure gentium introducta esse bella dixit Hermogenianus: quod paulò aliter quàm vulgo accipi solet interpretandum censeo: nempe vt certa bellorum forma à iure gentium sit introducta, quæ formam quæ habeant bella ea peculiare ex iure gentium effectus consequantur: vnde distinctio nascitur qua vtendum nobis erit infra, in bellum solenne iuris gentium, quod & iustum id est plenum dicitur, & non solenne

L. ex hoc iure. ff. de Iustit. & Iure.

solenne, quod tamen non ideo iustum esse desinit, id est iuri congruens. Nam alijs bellis modò æqua subfit causa, ius gentium non adfuit quidem, sed nec resistit, vt infra latius explicabitur. *Iure Gentium* (inquit Liuius) *Lib. 42.* *ita comparatum est vt arma armis propulsentur.* Et Florentinus ius esse gentium ait vt vim atque iniuriam propulsemus, vt corpus nostrum tutemur.

*L. vi vim
D de Iust.
& iure.*

V. De iure diuino voluntario maior est difficultas. Neque hîc obijciat quisquam ius naturæ esse immutabile, ac proinde à Deo nihil in contrarium potuisse constitui. id enim verum est in iis quæ ius naturæ vetat aut præcipit; non in iis quæ iure naturæ licent tantum. nam quæ eius sunt generis, cum propriè iuris naturæ non sint, sed extra ius naturæ, & vetari possunt & præcipi. Solet ergo primum à nonnullis contra bellum adferri lex data Noæ eiusque posteris: vbi Deus sic loquitur. Gen. i x. 5. 6. *Quinetiam sanguinem vestrum, id est animarum vestrarum reposcam: ab omnibus bestia reposcam eum: atque etiam de manu hominis alterius, vipote fratris, reposcam hominis animam. Quisquis effuderit sanguinem hominis qui est in homine, sanguis eius effunderetur: quia hominem ad effigiem suam fecit Deus.* Hic ergo quidam illud quod de reposcendo sanguine dicitur, generalissimè intelligunt; & alterum de effundendo vicissim sanguine; comminationem esse volunt, non approbationem. quorum neutrum mihi se persuadet. Nam interdicitum de sanguine non effundendo latius non patet quàm quod in lege est, *Non occides*; quod neque capitalibus suppliciis, neque bellis obstitisse manifestum est. Lex ergo tam hæc quàm illa non tam noui aliquid constituit quàm ius naturæ præua consuetudine obliteratum declarat atque repetit. vnde verba illa intelligenda sunt in eo sensu qui vitium includit: sicut homicidij nomine non quamuis hominis cædem intelligi-

telligimus, sed destinatam & innocentis. Quod verò sequitur de sanguine vicissim effundédo, videtur mihi non factum nudum, sed ius continere. Rem ita explicó. Natura non iniquum est, vt quantum quisque fecit mali tantundem patiatúr, iuxta illud quod Rhadamanti ius dicitur:

Εἶνε πάθος τὰ κ' ἔρεξε δίκη κ' ἰδέσθαι γένειο.

Quæ fecit si quisque ferat, ius fiet & æquum.

Ex huius naturalis æquitatis sensu Cain parricidij sibi conscius dixerat. Gen. IV. 14. *Qui inueniet me interficiet me.* Sed Deus primis illis temporibus aut ob hominum raritatem, aut quia paucis adhuc grassantibus minus opus erat exemplo, id quod naturaliter licitum videbatur edicto repressit, & contactum quidem ac commercium homicidæ defugi voluit, at vitam ei non eripi: quomodo & Plato in legibus constituit, & olim in Græcia vsurpatum his versibus docet Euripides:

Καλῶς ἔθεντο τὰ δὲ τὰ πατέρες οἱ πάλα·

Εἰς ὀμμάτων μὲν ὄψιν ἔκ εἰωνυπερῶν,

Οὐδ' εἰς ἀπάντην, ὅς τις αἰμ' ἔχων κερῆ·

Φυγαῖσι δ' ὀσίοισιν, ἀνταποτεῖναι δὲ μὴ.

Quam bene parentum prouida atas statuerat,

Vt cogeretur de via decedere

Hominumque visu cade patrat a nocens,

Fugâque lueret triste non leuo scelus?

Ab vno facto illustri sumpta coniectura diuinæ voluntatis in legem iuit, ita vt Lamechus quoque simili facinore perpetrato impunitatem sibi ab hoc exemplo promiserit. Gen. IV. 24. At cum iam ante diluuium gigantum ætate, promiscua inualuisset cædium licentia, instaurato post diluuium humano genere, ne mos idem inualesceret, seuerius occurrendum Deus censuit. & repressa prioris sæculi lenitate, quod natura

non

non iniquum esse dictabat & ipse permittit, ut insons esset qui homicidam occidisset. quod postea institutis iudicijs summas ob causas ad iudices solos restrictum est; ita tamen ut moris pristini vestigium manserit in iure eius qui occisum sanguine proximè attingeret, etiam post Mosis legem. qua de re infra fufius agetur. Magnum habemus auctorem nostræ interpretationis Abrahamum, qui cum legem Noæ datam non ignoraret, arma sumit in Reges quatuor, ut quæ plane crederet cum ea lege non pugnare. Sic & Moses Amalecitis populum oppugnantibus arma iussit opponi, naturæ scilicet iure usus; nam Deum de hac re speciatim consultum non apparet, Exod. x vii. 9. Adde iam quod capitalia supplicia nec in homicidas tantum, sed & in alios facinorosos usurpata apparet, non modo apud populos extraneos, sed apud ipsos piæ doctrinæ alumnos, Gen. x x vii. 24. Nimirum coniectura diuinæ voluntaris ipsa naturali ratione adiuuante à similibus ad similia processerat, ut quod in homicidam constitutum erat, in alios quoque eximè nocentes non iniquum videretur. Sunt enim quædam quæ vitæ æquiparantur, ut existimatio, pudor virginalis, fides matrimonij, aut sine quibus vita tuta esse non potest, ut imperij societatem continentis reuerentia: aduersum quæ qui faciunt, ij homicidis meliores non videntur. Huc pertinet vetus quæ apud Hebræos existat iraditio, leges plures Noæ filijs datas à Deo quæ non omnes à Mose narratæ sint, quia satis erat ad ipsius institutum eas postea in lege peculiari Hebræorum esse comprehensas. Sic aduersus nuptias incestas legem veterem quanquam à Mose suo loco non memoratam existisse apparet Leuit. x vii. Inter ea autem quæ Noæ liberis Deus edixit hoc quoque aiunt fuisse, ut non homicidia tantum, sed & adulteria & cõ-

cubitas incesti, item violentæ rapinæ morte punirentur. Quod ipsum confirmant Iobi verba xxxi. 1. 1. Iam verò data per Mosè lex sanctionibus capitalibus rationes adijcit, quæ apud alios populos non minùs quam apud Hebræum populum valent: vt Leuit. xviii. 24. 25. 27. 28. Psalm. ci. 5. Prou. xx. 8. Et peculiariter de homicidio dicitur terra non posse expiari nisi sanguine homicidæ fuso, Num. xxxv. 31. 33. Præterea absurdum cogitatu est Hebræo populo indultum disciplinam & salutem publicam ac singulorum munire pœnis capitalibus ac se bello rueri, cæteris autem regibus gentibusque idem eodem tempore non licuisse: neque tamen reges eos aut gentes unquam à Prophetis admonitos improbari à Deo vsùm capitalium suppliciorum ac bella omnia, sicut de alijs peccatis admoniti sæpe sunt. Imò contrà quis non credat, cum lex Mosi de iudicijs expressam habuerit diuinæ voluntatis imaginem, recte ac pie facturas fuisse nationes quæ inde sibi exemplum peterent? quod certè Græcos, Atticos præsertim, fecisse credibile est: vnde tanta in iure veteri Attico, & quod inde sumptum est Romano xli. tabularum cum legibus Hebræis similitudo est. Sufficere hæc videntur vt appareat legem Noæ datam non eum habere sensum quem volunt qui bella omnia eo argumento impugnant.

VI. Speciem maiorem habent quæ ex Euangelio contra bellum adferuntur: in quibus examinandis non illud mihi sumam quod sumunt multi, in Euangelio extra præcepta credendi & sacramentorum nihil esse quod non sit iuris naturalis. id enim quo sensu à plerisque sumitur, verum non puto. Illud libens agnosco, nihil nobis in Euangelio præcipi quod non naturalem habeat honestatem: sed non vltius nos obli-

AC
obligari legibus
re posse obligat
ter sentiant m
Euangelio ve
cocubinarum
ribus feminis. S
nere honestus
que lege diuin
quod Christian
periculo nos
natura iure
in fœderem
est qui mand
aliud futurum
tradendis præ
ceps, interpre
te. Aliud enim
dicitur in se
sed de Syrac
bus significare
ad vos non à
quam qui Mo
ribus dicta rec
Mosis, aut ver
xl. 30. Quisq
2. Num. xli. 1
30. Quisq
xliv. 1. Non p
cxl. 7. Num
simple. re. pol
xliv. 20. D
etiam in Le
manum, p
cumque que

obligari legibus Christi quam ad ea ad quæ ius natura per se obligat, cur concedam non video. Et qui aliter sentiunt mirum quàm sudent vt probent quæ Euangelio vetantur ipso iure naturæ esse illicita, vt concubinatum, diuortium, matrimonium cum pluribus feminis. Sunt quidem hæc eiusmodi vt eis abstinere honestius esse dicter ipsa ratio; at non talia vt absque lege diuina nefas in illis appareat. Ad illud vero quod Christiana lex præcipit, vt alii pro aliis mortis periculo nos obiiciamus, 1. Ioh. 1 11. 16. quis dicat ipso naturæ iure nos obligari? Iustini dictum est: *τὸ νότον φύ-
ετι βίον δὲ δέπτο τῆς κείνουτος; εἰς ἰν: secundum naturam viuere eius est qui nondum credidit.* Sed ne illos quidem sequar qui aliud sibi tumunt non exiguum, Christum scilicet in tradendis præceptis quæ extant Matthæi v. & deinceps, interpretem tantum agere legis per Mosem datæ. Aliud enim sonant verba toties repetita. *Audistis dictum fuisse veteribus: Ego vero dico vobis: quæ oppositio, sed & Syriaca & aliæ versiones, ostendunt illud veteribus significare, ad veteres, non à veteribus, vt vobis est ad vos non à vobis. Veteres autem illi non alii fuerunt quam qui Mosis tempore viuebant. nam quæ vt veteribus dicta recitantur, non legisperitorum sunt, sed Mosis, aut verbo tenus, aut sensu. Non occides, Exodi xx. 30. Quisquis occiderit tenebitur iudicio. Leuit. xx 1. 2 1. Num. xxx v. 16. 17. 30. Non moechaberis. Exod. xx. 30. Quisquis dimiserit uxorem, det ei libellum diuortii. Deut. xxi v. 1. Non pterabis, sed reddes Domino que iuraueris. Exodi xx. 7. Num. xxx. 2. Oculum pro oculo, dentem pro dente (supple, reposcere liceat in iudicio) Deut. xix. 2 1. Leuit. xxiv. 20. Deut. xix. 2 1. Diliges proximum tuum (id est Israelitam) Leuit. xix. 18. Deut. xx 1 1. & odio habebis inimicum tuum, putà septem populos cum quibus amicitiam colere quorumq; misereri vetantur. Ex. xxxiv.*

11. Deut. v 11. 1. His addendi Amalecitarum in quos Hebræi iubentur bellum habere implacabile. Exod. xvii. 19. Deut. x x v. 19. Sed ad intelligentiam verborum Christi omnino notandum legem per Moſem datam dupliciter accipi, aut ſecundum id quod commune habet cum aliis legibus, quæ ab hominibus condi ſolent, quatenus ſcilicet grauiora delicta pœnarum aſpectabilem formidine coercent. Hebr. i i. 2. & populû Hebræorum hac ratione in ſtatu ciuiliſ ſocietatis continet, quo ſenſu dicitur νόμος ἐν πόλει πολιτικός, Hebr. v i i. 13. & lex factorum, Rom. i i i. 27. aut ſecundum id quod legis diuinæ eſt proprium, quatenus ſcilicet etiam mentis requirit puritatem, & actus aliquos qui ſine temporali pœna omitti poſſunt: quo ſenſu vocatur νόμος πνευματικός, Rom. vi i. 14. exhilarans animum, Pſalm. xix. qui Latinis xviii. 9. Legis periti & Phariſæi priorẽ illa parte contenti, ſecundam quæ potior eſt inſuper habebant, neque inculcabant populo. quod verum eſſe non ex noſtris duntaxat libris, ſed ex Iosepho quoque & magiſtris Hebræorum oſtendi poteſt. Sed etiam ſecundam hanc partem quod attinet, ſciendum eſt virtutes quæ à Chriſtianiſ exiguntur, etiam Hebræis, aut commendari. aut præcipi, ſed non præcipi in eo gradu a latitudine quo Chriſtianiſ. Vtroque autem hoc ſenſu Chriſtus ſua præcepta opponit veteribus: vnde liquet verba eius non continere nudam interpretationem. Hæc autem ſciri non ad hoc tantum quod nunc in manu eſt refert, ſed & ad multa alia, ne legis Hebræicæ auctoritate ſuprà quàm æquum eſt utamur.

VII. Omiſſis ergo argumentationibus quæ minus ſe nobis probant, primum ac præcipuum teſtimonium quo bellandi ius à Chriſti lege non plane tolli probamus cito Pauli illud ad Timotheum i. ii. 1. 2. 3. Hortor

ergo

ergo ante omnia ut fiant deprecationes, preces, interpellationes, gratiarum actiones pro quibusvis hominibus: pro regibus & quibusvis in eminentia constitutis: ut tranquillam ac quietam vitam degamus cum omni pietate ac sanctitate. nam id bonum gratumque est apud Deum seruatorem nostrum, qui omnes homines vult seruari & ad agnitionem veritatis venire. Tria enim hinc docemur: Gratium esse Deo ut reges fiant Christiani: ut Christiani facti reges maneat: quod ita expressit Iustinus Martyr: εὐχόμεθα τῶς βασιλεῖς καὶ ἀρχοντας μετὰ τῆς βασιλικῆς δυνάμεως καὶ σώφρονος πνεύματος εὐχόμεθα εὐεθῆναι. Hoc precamur, ut Reges & Principes simul cum regali potestate etiam sanam mentem consequantur: deinde & hoc Deo gratium esse, ut Christiani reges Christianis aliis vitam tranquillam præstent. Quomodo verò: Alibi id explicat, Rom. XIII. 4. Dei minister est tuo bono. quòd si feceris quod malum est, metue, non enim frustra gladium gerit. nam Dei minister est vindex ad iram ei qui quod malum est fecerit. Iure gladii per complexionem omnis quidem coercitio intelligitur, quomodo etiam apud Iuriconsultos interdum; sed ira tamen ut pars eius summa, id est verus gladii usus, non excludatur. Huic loco illustrando non parum seruit Psalms secundus, qui quanquam in Dauide suam habuit veritatem, plenius tamen & perfectius ad Christum pertinet: ut discere est Actor. IV. 25. XIII. 3; Hebr. V. 5. Is autem Psalms, reges omnes hortatur ut Dei filii venerabundi suscipiant: hoc est, ut se ministros ei exhibeant, quia reges sunt scilicet, ut rectè explicat Augustinus, cuius verba ad hanc rem pertinentia apponam. In hoc reges, sicut eis diuinitus præcipitur, Deo seruiunt in quantum reges sunt. si in regno suo bona iubeant, mala prohibeant, non solum quæ pertinent ad humanam societatem, veram etiam quæ pertinent ad diuinam religionem. Et alibi: Quomodo ergo Reges Domino seruiunt in timore, nisi ea quæ contra

Contra
Cres.
Gram.
lib. III.

iussa

iussa Domini sunt, religiosa seueritate prohibendo atque plectendo: Aliter enim seruit quā homo est, aliter quā Rex est. mox: In hoc ergo seruiunt Domino reges in quantum sunt reges, cum ea faciunt ad seruiendum illi quae non possunt facere nisi reges. Secundum argumentum praebet nobis is ipse locus cuius partem citauimus, ad Rom. x. iiii. vbi potestas summa, qualis est regia, à Deo esse dicitur, & Dei ordinatio vocatur; vnde infertur ei & parendum & honorem exhibendum; & quidem ex animo; & qui ei resistit eum Deo resistere. Si ordinationis voce res intelligeretur quam Deus tantum non vult impedire, quomodo se Deus habet circa actus vitiosos, iam inde nulla honoris, nulla obedientiae, ad animum maximè pertinentis, obligatio sequeretur; nec quicquam diceret Apostolus, vbi hanc potestatem tantopere praedicat atque commendat, quod non atrociniis & furtis conueniret. Sequitur ergo vt ordinata hæc potestas voluntate Dei approbante intelligatur: vnde porro infertur, cum Deus sibi cōtraria non velit, hanc potestatem cum voluntate Dei per Euangelium reuelata & omnes homines obligante non pugnare. Neque eliditur hoc argumentum eo quod qui in imperiis erant eo tempore cum hæc Paulus scriberet, dicuntur alieni fuisse à Christiana pietate. nam primū id ita vniuersim verum non est. nam Sergius Paulus Cypri proprator Christo nomen pridem dederat. Act. x. iiii. 12. vt iam taceam quod de Emessenorum rege vetus fama tradidit, nonnihil fortè falsò inquinata, sed vt videatur ex vero originem trahere. Deinde non de personis quaeritur, an impiæ fuerint, sed an illa functio in illis iropia fuerit: quod dicimus ab Apostolo negari, quando illam functionem dicat à Deo institutam etiam pro illo tempore ac propterea honorandam etiam intra animi recessus, quibus proprie

solus

solus Deus imperat. Potuit ergo & Nero & Rex ille Agrippa quem ad Christi religionem amplectendam Paulus tam serio inuitat, Act. x xvi. Christo se subiacere, & retinere hic regiam, ille imperatoriã potestatem: quæ sine iure gladii & armorum intelligi nequit. Sicut ergo olim pia erãt sacrificia secundũ legem quãuis ab impiis sacerdotibus celebrata; sic pia res est imperium, quamuis ab impio teneatur. Tertium argumentum petitur ex Ioannis Baptistæ verbis, qui serio interrogatus à militibus Iudæis, cuius gentis multa millia Romanis militasse ex Iosepho & aliis scriptoribus manifestissimum est; quid haberent faciendum, ut iram Dei effugerent; non eos militia abire iussit, quod facere debebat si ea erat Dei voluntas, sed abstinere concussionibus & fallaciis, stipendiisque esse contentos. Luc. i i i. 14. Ad hæc Baptista verba, cum apertam satis militiæ approbationem contineant, multi respondent, quæ Baptista præscripsit ita discrepare à Christi præceptis, ut aliud docere potuerit Baptista, aliud Christus. quod quominus admittam hæc obstant. Ioannes & Christus eodem exordio doctrinæ quam afferebant summam indicarunt. *Respicite: appropinquauit enim regnum cælorum.* Matth. i i i. 2. i v. 17. Christus ipse regnum cæleste (id est legem nouam: nam legem regni nomine appellare Hebræis mos est) dicit cœpisse inuadi à diebus Baptistæ. Matth. x i. 12. Ioannes dicitur prædicasse Baptismum pœnitentiæ in remissionem peccatorum. Marc. i. 4. Tantundem fecisse dicuntur Apostoli Christi nomine. Act. 11. 38. Exigit Ioannes fructus dignos pœnitentiæ, & iis qui talem fructum non proferunt excidium minatur. Matth. i i i. 8. & 10. Exigit opera dilectionis supra legem. Luc. i i i. 11. Lex dicitur durasse vsque ad Ioannem; id est ab illo incepisse doctrina perfectior. Matt. x i. 13.

Et prin-

Et principium Evangelii à Ioanne ducitur. Marc. 1. 1. Luc. 1. 77. Ipse Ioannes hoc nomine maior Prophetis. Mat. x 1. 9. Luc. vii. 26. missus scilicet ad dandam cognitionem salutarem populo. Luc. 1. 1. 77. ad Euangelium annuntiandum. Luc. 1. 1. 18. Neque vsquam Ioannes Iesum à se distinguit præceptorum discrepantia (quanquam quæ generalius & confusus, & rudimentorum more à Ioanne sunt indicata, eadem diferte tradidit Christus vera lux) sed eo quod Iesus esset promissus ille Messias A. &. xix. 4. Ioan. 1. 29. rex scilicet regni cœlestis qui daturus esset in se confidentibus vim Spiritus Sa. cti. Mat. 1. 11. 11. Marc. 1. 8. Luc. 1. 1. 16. Quartum hoc est argumentum quod mihi ponderis non exigui videtur: Si tollatur ius capitalium suppliciorum, & armis ciues tuendi aduersus latrones ac prædones, maximam inde securitatem scelerum licentiam & quasi diluuium malorum, cum nunc quoque constitutis iudiciis ægrè reprimatur improbitas. Quare si mens Christi fuisset, talem rerum statum, qualis auditus nunquam fuerat inducere, haud dubie verbis quam maxime difertis ac specialibus edicendum ei fuerat, ne quis de capite iudicaret, ne quis arma ferret; quod fecisse nusquam legitur, nam quæ adferuntur, aut valde sunt generalia, aut obscura. Docet autem ipsa æquitas & communis ratio, non tantum verba generalia contrahi, & ambigua commode explicari, sed & à proprietate vsque recepto verborum discendi non nihil, vt is sensus euitetur qui maxima secum incōmoda sit allaturus. Quintum fit, quod nullo argumento ostendi potest lex Mosis quæ ad iudicia pertinebat desuisse priusquam vrbs Hierosolyma excinderetur, & cum ea tum species tum spes reipublicæ concideret. nam neque in lege Mosis vllus terminus isti legi præfinitur, neque Christus aut

Apostoli

Apostoli vsquam de istius legis cessatione loquuntur, nisi quatenus id comprehensum videri potest in reipublicæ vt diximus destructione: imo contra Paulus summum pontificem ait constitutum vt iudicium ferret secundum legem Moïsis. Act. xx. 17. 3. Christus ipse in præfatione præceptorum suorum, ait non venisse se ad soluendam legem, sed ad implendam. Matth. v. 17. quod quem de ritualibus sensum habeat non obscurum est; implentur enim lingaméta adumbrantia cum perfecta rei species exhibetur: de legibus autem ad iudicia pertinentibus quomodo verum esse potest, si Christus, vt quidam existimant, aduentu suo ea sustulit? Si autem mansit obligatio legis quamdiu steterit Hebræorum reipublica, sequitur vt Iudæi etiam ad Christum conuersi, si ad magistratum vocarentur, eum defugere non potuerint, & vt iudicare non aliter debuerint, quàm Moses præscriperat. Ego sane omnia expectans ne leuissimum quidem coniecturam reperis, qua motus vir aliquis pius illa Christi verba audiens aliter existimare potuerit. Illud agnosco, ante Christi tempus quædam fuisse permissa, siue quoad impunitatem externam, siue etiam quoad animi puritatem (nunc enim ista distinctius exquirere, nec opus, nec otium est) quæ Christus suam disciplinam sectantibus licere noluit, vt ob qualemcunque offensam vxorem dimittere, ab eo qui læserit in iudicio exigere vltiorem: sed inter Christi præcepta & illas permissiones est diuersitas quædam, non est repugnantia. Nam qui vxorem retinet, qui vltionem sibi priuatim debitam remittit, nihil facit contra legem; imo hoc facit quod lex maxime vult. Longe aliud est in iudice cui lex non permittit, sed imperat vt homicidam morte puniat, reus ipse futurus apud Deum ni fecerit. Huic si Christus interdicit ne homicidam

cidam morte puniat, omnino contrarium legi præcipis soluit legem. Sextum sit argumentum ab exemplo Cornelii Centurionis, qui & Spiritum Sanctum, signum indubitatum iustificationis, à Christo accepit, & ita nomen Christi à Petro Apostolo baptizatus est: militiam autem abdicasse aut ad eam abdicandam à Petro monitus non legitur. Sunt qui respondeant, cum de religione Christiana à Petro sit institutus, simul censei debere institutum de militia deferenda. Hi, si quidem certum esset atque indubitatum inter Christi præcepta contineri interdictum militiæ, aliquid dicerent. Sed cum id nusquam alibi disertè existet, certe de ea re aliquid hoc saltem loco, qui id maxime poscebat, dicendum fuerat, ne post ventura ætas officii sui regulas ignoraret. Neque vero solet Lucas, ubi personarum qualitas specialem quandam vitæ mutationem desiderabat, id silentio prætereire, ut videre est tum alibi, tum Act. xix. 19. Septimum huic simile petitur ex eo quod de Sergio Paulo cœpimus dicere. nam in eius conuersi historia nullum est indicium eiurati magistratus aut admonitionis factæ ut eiuraretur. Quod autem non narratur, cum narrari, ut diximus, maxime attineat; id nec factum censendum est. Octauum esse potest quod Paulus Apostolus intellectis Iudæorum in se insidiis Tribuno indicari eas voluit; & cum Tribunus milites ei addidisset, quorum præsidio in itinere aduersus vim omnem tutus esset, nihil contradixit, neque Tribunum aut milites monuit, Deo non placere ut vis vi repellatur. Atqui is erat Paulus qui nullam occasionem edocendi officii, aut omitteret ipse, aut omitti ab aliis vellet, II. Tim. I v. 2. Nonum accedat, quòd rei honestæ ac debitæ finis proprius non potest non esse honestus ac debitus. Tributa ut soluamus honestum est, atque etiam præceptum

ceptum conscientiam obligans, vt Paulus Apostolus explicat: Tributorum autem finis est vt potestates publicæ habeant vnde sumtum faciant ad bonos tuendos ac coercendos malos. Rom. xiiii. 3. 4. 6. Tacitus appositè ad hanc rem: *Neque quies gentium sine armis, neque arma sine stipendiis, neque stipendia sine tributis haberi queunt.* Cui dicto simile est Augustini illud: *Ad hoc tributa prestamus, vt propter necessaria militi stipendium præbeatur.* Decimum argumentum præbet locus ille Actor. xxv. 11. vbi Paulus ita loquitur. *Si iniuria quenquam affeci, & dignum aliquid morte commissi, non recuso mori.* Vnde colligo ita censuisse Paulum, etiam post publicatam Euangelii legem quædam esse crimina quæ morte plecti æquitas ferat, aut etiam exigat: quod & Petrus docet, I. Epist. c. 11. 19. 20. *Quod si ea tum fuisset Dei voluntas, vt capitalibus iudiciis abstereretur, potuerat quidem purgare se Paulus, sed non debuerat in hominum animis eam relinquere opinionem, quasi capite plectere nocetes nunc non minus quàm olim liceret.* Probato autem capitales pœnas post Christi aduentum rectè exerceri, simul probatum arbitror, bellum aliquod licitè geri, puta aduersus nocentes multos & armatos: qui vt rei fiant, acie vincèdi sunt. Vires enim & resistentia nocentum, sicut in prudenti deliberatione suum habere momentum potest, ita de iure ipso nihil imminuit. Vndecimum sit quod in Apocalypsis prophetia prædicuntur bella quædam piorum cum manifesta approbatione, xv. 11. 4. & alibi. Duodecimū esse potest quòd Christi lex solam legem Mosis, qua gentes ab Hebræis separabat, sustulit. Ephes. 1. 14. Quæ autem natura, & benè moratarum gentium consensu honesta censentur, adeo non sustulit, vt sub generali præcepto omnis honesti ac virtutis comprehenderit. Phil. 1 v. 8. I. Corin. x. 1. 13. 14. Iam vero criminum

Hist. IV.

Libr.

XXII.

contra

Faustum.

c. 74.

pœnas & arma quæ iniuriam arcent, natura habentur laudabilia, & ad iustitiæ, & ad beneficentiæ v̄ virtutem referuntur. Atque hîc obiter notandus est error qui Israelitarum ius ad bellum deducunt, ex eo solo quod terram Cananæam illis Deus dedisset. Est enim hæc iusta quidem causa, sed non vnica. Nam & ante ea tempora pii rationis ductu bella gesserunt: & ipsi Israëlitæ postea aliis de causis, vt David ob legatos violatos. Tum vero quæ humano iure quisque possidet, non minus eius sunt quam si Deus donasset: id autem ius per Euangelium non tollitur.

VIII. Videamus nunc etiam quibus argumentis se fulciat aduersaria sententiâ, quo facilius iudicet pius æstimator vtra præponderent. Primum adferri solet vaticinium Esaïæ, qui futurum dicit, vt populi gladios contendant in ligones, & lanceas in falces; neque gladium sumant alius in alium, neque bellum vtrâ addiscant, 11. 4. Sed hoc vaticinium aut sub conditione quadam accipiendum est, quemadmodum multa alia, vt nimirum intelligamus talem fore rerum statum si omnes populi Christi legem suscipiant atque impleant; quam ad rem Deus nihil sua ex parte passurus sit desiderari: certum autem est si omnes sint Christiani, & Christianè viuant, nulla fore bella: Aut pure; quo modo si accipiatur, docet res ipsa impletum hoc nondum esse, sed implementum eius, vt & conuersionis generalis Iudæorum, adhuc expectandum. Vtrouis autem modo sumas, nihil hinc inferri potest aduersus bellorum iustitiâ, quam diu sunt qui pacis amantes pace frui non sinunt, sed vni eis intentant. Ex quinto Matthæi capite plura argumenta depromi solent, ad quorum diiudicationem opus est animo repeti quod paulo ante diximus: Si Christo id fuisset propositum, omnia capitalia iudicia, & ius bello-

bellorum tollere, facturum id fuisse verbis quam maxime expressis ac specialibus, ob rei magnitudinem ac nouitatem, eoque magis quod nemo Iudæus aliter cogitare poterat quam leges Mosis ad iudicia & rempublicam pertinentes vim suam in homines Iudæos habere debere quādiu staret illa respublica. Hac ergo de re præmoniti locorum singulorum vim ordine exploremus. Aduersariæ ergo sententiæ munimentum secundum ex istis verbis petitur: *Audistis dictum fuisse, Oculum pro oculo & dentem pro dente. Ego vero dico vobis. Ne obstitite iniurioso, (ושרר) quod Græci vertunt τὸ ἀδικοῦν, Exod. I I. 13. sed cadenti te in dextram maxillam, alteram quoque obuerte.* Hinc enim inferunt quidam nullam iniuriam aut repellendam, aut vindicandam, siue publicè siue priuatim. Atqui non hoc dicunt verba. neque enim magistratus hîc alloquitur Christus, sed eos qui impetuntur; nec de quauis agit iniuria, sed de tali qualis est alapa. sequentia enim verba restringunt præcedentium generalitatem. Sic in præcepto sequente: *Qui velit tecum litigare, vt tunicam accipiat, dimitte illi etiam pallium:* non omnis prouocatio ad iudicem aut arbitrum prohibetur, Paulo interprete qui lites non omnes prohibet, I. Cor. VI. 4. sed vetat Christianos in profanis auditoriis inter se litigare, idque ad Iudæorum exemplum, apud quos recepta erat sententia, *Qui adducit negotia Israelitica ad extraneos, polluit nomen Dei:* sed vult Christus ad exercendam patientiam nostram, de rebus quæ facile sunt recuperabiles, vt tunica, aut cum tunica, si opus sit, pallium non contendi iudicio, sed quamuis optimo iure nitamur, omitti iuris persecutionem. Non improbat Prator (inquit Vlpianus) *factum eius qui tanti habuit re carere, ne propter eam sapius litigaret.* Hæc enim cogitatio eius qui lites execratur non est vituperanda. Quod hîc probari à probis

ait Vlpianus, hoc Christus imperat, ex rebus honestissimis & probatissimis deligens præceptorum suorum materiam. At non hinc rectè colligas etiam parenti, etiam tutori nefas fore id sine quo liberi, sine quo pupilli sustentari nequeant, si cogatur, apud iudicem defendere. Aliud enim est tunica & pallium, aliud totum illud vnde viuitur. Quod ergo de moralibus dici solet, hîc quoque locum habet, non consistere hæc in puncto, sed habere suam quandam latitudinem. Sic in eo quod deinceps sequitur, *Qui angariabit te ad milliare vnum, abicum eo duo*: non dixit Dominus de centum milliariibus, quod iter hominem à suis negotijs longius abduceret, sed de vno, & si ita vsu veniat de duobus; quæ deambulatio quasi pro nihilo ducitur. Sensus ergo est, in his quæ nobis nõ multum sunt incommodatura, non virgendum nobis esse ius nostrum, sed cedendum plus etiam quàm alter postulet, vt & patientia & benignitas nostra omnibus innotescat. Sequitur porro: *Petenti abs te dato, & volentem à te mutuo sumere, ne reuice*. Si in infinitum hoc producas, nihil durius. Qui domesticorum curam non agit, infideli est deterior, inquit Paulus, I. Tim. v. 8. Sequamur ergo eundem Paulum optimum legis herilis interpretem, qui Corinthios excitans ad beneficentiam in Macedonas exercendam: *Non*, inquit, *vt aliis sit laxamentum, vobis res angusta, sed vt æquabiliter vestra copia succurrat illorum inopia*. II. Cor. v. 11. Similem æquitatem adhibeamus interpretando præcepto quod iam à nobis recitatum est. Lex Hebræa sicut diuortii libertatem indulgebat, vt sæuitiæ maritorum in vxores occurreret; ita etiam priuatæ vltioni, ad quam gens illa valde pronata erat, coercendæ ius læso fecerat ab eo qui læserat, non manu sua, sed apud iudicem exigere talionem: quod lex etiam x i i. tabularum secuta est; *si membrum*

rupit,

AC
 vno, in q. C.
 giterant ab
 cte flagratione
 vultat vi, a
 felice, non q
 bile hoc sit, lo
 cõtentus sit. I
 vnam impet
 temptum qu
 deteriores fi
 iniuriam à c
 grauior est h
 sed offendit
 quidam nihil
 quæ in vltimo
 nor inuiri, qu
 ges quoy m l
 cuium quic
 Petri facit
 Et caput Cæcilii
 Tulle erum
 Enimque
 Demothenes:
 vno à dicit, a
 bu regis verber
 constantiam verber
 nus ex contumel
 humilitas animi
 dicunt in hono
 patientiam Char
 obijca,
 Viam ferre
 ad dicit potius etiam
 quam propulsa

rupit, talio esto. Christus verò maioris patientiæ magister tantum abest, vt illam in iam læso probet vindictæ flagitationem, iniurias quasdam ne arceri quidem vult, aut vi, aut iudicio. At quales iniurias? tolerabiles scilicet, non quod non in atrocioribus quoque laudabile hoc sit, sed quod restrictiore quadam patientia cõtentus sit. Ideo exemplum posuit in alapa, quæ non vitam impetit, non corpus mutilat, sed tantum contemptum quendam nostri significat, qui nos nihilo deteriores facit. Seneca libro de constantia sapientis, iniuriam à contumelia diuidit: Prior illa, inquit, *natura grauior est. hæc leuior & tantũ delicatũ grauis, quæ nõ leduntur, sed offenduntur.* *Tanta est an morum dissolutio & vanitas, vt quidam nihil acerbius putent. Sic inuenias seruum, qui flagellis quàm colaphis cedi malit.* Idem alio loco. *Contumelia est minor iniuria, quam queri magis quam exequi possumus, quam leges quoque nulla dignam vindicta putauerunt.* Sic apud Paucium quidam:

Patior facile iniuriam, si est vacua à contumelia.

Et apud Cæcilium alius:

Facile arumnam ferre possim si inde abest iniuria:

Etiãque iniuriam, nisi contra constat contumelia.

Demothenes: οὐδὲ γὰρ τὸ πῦρ ἔδει τοῖς ἑλευθεροῖς δευῖν, καὶ περὶ οὐ δευῖν, ἀλλὰ τὸ ἐφ' ὕβρι. Nec enim tam graue hominibus ingenuis verberari, quamquam & hoc graue, quam per contumeliam verberari. Is quem dixi Seneca paulo inferius ex contumelia dolorem, affectum esse ait, quem humilitas animi moueat contrahentis se ob factum dictumve inhonorificum. In tali ergo circumstantia patientiam Christus præcipit, & nequis tritum illud obijciat,

Veterem ferendo iniuriam inuitas nouam:

addit potius etiam ferendam esse alteram iniuriam quam propulſandam priorem: quia scilicet nihil inde

ad nos mali peruenit; nisi quod instulta persuasione positum est. Maxillam obuertere in Hebraismo est patienter ferre, vt apparet Ierem. iiii. 3. Tertium argumentum peti solet ex eo quod apud Matthæum sequitur: *Audistis dictum fuisse, Diliges proximum tuum, & odio habebis inimicum tuum: Ego vero dico vobis, Diligite inimicos vestros, benedicite eis qui vos exsecrantur, precamini pro eis qui infesti vobis sunt & vos persequuntur.* Sunt enim qui existimant cum tali dilectione & beneficentia aduersum inimicos & infestos pugnare tum iudicia capitalia, tum bella. Sed facile id refellitur, si ipsum illud legis Hebraicæ dictum consideremus. Præcipiebatur Hebræis vt proximum diligerent, Hebræum scilicet: ita enim vocem proximi tibi sumi ostendit Leuit. x i x. comma 17. collatum cum commate 18. At non eo minus imperatum erat magistratibus occidere homicidas, & alios grauius fontes: non eo minus tribus vndecim ob delictum atrox iusto bello persecutæ sunt tribum Beniamiticam, Iud. x xi. non eo minus rectè Dauid qui prælia Domini præliabatur, regnum sibi promissum ab Isboseto armis repetit. Sit ergo nunc porrecta latius proximi significatio ad homines quosvis: omnes enim in communem gratiam sunt recepti: nulli populi à Deo deuoti: licebit tamen in omnes quod tunc in Israëlitas licuit, qui diligere quæ tunc iubebantur, vt nunc quiuis homines. Quod si etiam velis in Euangelica lege maiorem dilectionis gradum imperari, concedatur & hoc, dum illud quoque constet, non omnes æqualiter diligendos, sed magis patrem, quam extraneum. Sic etiam bonum innocentis bono nocentis, bonum commune priuato ante habendum ordinatæ dilectionis lege. Ex dilectione autem innocentium nata sunt & iudicia capitalia & pia bella. Vide sententiam moralem quæ
 exstat

exstat Prou. x xiv. 11. Debent ergo Christi præcepta de singulis diligendis atque adiuuandis ita impleri, nisi maior ac iustior dilectio impediatur. Notum est dictum vetus: *Tam omnibus parcere crudelitas est quam nulli.* Adde quod inimicos diligere iubemur Dei exemplo qui malis Solem suum oriri facit. At idem Deus de quibusdam malis, & in hac vita pœnas sumit, & olim sumet, grauiissimas. Quo argumento simul soluentur ea quæ de lenitate Christianis præcepta ad hanc rem adferri solent. Nam Deus lenis, misericors, longanimis, appellatur Ionæ iv. 2. Exod. x x xiv. 6. At eiusdem in contumaces iram, hoc est puniendi voluntatem passim describunt sacræ litteræ. Num. x iv. 18. Rom. 11. 8. Et huius iræ minister constitutus est magistratus. Rom. x 11. 4. Moses ab eximia lenitate prædicatur: At idem pœnas de fontibus exegit, etiam capitales. Christi lenitatem & patientiam imitari passim iubemur. At Christus est qui & Iudæos inobedientes suppliciiis affecit grauiissimis. Matt. x x 11. 7. & impios in die iudicij pro meritis est damnaturus. Magistri lenitatem imitati sunt Apostoli, qui tamen potestate sibi diuinitus data vsi sunt ad pœnam facinorosorum, I. Cor. iv. 21. I. Cor. v. 5. I. Tim. 1. 20. Quartus locus qui obijcitur est Rom. x 11. 17. *Nemini malum pro malo reddite: procurate honesta in omnium conspectu: si fieri potest, quantum in vobis est, cum omnibus hominibus in pace viuentes: non vosmet ipsos vlciscentes, dilecti, sed date locum iræ: scriptum est enim; Meum est vlcisci: ego rependam, dicit Dominus. itaque si esurit inimicus tuus, ciba eum: si sitit, da ei potum. hoc enim si feceris, carbones ignis coaceruabis in caput eius. Ne vincitor à malo, sed vince bono malum.* Sed hîc quoque eadem quæ ad locum superiorem patet responsio. Nam quo tempore dictum fuerat à Deo, Meum est vlcisci, ego rependam; eo ipso

tempore & iudicia capitalia exercebantur, & de bellis scriptæ erant leges. Quin & beneficia inimicis (popularibus scilicet) exhiberi iubentur. Exod. x. xiii. 4. 5. Hæc tamen, vt diximus, neque pœnis capitalibus, neque bellis iustis in ipsos, etiam Israelitas obstabant. Quare ne nunc quidem verba eadem, aut præcepta similia, quamuis latius patentia, in talem sensum rapienda sunt: eoque minus quia capitum sectio-nes non ab Apostolis sunt, aut eorum ætate, sed multò serius factæ ad diuidendam lectionem & faciliorem locorum allegationem. Quare quod nunc x. iiii. caput inchoat, *Omnis anima potestatibus supereminentibus subiecta esto*, & quæ sequuntur, cum illis de vltione non expetenda præceptis cohæsit. In hac autem dissertatione dicit Paulus potestates publicas Dei ministras esse, & vindices ad iram (id est ad pœnam) in maleficos: eo ipso apertissime distinguens inter vltionem publicam, quæ Dei vice exigitur, & ad vltionem Deo referuatam referenda est; & priuatam, quam paulo ante interdixerat. Nam si publicam etiam vltionem in illo interdicto comprehensam velis, quid erat absurdius, quàm cum dixisset abstinendum à pœnis capitalibus, deinde subijcere, in hoc potestates publicas à Deo constitutas, vt pœnas vice Dei exigant? Quintus quo nonnulli vruntur locus est II. Cor. x. 3. *Quamquam in carne ambulantes, nequaquam carnis bella gerimus. Nam arma militiae nostræ non sunt carnalia, sed diuinitus valida ad destructionem munitio: & quæ sequuntur.* Sed hic locus nihil ad rem facit. Ostendunt enim tum præcedentia, tum quæ sequuntur, carnis nomine à Paulo ibi intelligi, imbecillam corporis conditionem qualis in aspectum veniebat, & cuius nomine contemnebatur. Huic opponit Paulus arma sua, potestatem scilicet sibi vt Apostolo datam ad coercendos refra-

refra-
 refra-
 un-
 ergo
 im-
 ad
 contra,
 quia
 stum
 prodigiosam
 defecere
 in
 Ecclesia
 in
 Quis
 illam
 quia
 ple,
 quæ
 quæ
 cum
 cob
 into
 refra-
 potest
 non
 volu-
 tantum
 fieri
 partem
 libelle
 rages
 et
 commu-
 propo-
 sequit

refractorios, quali v fus fuerat in Elymam, Corinthi-
um incesti reum, Hymenæum & Alexandrum. Hanc
ergo potestatem negat esse carnalem, id est infirmam,
imo contra validissimam eam esse asserit. Quid hoc
ad ius capitalium suppliciorum, aut belli? Imo
contra, quia Ecclesia eo tempore publicarum pote-
statum auxilio destituebatur, ideo ad eius tutelam
prodigiosam illam potestatem Deus excitauerat, quæ
deficere fermè cœpit ex quo Imperatores Christia-
ni Ecclesiæ contigerunt, sicut Manna defecit vbi
in terras frugiferas populus Hebræorum peruenerat.
Qui sexto affertur locus Eph. v. 1. 12. *Induite vniuersam
illam armaturam Dei; vt possitis stare aduersus artes diaboli:
quia non est vobis lucta aduersus sanguinem & carnem (sup-
ple, tantum, more Hebræo,) sed aduersus imperia, &
quæ sequuntur: agit de pugna quæ Christianorum est
quæ sunt Christiani, non quam communem habere
cum aliis hominibus certis euentibus possunt. Ia-
cobi locus qui septimo affertur i. v. 1. *Vnde bella & pugna
inter vos nonne ex voluptatibus vestris quæ militant in membris
vestris? Concupiscitis & non habetis: inuidetis & affectatis, nec
potestis nancisci: pugnatu & bella geritis, nec obtinetis eo quod
non petitis: Petit & non accipitis, eo quod male petitis, vt in
voluptates vestras absumatis; nihil continet vniuersale:
tantum dicit bella & pugnas quibus tum Hebræi di-
spersi inter se miserè collidebantur (cuius historiæ
partem aliquam apud Iosephum videre est) ortum
habuisse ex causis non probis: quod nunc etiam con-
tingere scimus & dolemus. Quod vero Petro dictum
est, *Qui gladio ferit, gladio peribit*, cum non ad bellum
communiter spectatum, sed ad bellum priuatum
proprie pertineat (nam & Christus ipse inhibita aut
neglecte defensionis hanc reddit causam, quod regnū
C 5 suum**

suum de hoc Mundo non esset, Ioan. x v 111. 36.) suo loco rectius pertractabitur.

IX. Quoties de scripti sensu quæritur, magnã vim habere solet tum vsus sequens, tum prudentum auctoritas : quod etiam in diuinis scriptis sequendum est. Neque enim probabile est Ecclesias quæ ab Apostolis constitutæ sunt, aut subito, aut omnes defecisse ab iis quæ Apostoli breuiter perscripta ore liberalius explicauerant, aut etiam in vsum introduxerant. Solent autem ab iis qui bella impugnant adferri dicta quædam veterum Christianorum : ad quæ tria dicenda habeo. Primum est, ex iis dictis nihil amplius colligi quàm priuatam quorundam sententiam, non publicam Ecclesiarum : adde quod fermè quorum ea dicta sunt, amant ab aliis seorsim ire & docere quiddam magnificentius; quales sunt Origenes & Tertullianus qui nec sibi satis constant. Nam idem Origenes apes ait à Deo documentum datas *πρὸς τὸ δίκαιους καὶ τετραμένους πολέμους, εἰ ποτε δεῖ αὐτῶν, ἢ ἀποδοῦναι ἢ ἀντιπρῶτοις* : *Vt bella iusta atque ordinata inter homines gerantur, si quando id iubeat necessitas.* & idem ille Tertullianus qui alibi supplicia capitalia minus probare videtur dixit, *Bonum esse cum puniuntur nocentes nemo negat* : Et de militia hæsitat. nam libro de Idololatria : *Queritur, inquit, an fideles ad militiam conuerti possint, & an militia ad fidem admittit* : Et videtur eo loco propendere in eam sententiam quæ militiæ aduersatur. At libro de corona militis cum quædam aduersus militiam disputasset, mox distinguit qui ante baptismum militabant ab iis qui post baptismum nomen dant militiae. Plane, inquit, *si quos militia prauentos fides postea inuenit, alia conditio est, vt illorum quos Ioannes admittebat ad lauacrum; vt centurionum fidelissimorum, quem Christus probat; & quem Petrus catechizat : dum tamen suscepta fide atque signata, aut deserendum* statim

statim sit, vt multis actum, aut omnibus modis cauillandum
 (id est cauendum) ne quid aduersus Deum committatur.
 Sensit ergo illos post baptismum in militia permansisse;
 quod sanè minimè facturifuerant si intellexissent
 militiam à Christo interdictam; non magis quam ar-
 ruspices, magi & alii veticarum artium professores in
 sua arte post baptismum manere permisi sunt. Eo-
 dem libro militem quendam & quidem Christianum
 laudans; *O militem, inquit, in Deo gloriosum.* Secunda
 obseruatio est, quod militiam Christiani sæpe aut im-
 probarunt, aut euitarunt ob temporum circum-
 stantias, quæ vix ferebant militiam exerceri sine acti-
 bus quibusdam cum Christiana lege pugnantibus.
 In literis Dolabellæ ad Ephesios, quæ apud Iosephum
 exstant, videmus Iudæos ab expeditionibus milita-
 ribus immunitatem postulasse, quod externis per-
 mixti non satis ritus legis suæ obseruare possent, &
 quia sabbatis ferre arma & magna itinera facere cog-
 rentur. Atque easdem ob causas à L. Lentulo missio-
 nem Iudæos impetrasse docet idem Iosephus: alibique
 narrat, cum Iudæi Roma vrbe iussi essent excedere,
 quosdam militiæ adscriptos, alios punitos quod mi-
 litare nollent patriarum legum reuerentia; ob eas sci-
 licet quas diximus causas: quibus accedebat interdum
 tertia, quod aduersus populares suos pugnandum
 haberent. at κατὰ τὸν δημοφιλῶνα ὄπια λαβεῖν ἀθέμιτον, *nesse*
in populares suos arma sumere, tunc scilicet cùm popula-
res ob patriæ legis obseruationem periclitabantur.
 Quoties verò hæc incommoda cauere poterant Iu-
 dæi, militabant etiam sub externis regibus, sed ἐπιμένον-
 τες τῆς πατριῶς ἐθνεῖ καὶ κατὰ τὰ ἑθνη, *perstantes in patriis*
instituti, & ex eorum prescripto viuentes: quod pacisci prius
 solebant eodē Iosepho auctore. His periculis simili-
 ma sunt quæ Tertullianus militiæ suorum tempo-
 rum

rum obiicit, vt libro de Idololatria: *Non conuenit sacramento diuino & humano, signo Christi & signo diaboli: quia scilicet per Deos Gentium, Iouem, Martem atque alios iurare milites iubebantur.* Libro autem de Corona militis: *Excubabit pro templis quibus renuntiauit, & cœnabit illic vbi Apostolo non placet: & quos interdum exorcismis fugauit, noctibus defensabit: mox: Quanta alia in delictis circumspici possunt castrensiū munium, transgressioni interpretanda?* Tertium quod notamus hoc est, Christianos primorum temporum tanto ardore succensos fuisse ad præclarissima quæque capessenda, vt sæpe consilia diuina pro præceptis amplecterentur. Christiani, inquit Athenagoras, οὐ δικάζετε τοῖς ἀπράτοις, aduersus sua rapientes iudicio non contendunt. Saluianus iussum à Christo ait, vt ea ipsa de quibus lis est relinquamus dummodo litibus exuamur. Atqui id ita generaliter sumtum consilii forè est & vitæ sublimioris, at non in præcepto positum. Simile est quod plurimi veterum omne iuramentum improbant nulla exceptione addita, cum tamē Paulus in re graui iurauerit, Christianus apud Tatianum, *σπατήριαι παρήτημαι, praturam recuso:* apud Tertullianum, *Christianus nec adilitatem affectat.* Sic Lactantius iustum (qualem vult esse Christianum) negat belligeraturum; sed ita vt simul nauigaturum neget. A secundis nuptiis quam multi veterum Christianos dehortantur? Quæ omnia sicut laudabilia, eximia, Deo apprime grata sunt, ita nullius legis necessitate à nobis exiguntur. Atque hæc soluēdis quæ obiiciuntur sufficient. Nunc vt nostra firmemus, primū non desunt nobis scriptores & quidem antiquiores, qui & capitalia supplicia & quæ inde pendent bella sentiant à Christianis licite posse vsurpari. Nam Clemens Alexandrinus Christianum ait, si ad imperium vocetur, vt Moses, futurum viuam subdi-

Lib. V.
capit. 18.

tis le-

tis legem, & præmio affecturum bonos, pœnis malos. Et alibi habitum Christianorum describens, decere eum ait intactis esse pedibus, nisi fortè militet. Sed auctoritatibus priuatis sepositis ad publicam Ecclesiæ veniamus, quæ maximi debet esse ponderis. Dico igitur nunquam ab Ecclesia excommunicatos eos qui militabant. quod tamen & factum oportuit, & factum fuisset si militia cum noui federis conditionibus pugnasset. Tertullianus in Apologetico ex persona loquens Christianorum; *Nauigamus*, inquit, *& nos vobiscum & militamus*. Paulo ante dixerat: *Externi sumus & vestra omnia impleuimus, vrbes, insulas, castella, municipia, conciliabula, castra ipsa*. Eodem libro narrauerat M. Aurelio Imperatori Christianorum militum precationibus imbrem impetratum. In corona militem illum qui coronam abiecerat, constantiorem ait fuisse cæteris fratribus, & multos ei ostendit fuisse Christianos commilitones. Et hinc apparet quid de militia senserit communitas Christianorum, etiam priusquam Imperatores Christiani essent. Capitalibus suppliciis si non libèter interfuerunt Christiani illis temporibus, haud mirum videri id debet, cum plerumque de Christianis ipsis esset iudicandum: adde quod & in cæteris rebus leges Romanæ duriores erant quam lenitas Christiana patiatur: quod vel solo Silianiani Senatusconsulti exemplo satis patet. Postquam vero Constantinus Christianam religionem & probare & promouere cœpit, non ideo deserunt capitalia supplicia. Imo ipse Constantinus inter alias leges de parricidis culeo insuendis legem tulit, quæ existat Codice, Titulo de iis qui parentes vel liberos occiderunt. quanquam alioqui in suppliciis exigendis mitissimus fuerit, ita vt ab historicis non paucis reprehendatur nimix lenitatis nomine. Tum vero in exercitu suo pluri-

Cap.

XLII.

Cap.

XXXVII

plurimos habuit Christianos, vt nos historiae docent, & labaro Christi nomen inscripsit. Ex eo etiam mutatum est sacramentum militare in eam formam quae exstat apud Vegetium: *Per Deum & Christum & Spiritum Sanctum, & per maiestatem Imperatoris qua secundum Deum generi humano diligenda est & colenda.* Neque eo tempore ex tot Episcopis, inter quos multi erant, durissima quaeque passi pro religione, vel vnus fuisse legitur qui aut Constantinum, ab omnibus omnino capitalibus suppliciis & bello, aut Christianos à militia iniecto diuinæ iræ metu absterruerit, cum tamen plurimi essent acerrimi custodes disciplinae & minimè dissimulantes eorum quae ad officium tum Imperatorum, tum aliorum pertinerent: qualis & Theodosij tempore fuit Ambrosius, qui sermone vii. ita ait. *Non militare delictum est, sed propter praedam militare peccatum est.* & de Officijs: *Fortitudo quae vel bello tuetur à barbaris patriam, vel domi defendit infirmos, vel à latronibus socios, plena iustitia est.* Hoc argumentum tanti mihi videtur, vt nihil ultra requiram. Neque tamen ignoro saepe Episcopos, & plebem Christianam interpositis precibus suis auertisse poenas, praesertim capitales: morem quoque introductum, vt qui ad Ecclesiam confugissent, non nisi vitæ seruandæ fide data redderentur; & vt circa Pascha carcere emitterentur quos sua crimina attinebant: sed qui cum cura hæc omnia, & si qua his sunt similia, expendet, inueniet, signa hæc esse Christianæ bonitatis omnem rapientis clementiæ occasionem, non omnia iudicia capitalia damnantis animi: vnde & locorum & temporum illa beneficia & preces ipsæ exceptionibus quibusdam temperabantur. Obijciunt hîc nobis nonnulli xii. canonem Synodi Nicenæ qui Latine sic habet. *Quicumque vocati per gratiam, primum quidem ardorem, fidemve suam ostenderunt, &*

cingu-

Lib. i.
cap. 27.

cingulum militia deposuerunt, postea vero ut canes ad suum vomitum reuerſi sunt; ita ut aliqui & pecuniam darent, & beneficijs militiam repeterent, hi decem annis iaceant, post triennij auditionis tempus. In his autem omnibus obseruari oportet propositum & modum pœnitentiæ. Quicumque enim, & timore, & lachrymis, & patientia, & bonis operibus conuersionem absque simulatione demonstrant, hi definitum tempus auditionis implentes, tum demum orationibus cõmunicabunt, & postea licebit Episcopo de his aliquid humanius cogitare. Quicumque verò indifferenter tulerunt, & habitum Ecclesiam introcundi sibi arbitrati sunt ad conuersionem sufficere, hi definitum tempus omnino impleant. Vel ipsum trecedim annorum tempus satis indicat non de leui aut ambiguo, sed grati aliquo atque indubitato crimine hîc agi. Agitur autem haud dubiè de idololatria. nam quæ canone xi. præcesserat mentio temporum Licinij, in hoc canone repetita tacite haberi debet. Licinius enim, verba sunt Eusebij, *σπαρωπάς ἐκέλευεν ἀποβάλλεσθαι τὸ ἀξιώματός ἐι μὴ τοῖς δαίμοσι δοῦν αἰροῦντο*, milites militia exuebat nisi Deus sacrificare vellent. Quare his qui semel conscientia puncti cingulum abiecerant, reditus ad militiam sub Licinio non patebat nisi per fidei Christianæ abnegationem: quæ quia eò erat grauior, quò prior ille actus maiorem in illis legis diuinæ cognitionem testabatur, ideo hi defectores grauius etiam puniuntur quam illi de quibus egerat præcedens canon, qui sine periculo vitæ aut facultatum amittendarum Christianismum abiecerant. Generaliter autem de omni militia interpretari canonem quem produximus ab omni ratione alienum est. Aperte enim testatur historia his qui sub Licinio militiam abiecerant, neque Licinio imperante ad eam redierant, ne fidem Christianam violarent, à Constantino datam optionem, immunè esse à militia vellent, à ad militiam

militiam redire : quod haud dubiè multi fecerunt. Sunt & qui Leonis Epistolam obiiciant, quæ dicit, *Contrarium esse Ecclesiasticis regulis post pœnitentiæ actionem redire ad militiam secularem.* Sed sciendum in pœnitentibus non minùs quàm in clericis & ascetis exactam fuisse vitam non quouis modo Christianam, sed eximie cuiusdam puritatis, vt tanto exemplo essent ad correctionem, quanto ad peccandum fuerant. Similiter in consuetudinibus antiquissimis Ecclesiæ, quæ quo augustiori nòmine commendabiliores essent, canones Apostolici vulgo appellabantur, Canone LXX XI. edicitur: *Ne quis Episcopus, presbyter aut diaconus militiæ vacet, & vtrumque retineat officium Romanum & functionem sacerdotalem. Quæ enim Cæsaris sunt Cæsari, quæ Dei Deo.* Quo ipso ostenditur his qui cleri honorem non sperarent Christianis militiam non fuisse interdictam. Hoc amplius, etiam ad clerum admitti vetabatur, qui post baptismum aut magistratus attigissent, aut munera bellica, vt in epistolis Syricii & Innocentii & in concilio Toletano videre est. Legebantur scilicet Clerici non ex quouis modo Christianis, sed ex iis qui vitæ exactissimæ specimen dedissent. Adde quod militiæ & quorundam magistratuum perpetua erat obligatio. at sacro ministerio addicti nulla alia cura ac labore quotidiano inde abstrahi debebant. qua de causâ & sextus canon constituit ne Episcopus Presbyter, aut diaconus sæculares curas administret, octuagesimus ne publicis se administrationibus immittat: & inter Africanos canones sextus, ne procurationem rerum alienarum suscipiat, aut causarum patrocinium, sic eosdem tutores constitui nefas iudicat Cyprianus. At pro nostra sententia expressum Ecclesiæ iudicium habemus in Concilio primo Arelatensi quod habitum est sub Constantino. Eius enim Concilii Canon III.

sic ha-

sic habet: De
 re eos à communi
 tempora per
 volebant
 Accedat ex
 co profectu
 sto reddere
 Ambrosius
 buit tamen
 ducite acien
 diceret eis
 Imperator
 gio, quæ
 Hierosolym
 acceperat
 edidit Chr
 quod infra
 illam eorum
 ficium solit
 quemlibet bo
 nefas ducim
 eos sciunt; la
 nitus potius
 semper pro ius
 runt hacten
 quam q

fic habet : *De his qui arma proijciunt in pace, placuit abstinere eos à communionem* : Id est qui militiam deserunt extra tempora persecutionis. Id enim pacis nomine intelligi volebant Christiani, vt ex Cypriano & aliis apparet. Accedat exemplum militum sub Iuliano non modico profectu Christianorum, vt qui morte sua Christo reddere testimonium parati essent : de quibus sic Ambrosius. *Iulianus Imperator, quamuis esset apostata, habuit tamen sub se Christianos milites : quibus cum dicebat ; Producite aciem pro defensione reipublicæ ; obediebant ei : cum autem diceret eis ; Producite arma in Christianos ; tunc agnoscebant Imperatorem cæli.* Talis & multo ante fuerat Thebæa legio, quæ Diocletiano imperante à Zabda tricesimo Hierosolymorum Episcopo Christianam religionem acceperat, & deinde in omne æuum memorabile edidit Christianæ constantiæ & patientiæ exemplum, quod infra à nobis memorabitur. Hoc loco satis sit illam eorum adferre vocem, quæ Christiani militis officium solida breuitate exprimit : *Offerimus nostras in quemlibet hostem manus, quas sanguine innocentium cruentare nefas ducimus. Dextera ipsa pugnare aduersus impios & inimicos sciunt ; laniare pios & ciues nesciunt. Meminimus nos pro ciuibus potius quam aduersus ciues arma sumsisse. Pugnauimus semper pro iustitia, pro pietate, pro innocentium salute : hæc fuerunt hætenus pretia periculorum. Pugnauimus pro fide, quam quo pacto conseruemus tibi (ad Imperatorem sermo est) si hanc Deo nostro non exhibemus?*

CAP. III.

Belli partitio in publicum & priuatum.
Summi imperii explicatio.

- I. Belli diuisio in publicum & priuatum.
- II. Non omne bellum priuatum post iudicia constituta illicitū esse iure naturali, defenditur; additis exemplis.
- III. Ac ne iure quidem Euangelico, cum solutione obiectionum.
- IV. Belli publici diuisio in solenne & minus solenne.
- V. An bellum sit publicum quod geritur auctoritate magistratus summam potestatem non habentis; & quando.
- VI. In quibus rebus consistat potestas ciuilis.
- VII. Quae potestas sit summa.
- VIII. Refellitur sententia quae statuit summam potestatem semper esse penes populum; & soluuntur argumenta.
- IX. Refellitur sententia quae statuit semper mutuam subiectionem regis & populi.
- X. Ad veram sententiam recte intelligendam adhibentur cautiones: prima est de distinguenda vocum similitudine in re dispari:
- XI. Secunda de distinguendo iure & modo habendi ius.
- XII. Offenditur quaedam imperia summa haberi plenè; id est alienabiliter:
- XIII. Quedam non plenè:
- XIV. Quedam non summa plenè; id est alienabiliter haberi.
- XV. Adstruitur dicta distinctio ex discrimine dandi tutoris in regnis.
- XVI. Summam potestatem nō tolli promissione etiam eius quod nec naturalis, nec diuini sit iuris.
- XVII. Summum imperium diuidi interdum per partes subiectiuas aut potentiales.

XVIII. Ma-

XVIII. Male
nisi à ca
XIX. Alia
XX. Per a
XXI. Summ
neat
XXII. Et q
XXIII. Et
XXIV. D

I. B
Bell

cum, ali
eogerit
aliter; m
tera p
mum vid
quantum
iis quae
nam et
Sed forte
cia publi
ca non à
ualto sit
ducibilis
hominem
ius putant
obsequen
Paulus Iur
per magistra
tu facendi
repta est
geretur imm
la distat, si

XVIII. Male tamen hoc colligi ex eo quod reges acta quadam sua nisi à cœtu aliquo probentur rata esse nolunt.

XIX. Alia quoque exempla quadam male huc trahi.

XX. Vera exempla.

XXI. Summam potestatem habere posse qui inæquali federe teneatur: cum solutione obiectionum:

XXII. Et qui tributum pendat:

XXIII. Et qui feudi lege teneatur.

XXIV. Distinctio iuris & exercitii cum exemplis.

I. **B**ELLI prima maximeque necessaria partitio hæc est, quod bellum aliud est priuatum, aliud publicum, aliud mixtum. Publicum bellum est quod auctore eo geritur qui iurisdictionem habet; priuatum, quod aliter; mixtum, quod vna ex parte est publicum, ex altera priuatum. Sed de priuato, quod antiquius, primum videamus. Bellum aliquod priuatum licitè geri, quantum ius naturæ attinet, satis apparere arbitror ex iis quæ supra diximus, cum ostensum est ut quis iniuriam etiam vi à se arceat, iuri naturali non repugnare. Sed fortè putet aliquis id saltem post constituta iudicia publica non licere: quanquam enim iudicia publica non à natura, sed à factò sunt humano, cum tamen multò sit honestius, & ad quietem hominum conducibilis, ab eo cuius nihil interfit ré cognosci quam homines singulos nimium sæpe amantes sui, quod ius putant id manu exsequi, tam laudabili instituto obsequendum ipsa dicat æquitas & ratio naturalis. Pàulus Iuriconsultus: *Non est singulis concedendum quod per magistratum publicè possit fieri, ne occasio sit maioris tumultus faciendi.* Hinc est, inquit Rex Theodoricus, quod legum reperta est sacra reuerentia, ut nihil manu, nihil proprio ageretur impulsu. quid enim à bellica confusione pax tranquilla distat, si per vim litigia terminantur? Et vim vocant le-

Syl. verbo
Bellum. 1.
n. 1.

l. Non est. de
R. I.

Cass. l. IV.
Var. Epist.

4.
l. Extat. ff.
quod metus.

ges, quoties quis id quod deberi sibi putat, non per iudicem re-
poscit.

II. Certè quin restricta multum sit ea quæ ante iudicia constituta fuerat licentia, dubitari non potest. Est tamen vbi locum nunc quoque habeat, nimirum vbi cessat iudicium : nam lex vetans sine iudicio suum consequi, intelligi commode debet vbi copia est iudicii. Cessat autem iudicium momentaneè, aut continuè. Momentaneè cessat, vbi expectari iudex non potest sine certo periculo aut damno. Continuè vero, aut iure, aut facto. Iure, si quis versetur in locis non occupatis, vt mari, solitudine, insulis vacuis, & si qua alia sunt loca in quibus nulla est ciuitas : facto, si subditi iudicem non audiant, aut iudex apertè cognitionem reiecerit. Quod diximus etiam post iudicia constituta, naturali iuri non repugnare omne bellum priuatum, etiam ex lege Iudæis data intelligi potest, vbi sic per Moysen Deus loquitur. Exod. x x 11. 2. *Si in effossione deprehensus fur, ita percutiatur vt moriatur, ne reus cædis esto percussor, ni iam dies illuxerat, tunc enim reus cædis erit.* Omnino enim videtur hæc lex tam accurate distinguens, non solum impunitatem inducere, sed ius etiam naturale explicare; neque fundari in peculiari aliquo mandato diuino, sed in communi æquitate : vnde alias etiam gentes id sequitas videmus. Notum est illud x x 11. tabularum haud dubie ex veteri iure Attico profectum : *Si nox furtum faxit, si in aliquis occisus, iure cæsus esto.* Sic insons omnium quos nouimus populorum legibus iudicatur qui aduersus aggressorem armis vitam periclitantem defenderit : qui tam manifestus consensus testimonium præbet, nihil in eo esse quod naturali iuri aduersetur.

III. De iure diuino voluntario perfectiore, Evangelico scilicet, plus est difficultatis. Quin Deus, cui plus

Molin.
disp. 100.
§. dubium
vero.

plus est
tuenti nobis
primam in
potius qu
licet nos e
mus. Solen
que supra
si neg
bis; Ne
xii. 19.
habet, m
cus est i
tum in m
peribunt.
proimim
sunt inter
blica non
putantur
limus. A
omnibus
Petro duos
Euangelium
tatis. Ide
incidat, fer
punitatem con
r. prebenda op
tos permittit
dam non i. ue
quisquam acc
lis, aut public
pro alio, accep
sicut receper
tuentia non
angelo pro

plus iuris est in vitam nostram quam nobis ipsis, potuerit à nobis patientiam eò vsque exigere, vt etiam priuatim in periculum adducti, occidi deberemus potius quam occidere, ego non dubito. An autem voluerit nos eò vsque obstringere, id est quod inquirimus. Solent pro affirmante sententia adferri duo loca quæ supra adduximus, ad quæstionem generalem: *ἐγὼ δὲ λέγω ὑμῖν, μὴ ἀντιστῆναι τῷ πονηρῷ.* Ego autem dico vobis; *Ne resistite iniuriam facienti.* Matth. v. 39. & Roman. XII. 19. *μὴ ἐαυτοὺς ἐκδικαῖτε ἀλλ' ἰησοῦ*, vbi Latina versio habet, *non vos defendentes, charissimi.* Tertius autem locus est in illis Christi verbis ad Petrum: *Repone gladium tuum in vaginam; nam quicumque acceperint gladium, gladio peribunt.* Addunt his nonnulli Christi exemplum qui pro inimicis sit mortuus. Roman. v. 8. 10. Neque defunt inter Christianos veteres qui bella quidem publica non improbauerint, sed defensionem priuatam putarint vitiam. Ambrosii loca pro bello supra attulimus. Augustini, multò etiam plura sunt & clariora, omnibus nota. At idem Ambrosius dixit: *Et ideo fortasse* Lib. X. in *Lucam.*
Petro duos gladios offerenti, Satis, dicit, quasi licuerit vsque ad Euangelium, vt sit in lege æquitatis eruditio, in Euangelio veritatis. Idem alibi: *Christianus etiamsi in latronem armatum incidat, ferientem referre non potest; ne dum salutem defendit,* De offic. 3. c. 3. *Lib. de liber. arbit. c. 5.*
pietatem contaminet. Augustinus verò: *Legem quidem non reprehendo quæ tales (latrones & alios inuales violentos) permittit interfici, sed quomodo istos qui interficiunt, defendam, non inuenio.* Et alibi: *De occidendis hominibus ne ab eis quisquam occidatur, non mihi placet consilium, nisi fortè sit miles, aut publica functione te reatur, vt non pro se hoc faciat, sed pro aliis, accepta legitima potestate.* Sed opposita sententia sicut receptor est, ita verior nobis videtur, vt talis patientia non sit in obligatione: iubemur enim in Euangelio proximum amare iuxta nos ipsos, non præ nobis

nobis ipsis: imò ubi par malum imminet, non vetamur nobis potius quam aliis consulere, vt supra ostendimus auctoritate Pauli beneficentiæ regulam explicantis. Instet fortè aliquis, & dicat: Etiam si meum bonum præferre possim bono proximi, hoc tamen locum non habere in bonis inæqualibus; quare vitam meam mihi potius deferendam, quam inuasor permittatur incidere in perpetuam damnationem. Sed responderi potest, sæpe etiam eum qui impetitur opus habere tempore ad pœnitentiam, aut probabiliter ita existimare; & ipsi quoque aggressori ante mortem posse ad pœnitentiam spatium superesse. Deinde morali iudicio non videri æstimandum illud periculum in quod ipsum se quis coniiciat, & vnde se potest eximere. Cerrè Apostolorum aliqui ad vltimum vsque tempus Christo vidente & sciente videntur iter fecisse armati gladio, quod & alios Galilæos è patria urbem versus properantes ob infestas latronibus vias factitasse ex Iosepho discimus. Hinc enim factum est, vt cum diceret Christus tale tempus imminere, vt gladii comparandi causa vel vestis vendenda esset, Lucæ x x i i. 36. statim Apostoli responderint in suo comitatu duos esse gladios. erant autem in eo comitatu nulli præter Apostolos. Tum verò illud ipsum quod dixit Christus, quanquam præceptum reuera non continet, sed prouerbum est significans grauissima pericula imminere, vt clarè ostendit oppositio primi temporis, quod tutum ac prosperum fuerat, commate 35. est tamen tale, vt sumtum appareat ex eo quod fieri solebat, quodque Apostoli licitum censebant. Illud verò, *Ne resistite iniuriam facienti*, non magis vniuersale est, quam quod sequitur, *Date omni petenti*; quod tamen exceptionem admittit, dum ne nimium nos prægrauemur: imò isti præcepto

pro de dando nihil adiicitur quod vim habeat restrin-
gentem, sed ex solo sensu æquitatis adstringitur, cum
præceptum de non resistendo suam habeat adiu-
ctam explicationem per exemplum alapæ; vt intelli-
gatur tum demum præcisè nos obligare, cum ea im-
petimur iniuriâ, quæ aut alapa sit, aut alapæ par: nam
alioqui rectius fuerat dicere: *Ne resistite iniuriam facien-
ti, sed vitam profundite potius quàm armis vtamini.* In verbis
ad Romanos, *μὴ ἐαυτοὺς ἐκδικαῶντες*, omnino *ἐκδικεῖν*
non tuendi, sed vlciscendi habet significationem, vt
& I. Iudith. 11. & I. I. Lucæ xviii. 7. 8. xx i. 22. II.
Thess. i. 8. I. Pet. ii. 14. Roman. xiii. 4. I. Thess. iv. 6.
Idque ipsa verborum connexio manifestè ostendit:
præcesserat enim: *Ne rependatis vlli malum pro malo:* hæc
autem est vltionis, non defensionis descriptio. Et mo-
nitum suum fulcit Paulus Deuteronomii loco, *ἐμοὶ ἐκ-
δικησῆναι, ἐγὼ δὲ ὑποδώσω*, vbi in Hebræo est **נָקַם י'**,
quo vltionem significari tum vocis proprietates indi-
cat, tum ipsa loci sententia, quæ defensionem intel-
ligi non patitur. Quod verò Petro dictum est, conti-
net quidem prohibitionem vtendi gladio, sed non
in defensionis causa: neque enim se opus habebat de-
fendere: iam enim dixerat Christus de discipulis, *Si-
nite hos abire: idque vt impletur sermo quem dixerat: Ex iis
quos dedisti mihi non perdidit quenquam.* Ioan. xviii. 8. 9.
neque Christum, nam defendi volebat. Ideo apud Io-
annem hanc causam interdictioni subiicit, *An non bi-
bam poculum quod dedit mihi Pater?* com. ii. & apud Mat-
thæum ait, *Quomodo ergo implerentur scripturæ quæ dicunt ita
oportere fieri?* Vlciscendi ergo animo Petrus, vt erat fer-
uidus, non defendendi ferebatur. adde quòd arma su-
mebat in eos qui nomine publicarum potestatum ad-
uentabant, quibus in vlllo casu resistere liceat, pecu-
liaris est quæstio, infra à nobis peculiariter tractanda.

Quod autem adiicit Dominus, *Omnes qui gladium acceperint gladio peribunt*, aut proverbium est ex vulgi vsu desumptum, quo significatur sanguinem sanguine elici, ideoque armorum vsum periculo nunquam vacare, aut quæ Origenis, Theophylacti, Titi & Euthymij sententia est, indicat, non esse quod nos Deo præripiamus vltionem quam ipse suo tempore satis sit exacturus: planè quo sensu in Apocalypsi dicitur xiii. 10. *Qui gladio occidit, eum gladio occidi oportet: in hoc sita est spes & patientia sanctorum*, qui cum conuenit Tertulliani illud: *Adeo satis idoneus patientiæ sequester Deus: si iniuriam deposueris penes eum, vltor est: si dolorem, medicus est: si mortem, resuscitator est: quantum patientiæ licet, vt Deum habeat debitorem?* Simulque his Christi verbis vaticinium videtur inesse de penis quas à sanguinarijs Iudæis erat exacturus gladius Romanorum. Ad Christi exemplum, qui pro inimicis mortuus dicitur, responderi potest, Christi facta omnia quidem virtutis esse plena, & quæ imitari laudabile sit, & suo præmio non cariturum; non tamen omnia eiusmodi esse, vt aut ex lege veniant, aut legem faciant. Nam quod Christus pro inimicis atque impijs est mortuus, id non fecit ex lege aliqua, sed ex speciali quasi pacto & fœdere inito cum Patre; qui si id faceret, non modo summam ei gloriam, sed & gentem in æternum duraturam promisit. Esaiaë iii. 10. Alioqui esse hoc factum quasi singulare, & cui vix quicquam reperiatur simile, ostendit Paulus, Rom. v. 7. Et Christus nos animam nostram periculis obijcere iubet, non pro quibusvis, sed pro eiusdem disciplinæ confortibus, I. Ioan. iii. 6. Quæ vero ex Christianis scriptoribus allatæ sunt sententiæ, partim videntur consilium magis, & sublimis propositi commentationem, quam restrictum præceptum continere; partim priuatæ sunt ipsorum,

non

non comm
impletum
admirum
Exodum.
IV. Pu
gentium,
co, pler
testamen
bernio
cillos fa
habere
nuptiæ
effectus
voce iust
aut illicit
non con
tium, di
auctore
tate: D
mus suo
ideo alre
publicur
re, & ge
tum quæ
tur, videt
bem sibi
nem, si vis
ex bello to
mnum po
ri possit, n
testatem ha
gibus. Et in
in illa per
tis, exercit

non communes totius Ecclesiæ. Et hanc sententiam ipse etiam Augustinus, quem in contrariam partem adduximus, probare videretur, Quæst. LXXXIV. in Exodum.

IV. Publicum bellum aliud est solenne ex iure gentium, aliud minus solenne. Solenne quod hic voco, plerumque iustum dici solet eo sensu quo iustum testamentum eodocillis, iustæ nuptiæ seruili contubernio opponuntur; non quod non liceat & codillos facere ei qui velit, & seruo secum mulierem habere in contubernio; sed quod testamentum & nuptiæ solennes peculiare quosdam ex iure civili effectus habeant. quod notari utile est; multi enim voce iusti malè intellectâ damnari putant vt iniqua aut illicita bella omnia, quibus illa iusti appellatio non conuenit. Vt bellum solenne sit ex iure gentium, duo requiruntur; primum vt geratur vtriusque auctore eo qui summam potestatem habeat in ciuitate: Deinde vt ritus quidam adsint de quibus agemus suo loco. Hæc quia coniunctim requiruntur, ideo alterum sine altero non sufficit. Bellum autem publicum minus solenne, potest & ritibus illis carere, & geri in priuatos, & auctorem habere magistratum quemuis. Et sanè si citra leges ciuiles res spectetur, videtur omnis magistratus sicut ad tuendam plebem sibi creditam, ita ad exercendam iurisdictionem, si vis occurrat, ius habere belli gerendi. Sed quia ex bello tota ciuitas in periculum venit, ideo ferme omnium populorum legibus cautum est, ne bellum geri possit, nisi auctore eo qui summam in ciuitate potestatem habeat. Extat lex talis Platonis vltimo de legibus. Et in Romano iure maiestatis teneri dicitur qui iniussu principis bellum gesserit, delectumve habuerit, exercitum comparauerit. Iniussu populi dixerat lex

*c. si verò.
de sent.
excom.
Et signi-
ficasti. de
homici-
dio.*

*L. 3. ff. ad
L. 1. ff. ma-
iest.*

Cornelia lata à L. Cornelio Sylla. In Iustiniano Codice extat constitutio Valentiniiani, & Valentis. Nulli prorsus nobis insidiis atque inconsultis quorumlibet armorum mouendorum copia tribuatur. Huc pertinet illud Augustini: Ordo naturalis mortalium paci accommodatus hoc postulat, ut suscipiendi belli auctoritas atque consilium penes principes sit. Sicut autem omnia dicta quantumuis vniuersalia æquitatem recipiunt interpretem, ita & hæc lex. Nam primum quin ei qui iurisdictioni præest liceat per apparatus suos vi cogere paucos imparentes, quoties ad eam rem copijs maioribus opus non est, nec periculum imminet ciuitati, dubitari nequit. Rursum si ita præsens sit periculum, ut tempus non ferat eum consuli qui supremum in ciuitate ius habeat; hinc etiam necessitas exceptionem porriget. Hoc iure vsus L. Pinaris præsidio Ennæ in Sicilia præfectus, cum certo sciret oppidanos ad Carthaginienses defectionem moliri, cæde in eos factâ, Ennam retinuit. Extra talem necessitatem ad vindicandas iniurias quas rex persequi negligit, ius bellandi oppidanis in ciuitatibus dare ausus est Franciscus Victoria: sed eius sententia merito ab alijs repudiatur.

Vitt. de iure belli, n. 9.

Molin. diss. 100. §. idem Victoria.

Bart. in Lex hoc iure. ff. de iust. & iur.

Bart. de Repres. 3. principi pati ad secundam n. 6.

Mart.

Laud. de bello, qu. 2.

Liuius lib. XXXIV.

in Aiala de iure belli. l. l. c. 2. n. 9.

Sil. de iure belli n. 2. ibi, sufficit etiâ.

b Innoc. c. olim de rest. spol. n. 8. & c.

sicut de inre iur. n. 5.

Panorm. ibi.

Bart. ad l. hostes. ff. de captiuis.

capitius.

V. At quibus euentibus ius armorum mouendorum esse magistratibus minoribus constat, an bellum tale publicum sit dicendum dissentiunt iuris interpretes. Sunt qui aiunt *a*. Sunt qui negant *b*. Sanè si publicum non aliud dicimus quam quod fit iure magistratus, dubium non est quin talia bella publica sint, ac proinde qui in tali facti specie magistratibus se opponunt, in pœnas incidant contumacium aduersus supra se positos. Si vero publicum sumitur in excellentiore significato pro eo quod solenne est, ut sæpe sumi extra controuersiam est; non sunt bella ista publica, quia ad istius iuris plenitudinem, tum iudicium

iudicium si
Neque me
leantres au
cedi. l.
ut non alib
accidere p
potestates
testatem
geri ex vi
alij ius o
controu
ciat con
videtur.
rerum sta
tur, placit
le, vbi res
nem, se in
fit. Nam
inspecta
imperant
niuersali
potest si
trahat.
Cn. Man
gracis int
tu Gallor
Antiocho
ellet, non
debit. C
ses, dedi G
spiciens, q
vitem lib
ni hostes a
riam sibi

iudicium summæ potestatis, tum alia requiruntur. Neque me mouet quod etiam in tali contentione soleant res auferri obsistentibus, ac militibus etiam concedi. *e.* Nam id belli solennis non ita proprium est, vt non alibi etiam locum habere possit. Sed & illud accidere potest, vt in imperio late parente inferiores potestates belli inchoandi concessam habeant potestatem: quod si fit, iam sane censendum erit bellum geri ex vi summæ potestatis, nam quod faciendi quis alij ius dat, eius ipse auctor censetur. Illud magis controuersum, an vbi tale mandatum non est, sufficiat coniectura voluntatis. Mihi id admittendum non videtur. Neque enim hoc sufficit videre, quid hoc rerum statu summam potestatem habenti, si consulatur, placiturum sit: sed hoc magis videndum, quid ille, vbi res moram fert, aut dubiam habet deliberationem, se inconsulto cupiat fieri, si ea de re lex ferenda sit. Nam vt maxime in aliquo facto particulari cesset inspecta particulariter ratio quæ voluntatem summi imperantis mouet, non tamen cessat ratio sumpta vniuersaliter quæ periculis occurri vult. quod fieri non potest si eius rei ad se magistratus quisque iudicium trahat. Non ergo iniuriâ à legatis suis accusatus fuit Cn. Manlius, quod Pop. Rom. iniussu bellum Gallogræcis intulisset: nam quamquam in Antiochi exercitu Gallorum legiones fuerant, tamen pace facta cum Antiocho, in ea iniuria in Gallogræcos exequenda esset, non in Cn. Manlij, sed in Pop. Rom. arbitrio esse debuit. C. Cæsarem quod bellum Germanis intulisset, dedi Germanis Cato voluit; credo non tam ius respiciens, quàm quod imminentis domini metui vellet urbem liberari. Nam Germani Gallos populi Romani hostes adiuuerant, ac proinde non erat quod iniuriam sibi factam quererentur, si modo iusta fuit populi

Linus de loco. Viti. n. 29. Caset. sec. sec. quast. 40. art. 1. Situ. verbo Bellum p. 1. n. 3. Lorca. disp. 50. n. 12.

Lin. l. 43.

puli Romani causa in Gallos bellandi. At Cæsar contentus esse debuit Germanos Galliâ mandatâ sibi provinciâ pepulisse, nec Germanos, præsertim cùm nulum inde periculum immineret, intra suos fines, bello persequi, nisi consulto priùs populo Romano. Non ergo Germani ius habebant deditiõnem postulandi, sed populo Romano punire Cæsarem ius erat, planè

*Liu. Lib.
XXXI.*

vt Carthaginenses Romanis responderunt: Ego non priuato publicõve consilio Saguntum oppugnatum sit quaerendum censeo; sed vtrum iure an iniuria: nostra enim hac questio atque animaduersio in ciuem nostrum est, nostro an suo fecerit arbitrio; vobiscum vna disputatio est, licueritne per fœdus fieri.

Defendit M. Tullius Cicero factum & Octauii & Decimi Bruti, qui priuato consilio in Antonium arma ceperant. Atqui etiam si constaret meritum hostilia Antonium, Senatus Populiq̃ue Romani iudicium expectari debuit, an è Republica esset dissimulare factũ, an vlscisci; ad pacis venire conditiones, an ad arma procurrere. Nam iure suo quod sæpe cùm damni periculo coniunctum est vti nemo cogitur. Tum verò

*App. ciu.
IV.*

etiam hoste iudicato Antonio permittenda Senatui, & populo Romano deliberatio fuit, per quos potissimum bellum id geri vellet. Sic Cassio auxilia ex fœdere petenti respondere Rhodii, missuros se si Senatus iuberet. Moniti hoc exemplo, & plura occurrent, meminerimus non omnia probare quæ à quamuis præclara famæ auctoribus dicuntur. sæpe enim temporibus, sæpe affectibus seruiunt, & aptat *res in reo sub iul.* quare danda est opera vti in his rebus defecato vtamur iudicio, nec quæ excusari magis quàm laudari possunt temerè in exemplum rapiamus, in quo perniciosè errari solet. Cùm verò dictum sit, bellum publicum gei nõ debere nisi eo auctore qui summam potestatem habeat, & ad huius rei, & ad quæstionis illius quæ

quæ est de
lia multa
quique ea
nostro fœ
presertim
quæ, re
rem reddi

VI. F
ua pot
vide t
ex è ci
ntem le
artes in
ebus co
e iudicia
ionem d
tendis d
e, & rep
publica, c
exillet.

at, ius n
tendaru
p pace.
diicit cur
riorum.

pectant re
dunder: N
patim per
vniuersalia
fatur conde
(quatenus
circa profan
chitectalis,
rectè publi

quæ est de bello solenni intellectum, atque ad eò ad alia multa, necessarium erit, quæ sit summa illa potestas, quæque eam habeant intelligere: eoque magis quia nostro sæculo viri eruditi, quisque ex vltu magis rerum præsentium, quàm ex vero illud argumentum exsequuti, rem per se haud expeditam multò impeditionem reddiderunt.

VI. Facultas ergo moralis ciuitatem gubernandi, quæ potestatis ciuilibus vocabulo nùcupari solet, à Thucydide tribus rebus describitur, cum ciuitatem, quæ verè ciuitas sit, vocat *αὐτόνομον, αὐτὸ δίκον, αὐτότελῆ*, suis *uentem legibus, iudiciis, magistratibus*. Aristoteles tres facit partes in administrandâ republicâ, consultationem de rebus communibus, curam legendorum magistratuum, & iudicia: ad primam autem partem refert deliberationem de bello, pace, fœderibus faciendis ac dissoluendis, de legibus; addit de morte, exilio, publicatione, & repetundis, hoc est, vt ego interpretor, iudicia publica, cum prius iudiciorum nomine priuata intellexisset. Dionysius Halicarnassensis tria maximè notat, ius magistratuum creandorum, ius legum condendarum & tollendarum, ius decernendi de bello ac pace. Alibi addit quartum, iudicia: Rursum, alibi adiicit curationem sacrorum & conuocationem comitiorum. At si quis rectè partiri velit, facillè quæ huc spectant reperiet omnia; ita vt nihil aut desit, aut redundet: Nam qui ciuitatem regit, eam partim per se, partim per alios regit. Per se autem versatur, aut circa vniuersalia, aut circa singularia. Circa vniuersalia versatur condendo leges easq; tollendo, tam circa sacra (quatenus eorum cura ad ciuitatem pertinet) quàm circa profana. Ars circa hæc Aristoteli *ἀρχιτεκτονική*, architectæ talis. Singularia circa quæ versatur, sunt aut directè publica, aut priuata quidem, sed quatenus ad publicum

Lib. IV.
Pol. c. 4.

Lib. IV.

Lib. VII.

Lib. II.

publicum ordinantur. Directè publica sunt actiones, vt pacis, belli, fœderum faciendorum; aut res, vt vctigalia, & si quæ his sunt similia: in quibus comprehenditur & dominium eminens, quod ciuitas habet in ciues, & res ciuium ad vsu publicum. Ars circa hæc Aristoteli nomine generis πολιτικῆ, id est ciuiliis, & βουλευτικῆ, consultatrix. Priuata sunt res controuersæ inter singulos, quas publica auctoritate dirimi publica quietis interest. Ars circa hæc eidem Aristoteli δικαστικῆ, iudicialis. Quæ per alterum expediuntur, ea expediuntur, aut per magistratus, aut per alios curatores, in quibus sunt & legati. His ergo in rebus consistit potestas ciuiliis.

VII. Summa autem illa dicitur, cuius actus alterius iuri non subsunt, ita vt alterius voluntatis humanae arbitrio irriti possint reddi. Alterius cum dico ipsum excludo qui summa potestate vtitur, cui voluntatem mutare licet, vt & successorem, qui eodem iure vtitur, ac proinde eandem habet potestatem, non aliam. Hæc ergo summa potestas, quod subiectum habeat videamus. Subiectum aliud est commune, aliud proprium: vt visus subiectum commune est corpus, proprium oculus; ita summæ potestatis subiectum commune est ciuitas, quam perfectum cœtum esse supra diximus. Excludimus ergo populos qui in alterius populi ditionem concesserunt, quales erant prouinciæ Romanorum: hi enim populi non per se ciuitas sunt, vt nunc quidem eam vocem sumimus, sed membra minus digna magnæ ciuitatis, quomodo serui membra sunt familiæ. Rursum accidit, vt plurium populorum idem sit caput, qui tamen populi singuli perfectum cœtum constituunt: neque enim vt in naturali corpore non potest caput vnum esse plurium corporum, ita in morali quoque corpore; nam

ibi eadem p
 potest esse p
 rei certum
 regnatur
 reuertitur
 rates arcti
 tamen sim
 tinere: qu
 tatum el
 summæ
 tellecta
 ve pro
 VII
 rum op
 potest
 imperio
 ceat: qu
 re etiam
 piens no
 Licet ho
 velit ad
 paret. c
 piam, at
 eum plan
 Neque d
 quærimus
 iure fieri
 moda qu
 lemcunq
 nunquam
 cum illi su
 media. S
 rum alter
 neribus i

ibi eadem persona diuersa ratione considerata caput potest esse plurium ac distinctorum corporum. Cuius rei certum indicium esse potest, quod extincta domo regnatrice imperium ad quemque populum seorsim reuertitur. Sic etiam accidere potest, vt plures ciuitates arctissimo inter se fœdere colligentur, neque tamen singulæ desinant statum perfectæ ciuitatis retinere: quod tum ab aliis, tum ab Aristotele etiam notatum est non vno loco. Subiectum ergo commune summæ potestatis esto ciuitas, ita vt iam diximus intellecta. Subiectum proprium est persona vna pluresve pro cuiusque gentis legibus ac moribus.

Vit. de iur. bell. n. 7.

Lib. 11. Pol. c. 20. l. 11. c. 9.

VIII. Atque hoc loco primum reiicienda est eorum opinio, qui vbiq; & sine exceptione summam potestatem esse volunt populi, ita vt ei reges quoties imperio suo malè vtuntur, & coercere & punire liceat: quæ sententia quot malis causam dederit, & dare etiamnum possit penitus animis recepta, nemo sapiens non videt. Nos his argumentis eam refutamur. Licet homini cuique se in priuatam seruitutem cui velit addicere, vt & ex lege Hebræa & Romana apparet. quidni ergo populo sui iuris liceat se vni ciuiam, aut pluribus ita addicere, vt regendi sui ius in eum planè transcribat nulla eius iuris parte retenta? Neque dixeris minimè id præsumi: non enim iam quærimus quid in dubio præsumendum sit: sed quid iure fieri possit. Frustra quoque afferuntur incommoda quæ hinc sequantur, aut sequi possint. nam qualemcunque formam gubernationis animo finxeris, nunquam incommodis aut periculis carebis. *Aut hæc cum illis sunt habenda, aut illa cum his amittenda sunt,* ait Comædia. Sicut autem multa sunt viuendi genera, alterum altero præstâtius, & cuique liberum est ex tot generibus id eligere quod ipsi placet; ita & populus eligere potest

Exod. XXXI. 6. Insp. de iure pers. 6. Serui autem. Gell. Lib. 11. c. 6.

potest qualem vult gubernationis formam : neque ex praestantia huius aut illius formæ, qua de re diuersa diuersorum sunt iudicia, sed ex voluntate ius metiendum est. Neque vero non multæ extare possunt causæ cur populus ius totum imperandi à se abdicet, aliique tradat, puta quia in periculum vitæ adductus alia lege qui se defendat reperire non potest : aut quia inopiâ pressus aliter habere non potest copiam vnde se sustentet. Nam si Campani olim necessitate subacti populo Romano se subiecerunt in hunc modum : *Populum Campanum, urbemque Capuam, agros, delubra Deum, diuina humanaque omnia, in vestram P. C. ditionem dedimus : & quidam populi cum Romanorum ditioni subijcere se velent, ne recepti quidem sunt, quod narrat Appianus : quid obstat quominus & vni homini præpotenti populus aliquis eundem ad modum dedere se possit. Accidere etiam potest, vt paterfamilias latifundia possidens neminem aliâ lege in suas terras habitantem recipere velit. Adde quod sicut Aristoteles dixit quosdam homines naturâ esse seruos, id est ad seruitutem aptos ; ita & populi quidam eo sunt ingenio, vt regi quam regere norint rectius ; quod de se sensisse Cappadoces videntur, qui oblata à Romanis libertati vitam sub rege prætulerunt. Neque verò non aliquos mouere potuerunt exempla gentium quæ per sæcula plurima sub imperio plane regio satis feliciter vixerunt. Iam vero bello iusto, vt ante diximus, sicut acquiri potest dominium priuatum ; ita & dominium ciuile, siue ius regendi non aliunde pendens. Neque vero hæc tantum pro vnius imperio, vbi id receptum est, conseruando dicta censerī debent : nam idem ius eademque ratio est procerum qui plebe exclusa ciuitatem regunt. Quid, quod nulla res publica adeo reperta est popularis, in qua non aliqui aut valde inopes*

inopes aut ex
tionibus pul
dam alios su
sibi quam tu
Erim populi
uelli necess
subditum
tur. At v
sumti arb
storia te
ricum a
lem: Ind
vinctus
mini, sup
Sic Dant
subiecti
ei. Not
Reg
Reg
Tres gub
populus est
plima est, v
monetur vi
lum data es
vires iuv
ex legibus m
cipes imp
tur populi
tem contr
lus. Hinc il
nisi solus De
li princip
vires, ma
m regat.

inopes aut externi, tum verò & fœminæ à deliberationibus publicis arceantur? Iam verò & populi quidam alios sub se populos habent, non minus addictos sibi quàm si regibus parerent: vnde illa interrogatio:

Estne populus Collatinus in sua potestate? quæ omnia conuelli neceffe est, si id recipimus, ius regendi semper

subditum esse eorum iudicio ac voluntati qui reguntur. At verò esse reges qui populi etiam vniuersum sumti arbitrio non subsint, tum sacra, tum profana historia testatur. *Si dixeris*, inquit Deus populum Israëliticum alloquens: *Statuam supra me regem.* & ad Samuelem: *Indica eis ius regis qui regnaturus est super eos.* Hinc rex vnctus dicitur super populum, super hereditatem Domini, super Israël: Salomo rex super totum Israël. Sic David Deo gratias agit quod populum suum ipsi subiecerit. Et Christus: *Reges, inquit, gentium dominantur eis.* Notum illud Horatii:

Regum timendorum in proprios greges,

Reges in ipsos imperium est Iouis.

Tres gubernandi formas ita describit Seneca: *Interdum populus est quem timere debeamus; interdum si ea ciuitatis disciplina est, vt plurima per senatum transigantur, gratiosi in ea timentur viri: interdum singuli quibus potestas populi & in populum data est.* Tales sunt quos Plutarchus ait: *ὁ κατὰ πόλιν νόμος μόνον, ἀλλὰ καὶ τῶν νόμων ἄρχων, imperium habere non ex legibus modo, sed & in leges.* Sic postquam Romani principes imperium verè regium vsurpare cœperunt, dicitur populus in eos omne suum imperium & potestatem contulisse, etiam in se, vt interpretatur Theophilus. Hinc illud dictum M. Antonini Philosophi: *Nemo nisi solus Deus, iudex principis esse potest.* Dion lib. LII. de tali principe: *αὐτοκράτης ὄντως καὶ αὐτοκράτωρ, καὶ ἐαυτῶν, καὶ τῶν νόμων, πάντα τὰ οἷα βούλοιο ποιῆσαι, καὶ πάνθ' ἕσται ἄν μὴ βέλοιο μή ποῦδ' ἄν.* Liber est, suiq; ac legum potens, vt & quod vult sa-

Lin. lib. 1.

Deuter.

XVII. 14.

I. Sam.

VIII. 4.

I. Sam.

IX. 16. X.

1. XV. 1.

II. Sam.

V. 2.

I. Reg. IV.

1.

Psalm.

CXLIV.

2.

Luc. cap.

XXII. 25.

Epist.

XIV.

Flamin.

Instit. de

iur. nat.

S. sed &

quod.

Xiph. vi.

ta M. An-

to. l. 4.

ciat, & quod non vult non faciat. Tale regnum iam antiquitus erat in Græcia regnum Inachidarū Argis: nam in Argiua Tragœdia Supplicibus, sic populus Regem affatur apud Æschylum:

Σὺ πῖ πόλις, σὺ δὲ πὸ δῆμιον,
 Πρῦτανις ἀκελπις, ἄν,
 Κεραίνεις βρωμὸν ἰσῖαν χθονός,
 Μονομήροισι νευμάσι σέθεν.
 Tu res populi tuq, vrbs tota es,
 Non iudiciis subditus vllis,
 Regni solio sultus vt ara,
 Vnoq, regens cuncta arbitrio.

Longè aliter quàm de Atheniensium republica Theſeus ipſe apud Euripidem loquitur:

— ἢ δ' ἀρχεται
 Ἐνὸς πορῆς ἀνδρός, ἀλλ' ἐλευθέρα πόλις.
 Δῆμος οἱ ἀνάσσει δεδολοχῆσιν ἐν μέρεσιν
 Ἐνιαυσίαισιν.

— hæc iuris sui
 Parere domino ciuitas vni negat:
 Rex ipſe populus annuas mandat vices
 Honoris huic, illiue.

Hinc factum vt reges qui populo subsunt, nõ nisi improprie reges appellari dicantur: Itaque post Lycurgum magis que post Ephoros constitutos, reges Lacedæmoniorum, reges nomine, non re fuisse dicuntur Polybio, Plutarcho, Cornelio Nepoti. Quin & in populis qui perpetuò regibus non subsunt exempla videmus quasi temporarii regni, quod populo non subsunt. Talis erat potestas Amymonum apud Cnidios, & apud Romanos Dictatorum primis temporibus, cum ad populum prouocatio non esset: vnde Dictatoris edictum pro Numine obseruatum ait Liuius: Dictaturâ obsessam vim regiæ potestatis Cicero. Quæ pro cõtraria

Lib. IV.
 Vis. Cleom.
 Vit. Ageſſai.
 Liu. l. II.
 Plus. in
 Marcell.
 Hælic. l. V.

traria sententia
 ficile non
 quo alio
 verum au
 Etus per
 non etian
 ea verò d
 licer viru
 habet.
 petator
 babatur
 in vestra
 quod per
 tis comp
 rum ell
 fitini: q
 diendi
 rum, qu
 rum arg
 regime
 causa et
 bilitate
 Sed nec
 eius qui
 regimin
 nam ser
 medici l
 Sunt alia
 Sic imper
 vilitatem
 rannica d
 Possunt
 regit qua
 sibi tuen

traria sententia adferuntur argumenta, ea soluere difficile non est. Nam primum quod asseuerant eum à quo aliquis constituitur esse superiorem constituto, verum duntaxat est in ea constitutione, cuius effectus perpetuò pendet à voluntate constituentis; non etiam in ea quæ ab initio est voluntatis, postea verò effectum habet necessitatis: quomodo mulier virum sibi constituit cui parere semper necesse habet. Valentinianus Imperator militibus qui se Imperatorem fecerant, postulantibus quod ipsi non probabatur, respondit: *Vt me ad imperandum vobis eligeretis, in vestra situm erat potestate, ò milites: at postquam me elegistis, quod petitis in meo est arbitrio, non vestro. Vobis tanquam subditis competit parere, mihi quæ facièda sunt cogitare.* Sed nec verum est quod assumitur, omnes reges à populo constitui: quod exemplis patrisfamilias aduenas sub obediendi lege acceptantis, & gentium bello deuictarum, quæ supra attulimus, satis intelligi potest. Alterum argumentum sumunt ex dicto Philosophorum, regimen omne eorum qui reguntur, non qui regunt causa esse paratum: vnde sequi existimant ex nobilitate, eos qui reguntur, superiores esse eo qui regit. Sed nec illud vniuersaliter verum est, omne regimen eius qui regitur causâ esse comparatum; nam quædam regimina per se sunt regentis causâ, vt dominicum: nam serui vtilitas ibi extrinseca est & aduentitia: sicut medici lucrum ad ipsam medicinam non pertinet. Sunt alia regimina mutuæ vtilitatis causa, vt maritale. Sic imperia quædam esse possunt comparata ad regû vtilitatem, vt quæ victoriâ parta sunt, & non ideo tyrannica dicenda sunt, cum tyrannis iniustitiâ includat. Possunt & quædam vtilitatem respicere tam eius qui regit quàm eius qui regitur, vt cum populus impotens sibi tuendo regem potentem imponit. Caterum non

*Sozom. hist.
Ecccl. lib.
XVI.*

nego in plerisque imperiis respici per se vtilitatem eorum qui reguntur: & verum esse quod Cicero dicit, fruendæ iustitiæ causa reges constitutos. Sed non id eò consequens est quod illi inferunt, populos rege esse superiores: nam & tutela pupilli causa reperta est, & tamen tutela ius est ac potestas in pupillum. Nec est quòd instet aliquis, tutorem, si malè rem pupillarem administret, amoueri posse; quare & in rege idem ius esse debere. Nam in tutore hoc procedit, qui superiorem habet. at in imperiis, quia progressus in infinitum nos datur, omnino in aliqua aut persona, aut cætu consistendum est, quorum peccata, quia superiorem se iudicem non habent, Deus sibi curæ peculiari esse testatur; qui ea aut vindicat, si ita opus iudicet; aut tolerat in pœnam aut explorationem populi. Optimè Tacitus: *Quomodo sterilitatem aut nimios imbres, & cætera natura mala, ita luxum vel auaritiã dominantium tolerate. Virtia erunt donec homines, sed neque hæc continua, & meliorum interuētū pensantur.* Et M. Aurelius magistratus dixit de priuatis, principes de magistratibus, Deum de principibus iudicare. Insignis est apud Gregorium Turo-nensem locus, vbi Episcopus Regem Francorum sic affatur: *Si quis de nobis, ô Rex, iustitiã tramites transcendere voluerit, à te corripì potest, si vero tu excesseris, quis te corripiet? Loquimur enim tibi, sed si volueris, audis: si autem nolueris, quis te damnabit nisi is qui se pronunciauit esse iustitiã? Irenæus optimè: Cuius iussu homines nascuntur, huius iussu & reges constituuntur apti us, qui in illis temporibus ab ipsis regnantur.* Nec obstat his quæ diximus, quòd populi interdū puniti leguntur ob regum peccata: non enim: id eò euenit, quòd populus regem aut non puniret, aut non reprimeret, sed quòd vitiiis eius tacitè saltem consentiret. Quanquam etiam sine eo Deus summo domino, quòd in vitam necemque singulorum habet, vti potuit

7. Item. xxv.

Hist. 4.
Lib. 5.

I. Reg. IV.

15.

II. Reg. X.

17.

potuit in pœ-

bari.

IX. Suet.

sibi fingunt

parere debent

incitatur. quod

perium ea

& quòd a

lam inclu-

si etiam

rege im-

fines cæ-

les, qui c-

rum, aut

malitia ad

ram habet

distingue-

celle est, c-

tis, obtent-

hente, in-

introduc-

nir.

X. Sub-

hibeamus

ad cæterè d-

gente qua-

cipiamur an-

rum specie-

opponi sole-

gerorigis pa-

Gallia, sed

cum Pilo ap-

pis Roman-

cum Suet-

potuit in pœna regis, cuius supplicium est subditis or-
bari.

IX. Sunt alii qui mutuam quandam subiectionem
sibi fingunt, vt populus vniuersus regi rectè imperanti
parere debeat, rex autem malè imperans populo sub-
iciatur, qui si hoc dicerent, non facienda ob regis im-
perium ea quæ manifestè iniqua sunt, verum dicerèt,
& quod apud omnes bonos confessum est: sed id nul-
lam includit coactionē, aut ius aliquod imperii. Quòd
si etiam populo alicui propositum fuisset partiri cum
rege imperium (qua de re infra dicèdum erit aliquid)
fines certè potestati vtriusque assignari debuissent ta-
les, qui cognosci faciliè possent ex locorum, persona-
rum, aut negotiorum discrimine. Bonitas autem aut
malitia actus, præsertim in ciuilibus quæ sæpe obscu-
ram habent disceptationem, apta non sunt ad partes
distinguendas; vnde summam confusionem sequi ne-
cesse est, cognitionem de re eadem pro iure potesta-
tis, obtentu actus boni malive, hinc ad se rege tra-
hente, inde populo: qualem rerum perturbationem
introducere nulli, quod sciam, populo in mentem ve-
nit.

X. Sublatis opinionibus falsis restat cautiones ad-
hibeamus aliquas, quæ viam nobis monstrare possint
ad certè dijudicandum cui ius summæ potestatis in
gente quaquè competat. Prima cautio hæc sit, ne de-
cipiamur ambiguo nominis sono, aut rerum externa-
rum specie. Exempli causa, quanquam apud Latinos
opponi solent principatus & regnum, vt cum Vercin-
getorigis patrem dicit Cæsar principatum obtinuisse
Galliæ, sed quòd regnum affectaret interfectum. Et
cum Piso apud Tacitum Germanicum dicit princi-
pis Romanorum, non Parthorum regis esse filium: &
cum Suetonius parum abfuisse ait Caligulam, quin

speciem principatus in regnum conuerteret: & cum Vellejo Marobodus dicitur non principatum parentium voluntate constantem, sed vim regiam complexus animo. Videmus tamen confundi hæc sæpe: nam & Lacedæmonii duces ex Herculis posteritate, postquam Ephoris subiecti fuere, reges dicebantur nihilominus, vt modò vidimus: & veteri Germaniæ reges erant quos Tacitus præfuisse ait auctoritate suadendi, non potestate iubendi: Et de Euidro rege Liuius, rexisse eum auctoritate magis quam imperio: & Suffetem Carthaginensium Polybius βασιλιάς appellat. Contra Romani imperatores, postquam palam & sine vlla dissimulatione regnum liberimum tenuerunt, principes tamen vocabantur. Sed & insignia regiæ maiestatis in liberis quibusdam ciuitatibus tribui principibus solent. Iam verò comitia ordinum, id est conuentus eorum qui populum in classes distributum referunt, nimirum, vt Guntherus loquitur,

Lib. I.

Prælati, proceres missisque potentibus vrbes:

alibi quidem in hoc seruiunt duntaxat, vt sint maius regis consilium, per quod querelæ populi, quæ sæpe in consistorio reticentur, ad regis aures perueniant; cui deinde liberum sit statuere quod ex vsu ipsi videatur. alibi etiam ius habent de actis principis cognoscendi, atq; etiam leges præscribendi quibus princeps teneatur. Sunt multi qui existimant discrimen summi imperii, aut summo minoris, petendum ex delatione imperii per electionem aut successionem. Nam quæ hoc modo deferuntur imperia, ea summa esse contendunt, non item quæ illo. At hæc vniuersim vera non esse pro certo haberi debet. Nam successio non est titulus imperii, qui imperio formam assignet, sed veteris continuatio. Ius enim ab electione fami-

libæ

milia cœptum succedendo continuatur; quare quantum prima electio tribuit, tantum defert successio. Apud Lacones regnum ad hæredes transibat etiam post Ephoros constitutos. Contrà Romanum imperium etiam sublata omni senatus, & populi potestate per electionem conferebatur.

XI. Altera cautio hæc esto. Aliud esse de re quære, aliud de modo habendi, quod non in corporalibus tantum, sed & in incorporalibus procedit. Ut enim res est ager, ita & iter, actus, via. Sed hæc alii habent iure pleno proprietaris, alii iure usufructuario, alii iure temporario. ita summum imperium Dictator Romanus habebat iure temporario: reges denique tam qui primi eliguntur, quam qui electis legitimo ordine succedunt, iure usufructuario: at quidam reges pleno iure proprietatis, ut qui iusto bello imperium quaesiverunt, aut in quorum ditionem populus aliquis, maioris mali vitandi causa, ita se dedit ut nihil exciperetur. Neque enim illis assentio qui Dictatori negant fuisse summum imperium, quia perperuum non erat. nam rerum moralium natura ex operationibus cognoscitur: quare quæ facultates eisdem effectus habent, eodem nomine nuncupanda sunt. At Dictator intra tempus suum omnes actus eodem iure exercet, quo rex qui est optimo iure; neque eius actus ab alio reddi irritus potest. Duratio autem naturam rei non immutat. quanquam si de dignitate quaeritur, quæ maiestas dici solet, dubium non est, quin ea maior sit in eo cui ius perpetuum datum est, quam cui temporarium, quia ad dignitatem facit habendi modus. Atque idem dictum volo de his, qui antequam reges ad suam tutelam pervenerint, aut dum furore, aut captivitate impediuntur, curatores regni ita constituantur, ut populo non subint, neque ante legitimum

Procop.
Vand. 1.
Aimo. lib.
11. c. 20. lib.
IV. c. 35.

num tempus potestas eorum sit reuocabilis. Aliud censendum de his qui ius acceperunt quouis tempore reuocabile, id est precarium, quale olim Vandalorum regnum fuit in Africa, & Gothorum regum in Hispania, cum ipsos deponerent populi quoties displicerent. horum enim singuli actus irriti possunt reddi ab his qui potestatem reuocabiliter dederunt; ac proinde non idem est effectus, nec ius idem.

Hotom. cōr.
ill. q. 1.

XII. Quod autē dixi, quædam imperia esse in pleno iure proprietatis, id est in patrimonio imperantis; quidam viri eruditi hoc argumento oppugnant, quod liberi homines in commercio non sint. At sicut alia est potestas dominica, alia regia; ita & alia est libertas personalis, alia ciuilis, alia singulorum, alia vniuersorum.

Diogen.
Laert.
I. Sam.
XXII. 18.
II. Sam. X.
2.
I. Reg. IX.
22.
Liu. lib. 1.
lib. 11.

Nam & Stoici quandam seruitutem constare dicebant *υποταξαι*, in subiectione; & in sacris literis subiecti regis serui vocantur. Sicut ergo libertas personalis dominum excludit, ita libertas regnum, atque aliam quamuis proprie dictam ditionem. Sic Liuius ista opponit: *Regem vocabant libertatis dulcedine nondum experta.* Idem: *Indignum videbatur populum Romanum seruientem cum sub regibus esset, nullo bello ac ab hostibus vllis obsessum esse, liberum eundem populum ab Hetruscis obsideri.* Et alibi: *Non in regno populum Romanum, sed in libertate esse.* Cicero dixerat: *Aur exigendi reges non fuerant, aut plebire, non verbis danda libertas.* Post hos Tacitus: *Urbem Romam ab initio reges habuere: libertatem & consulatum L. Brutus instituit.* Et alibi: *Acrior Arsacis regno Germanorum libertas.* Et passim in legibus Romanis de bello & de iudiciis recuperatoriis, externi distinguuntur in reges & populos liberos. Hic ergo non de hominum singulorum, sed de populi libertate quæritur. Cæcina apud Senecam: *Regalia fulmina sunt quorum vi tangitur, vel comitium, vel principalia vrbis libera loca; quorum significatio regnum*

Lib. III. de
leg.
An. 1.
De morib.
Germ.

regnum civitati minatur. Quin & sicut ob priuatam, ita ob hanc publicam subiectionem, aliqui dicuntur esse non sui iuris, non suæ potestatis. Hinc illa: *quæ vrbes, qui agri, qui homines A Etolorum iuris aliquando fuerunt: & Estne populus Collatinus in sua potestate?* Propriè tamen cum populus alienatur, non ipsi homines alienantur, sed ius perpetuum eos regendi, quæ populus sunt. Sic cum vni liberorum patroni libertus assignatur, non hominis liberi fit alienatio, sed ius quod in hominem competit transcribitur. Neque illud magis firmum est, quod aiunt; si quos populos rex bello quæserit, cum eos nõ sine civium sanguine ac sudore quæserit, civibus quæritos potius credi debere quàm regi. Nam & fieri potuit, vt rex ex sua priuatâ substantia exercitum aluerit, aut etiam ex fructibus eius patrimonii quod principatum sequitur. Nam vt in ipsum illud patrimonium rex aliquis non nisi vsufructum habeat, perinde vt in ipsum ius imperandi populo qui se elegit, fructus tamen ipsius sunt proprii. sicut in iure civili est proditum, hereditatis quæ restitui iussâ est fructus non restitui, quia non hereditati accepti feruntur, sed rei. Euenire ergo potest vt rex in quosdam populos imperium habeat proprio iure; ita vt alienare etiam possit. Sic rex Solomo regi Phœnicum Hiromo (ita enim eum Græcè vocat Philo Byblius qui Sanchuniathonis historiam vertit) dedit vrbes viginti: non ex vrbibus populi Hebræi: nã Cabul (quod nomen illis vrbibus datum est) ponitur extra fines Hebræorum, Ios. x. 1. 27. sed ex iis vrbibus quas populi deuicti hostes Hebræorum ad eum diem retinuerant, quasque partim Rex Ægypti Solomonis focer vicerat, & Solomoni dotales dederat, partim subegerat ipse Solomo. Nam eo tempore ab Israelitis nõ habitatas argumento est, quòd postquam Hiromus

*Lin. lib.
XXXVIII.
Idem lib.
V.*

*L. infidels
commissa-
rio. S. plane.
ff. ad Sc.
Treboll.
I. Reg.
XII.
I. Reg. IX.
c. ibid. 12.*

*I. Par. VIII.
14.*

eas reddidit, tum demū Solomō eo deduxit Hebræorum colonias. Sic Alexandri successores in ius illud plenum ac proprietatem imperandi populis, qui sub Persis fuerant, pro sua quisque parte successisse, aut etiam ipsi victoriæ iure id imperium sibi quæsiuisse censendi sunt. quare non est mirandum si alienandi ius sibi arrogarunt. Sic cum Attalus rex Eumenis filius populum Romanum testamento bonorum suorum heredem fecisset, populus Romanus sub bonorum nomine etiam regnum complexus est. Et postea cum Nicomedes Bithyniæ rex moriens populum Romanum fecisset heredem, regnum in prouinciæ formam redactum est. Sic Libyæ pars Crenaica eadem ab Apione rege testamento relicta. Cicero de lege Agraria:

*Florus li. II.
Epit. Liv.
58. Epit.
Liv. 43.
Ap. Mithy.
& lib. I.
Liuii.*

Quis ignorat regnum Aegypti testamento regis Alexandrini, populi Romani esse factum?

XIII. At in regnis quæ populi voluntate delata sunt, concedo non esse præsumendum eam fuisse populi voluntatem, vt alienatio imperij sui Regi permitteretur. Quare quod Crantzius vt rem nouam notat in Vinguino, quod is Noruagiam testamento reliquisset, non est quod improbemus, si Germanorum mores respicit, apud quos regna eo iure minime habebantur. Nam quod Carolus Magnus, & Ludouicus Pius, & alij postea etiam apud Vandalos & Hungaros de regnis testati leguntur, id commentationis magis vim apud populum habebat, quam veræ alienationis. Atque id de Carolo speciatim Ado memorat, voluisse eum testamentum suum à Francorum optimatibus confirmari. Simile est quod apud Liuium legimus, regem Macedonum Philippum cum Persea à regno arcere & eius loco regem facere veller Antigonum fratris sui filium, obijisse Macedoniæ vrbes, vt principibus Antigonum commendaret. Nec quod idem ille

*Lib. II.
Dan. c. 4.*

Liv. lib. I.

Ludoui-

Ludouicus urbem Romam Paschali Pontifici reddidisse legitur, ad rem facit, cum Franci imperium in urbem Romam à Populo Romano acceptum, reddere eidem populo recte potuerint: cuius populi quasi personam sustinebatis qui primi ordinis princeps erat.

XIV. Quod autem huc vsque monuimus, distinguendam esse summitatem imperij ab habendi plenitudine, adeo verum est vt non modo pleraque imperia summa non plene habeantur, sed & multa non summa habeantur plenè: quo fit vt marchionatus & comitatus facilius quam regna vendi & testamento relinqui soleant.

XV. Est & alterum huius discriminis indicium in regni tutela, dum rex ætate, aut morbo fungi potestate sua impeditur. Nam in regnis quæ non sunt patrimonialia, tutela eorum est quibus lex publica, aut ea deficiente consensus populi eam mandat. In regnis patrimonialibus eorum quos pater aut propinqui elegerint. Sic videmus in Epirotarum regno, q̄ cōsensu populi ortum fuerat, Aribæ regi pupillo publicè tutores constitutos. At in Asiâ minore bello parta rex Eumenes Attalo filio fratrem suum tutorem dedit. Siue vero rex simul sit priuato iure fundorum dominus, vt Rex Ægypti post Iosephi tempus, seu non sit, hoc imperio extrinsecum est, nec ad eius naturã pertinet. Quare nec imperij speciem aliam, neque alium habendi imperij modum hoc quidem constituit.

XVI. Tertia obseruatio sit, non desinere summum esse imperium, etiam si is qui imperaturus est promittat aliqua subditis aut Deo, etiam talia quæ ad imperij rationem pertineant. Nec iam de obseruatione iuris naturalis & diuini, adde gentium, loquor, ad quam

*Inst. lib.
LXVII.
Plus de a-
more frat.*

quam

quam reges omnes tenentur, etiam si nihil promiserint, sed de regulis quibusdam ad quas sine promisso non tenerentur. Verum esse quod dico ex similitudine patrisfamilias apparet, qui si quid familiae facturum se promiserit, quod ad familiae gubernationem pertineat, non eo desinet in sua familia ius summum, quantum fert familia, habere. Nec maritus maritali potestate priuatur eo quod aliquid uxori promiserit. Fatendum tamen, id ubi fit, arctius quodammodo reddi imperium, siue obligatio duntaxat cadat in exercitium actus, siue etiam directe in ipsam facultatem. Priore specie actus contra promissum factus erit iniustus, quia, ut alibi ostendemus, vera promissio ius dat ei cui promittitur: altera autem specie erit etiam nullus defectu facultatis. Neque inde tamen sequitur, ita promittente superiorem dari aliquem; nullus enim is actus non redditur hoc casu ex vi superiore, sed ipso iure. Apud Persas rex summo cum imperio erat, & ut imago Dei adorabatur. Rex erat qui dicebat proceribus Persarum; *Ne viderer meo tantummodo vsus consilio, vos contraxi, ceterum me mentote, parendum vobis magis esse quam suadendum.* Tamen leges certa quadam forma latas mutare illi nefas erat, ut & Danielis historia & Plutarchus in Themistocle nos docent; & multo post tempore Procopius Persici belli libro primo, ubi insignis ad hanc rem historia extat. Idem de Æthiopum regibus tradit Diodorus Siculus. Eodem tradente Ægyptiorum reges, quos tamen, ut alios reges Orientis, summo imperio vsos non est dubium, ad multarum rerum obseruationem iureiurando se obligabant: verum si contrafecissent, accusari via non poterant, sed mortuorum accusabatur memoria, sicut & Hebræorum regum quimalè regnassent, cadauera abijciebantur insepulta; egregio temperamento, quo & sancti-

monia

*Val. Max.
lib. IX. c. 5.*

*Lib. III.
Lib. I.*

monia summæ potestatis maneret, & tamen futuri iudicij metu reges à fide mutanda retraherentur. Quid si addatur, si rex fidem fallat, ut tum regno cadat: ne sic quidem imperium de sinet esse summum, sed erit habendi modus imminutus per conditionem & imperium temporario non absimile. Sic fundus qui fidei commissio tenetur, est quidem fundus non minus quam si pleno dominio possideretur, sed habetur amissibiliter. Talis autem lex commissoria non tantum in regni delatione adijci potest, sed & in alijs contractibus. Nam & fœdera quædam cum vicinis videmus cum tali sanctione inita.

XVII. Quartò notandum, quanquam summum imperium vnum quiddam sit ac per se indiuisum, constans ex illis partibus quas supra enumerauimus, addita summitate, id est τὸ ἀνωτέρω, fieri tamen interdum ut diuidatur, siue per partes quas vocant potentiales, siue per partes subiectiuas. Sic cum vnum esset Romanum imperium, factum tamen sæpe est, ut alius orientem, alius occidentem teneret, aut ut tres etiam tripartito orbem regerent. Sic etiam fieri potest, ut populus regem eligens quosdam actus sibi seruet, alios autem regi deferat pleno iure. Neque tamen id fit, ut iam ostendimus, quotiescunque rex promissis quibusdam obligatur; sed tunc id fieri intelligendum est, si aut expresse instituat partitio, qua de re supra iam diximus, aut si quid populus adhuc liber futuro regi imperet per modum manentis præcepti; aut si quid sit additum quo intelligatur regem cogi aut puniri posse. Nam præceptum est superioris, saltem in eo quod præcipitur: Et cogere non est quidem semper superioris: nam & naturaliter quisque ius habet cogendi debitorem, sed cum inferioris natura repugnat. Itaque ex coactione saltem paritas sequitur, ac proinde summatis

mitatis diuifio. Multi aduerfus talem statum quafi bicipitem incommoda multa adferunt; fed vt fuprà quoque diximus, in ciuilibus nihil eft quod omni ex parte incommodis careat; & ius non ex eo quod optimum huic aut illi videtur, fed ex voluntate eius vnde ius oritur metiendum eft.

XVIII. Multum tamen falluntur qui exiftimant, cum reges acta quædam fua nolunt rata eſſe niſi à Senatu aut alio cœtu aliquo probentur, partitionem fieri poteſtatis: nam quæ acta eum in modum reſcinduntur, intelligi debent reſcindi regis ipſius imperio, qui eo modo ſibi cauere voluit, ne quid fallaciter impetratum pro vera ipſius voluntate haberetur. quale erat Antiochi tertii regis reſcriptum ad magiſtratus, ne ſibi parerent, ſi quid legibus aduerſum iuſſiſſet; & Cōſtantini, ne pupilli aut viduæ cogantur venire iudicii cauſa ad comitatum Imperatoris, etiamſi Imperatoris reſcriptum proferatur. Quare hæc res ſimilis eſt teſtamenti, quibus adiectum eſt ne poſterius teſtamentum valeat: nam hæc quoque clauſula efficit, vt poſterius teſtamentum non ex vera voluntate profectum præſumatur. Sed ſicut hæc clauſula, ita & illa regis iuſſu expreſſo ac ſpeciali poſterioris voluntatis ſignificatione tolli poteſt.

XIX. Sed neque Polybij hîc vtor auctoritate qui ad mixtum genus reipublicæ refert Romanam rempublicam, quæ illo tempore, ſi non actiones ipſas, ſed ius agendi reſpicimus, merè fuit popularis: Nam & Senatus auctoritas, quam ad optimatum regimen refert, & conſulum quos quafi reges fuiſſe vult, ſubdita erat populo. Idem de aliorum politica ſcribentium ſententijs dictum volo, qui magis externam ſpeciem & quotidianam adminiſtrationem, quam ius ipſum ſummi imperii ſpectare congruens ducunt ſuo inſtituto.

XX. Ma-

Boer. ad c. de
conſ. in De-
cret.
Plur. Apo-
phibeg.
L. unica. C.
quando Im-
perator.

XX. Ma-
pſit. inter re-
(eadem eſt
regnum
quor. regni
ius rei dari
quin in re
bitari neſe
quales ha
modum
rum ſic

Norum

Lyd
Oly

Apud Lu

Et apud T

rent Syria

nia, & m

notat, pre

non iube

tum popu

regum de

rias nullam

de collig

quem locu

tinet. Et

tu. quia liber

li ad penam

non peccat. q

pud Iſidoru

CCCLXXI

XX. Magis ad rem pertinet quod Aristoteles scripsit, inter regnum plenum quod *παμβασιλεία* vocat, (eadem est *παντελής μοναρχία*, Sophocli Antigone) & regnum Laconicum, qui merus est principatus, aliquot regni species esse interiectas. Ego exemplum huius rei dari arbitror posse in regibus Hebræis: nam hi quin in rebus plerisque summo iure imperauerint, dubitari nefas arbitror. Voluerat enim populus regem quales habebant vicini: at orientis populi addictè admodum regnabantur. Æschylus Persis de rege Persarum sic loquentem facit Atossam:

—— οὐχ ἰσχυρότερος πόλεος.

—— non est ciuitati obnoxius.

Notum illud Maronis:

—— Regem non sic Ægyptus & ingens

Lydia, nec populi Parthorum, aut Medus Hydaspes
Obseruant.——

Apud Luuium: *Syri & Asiatici genera hominū seruituti natā.* Libr.
Et apud Tacitum Ciuilis Barauī illud ad Gallos: *Serui-* XXXVII.
rent Syria Asiāq; & suetus regibus oriens: nam & in Germa- Hij. IV.
nia, & in Gallia tum reges erant, sed vt idem Tacitus
notat, precario iure regnandi & auctoritate suadendi,
non iubendi potestate. Suprà quoque notauimus to-
tum pópulum Hebræum fuisse sub rege: & Samuel ius
regum describens satis ostendit aduersus regis iniu-
rias uullam in populo relictam potestatem. quod re-
cè colligunt veteres ex illo Psalmi: *Tibi soli peccaui.* ad
quem locum Hieronymus: *Quod rex erat, & alium non* Lij. 6.
tinebat. Et Ambrosius: *Rex erat, nullis ipse legibus teneba-*
tur, quia liberi sunt reges à vinculis delictorum: Neque enim vl-
lis ad pœnam vocantur legibus, tuti imperii potestate. homini ergo
non peccauit, cui non tenebatur obnoxius. Idem legere est a-
pud Isidorum Pelusiotam epistola postremò editarum
CCCLXXXIII. Hæc cum ita sint, tamen aliqua iudicia
arbi-

arbitror regibus adempta, mansisse penes synedrium
 LXX. virum, quod diuino imperio à Mose institutum
 ad Herodis tempora perpetua cooptatione durauit.
 Itaque & Moses & Dauid iudices Deos vocant, & iu-
 dicia vocantur iudicia Dei: & iudices dicuntur non
 humana, sed diuina vice iudicare. imò apertè distin-
 guuntur res Dei à rebus regis, vbi res Dei, monenti-
 bus doctissimis Hebræorum, iudicia intelligi debent.
 Non nego regem Iudæorum capitalia quædam iudi-
 cia per se exercuisse: qua in re ipsum regi decem tri-
 butum Israëlitarum præfert Maimonides: quod &
 exempla non pauca, tum in Sacris literis, tum in scri-
 ptis Hebræorum euincunt: sed quædam cognitionum
 genera regi videntur non permessa, vt de tribu, de Pro-
 pheta. Eiusque rei argumentum est in Ieremiæ Pro-
 phetæ historia, quem cum proceres ad mortem depo-
 scerent, respondit Rex: *Ecce in potestate vestra est, nam con-
 tra vos rex nihil potest.* in hoc negotiorum genere scilicet.
 Simile quid in Romanorum regum temporibus ob-
 seruo; nam tum omnia ferè negotia manu regis ex-
 pediebantur. *Romulus nobis, vt libitum, imperauerat,* inquit
 Tacitus. *Constat initio ciuitatis reges omnem potestatem ha-
 buisse,* inquit Pomponius. tamen quædam populo ex-
 cepta etiam illo tempore vult Halicarnassensis. Quod
 si Romanis magis credimus, in causis quibusdã pro-
 uocationem ad populum à regibus fuisse ex Cicero-
 nis de Republica libris, ex pontificalibus quoque li-
 bris & Fenestella annotauit Seneca. Mox Seruius
 Tullius non tam iure quàm auris popularibus ad re-
 gnum peruectus, plus etiã vim regni imminuit: quip-
 pe, vt loquitur Tacitus, *sanctorum legum queis etiam reges ob-
 temperarent.* Quominus mirandum quod Liuius dicit,
 primorum consulum potestatem à regia hoc ferè
 vno distitisse quòd annua esset. Similis etiam mixtura

ex po-

Exod. XXII

8.

Deut. I. 17.

Psalm.

LXXXII.

1.

II. Chron.

XIX. 6. 3.

I. Chron.

XXVI. 32.

& II. Chro.

XIX. 11.

Ierem.

XXXVIII.

5.

Epist. 100.

III. Annal.

ex populari &
 re in regni
 in rebus quib
 tum erat qu
 rent: quod
 vererem ret
 tum patres
 nylius nota
 stali quid,
 rium penes
 (id est ple
 qualdam
 habent ex

XXI.

possiris qu
 hic intellig
 quomodo
 cum Persar
 familia: nec
 hostis qui
 belli solna
 vi paction
 teri donat
 rium, ac m
 lorum cum
 eius imperio
 stus non in
 rentiam dixi
 iura que: nu
 mundiburgi
 apud Græcos
 vribus matr
 bebant - m
 quia, reque

ex populari & optimatū potentia Romæ fuit tempore interregni & primis Consulū temporibus: nam in rebus quibusdam iisque maioribus, ita demum ratum erat quod populus iussisset, si patres auctores fierent: quod postea, vi populi aucta, speciem tantum veterem retinuit, cum in incertū comitiū euentum patres auctores fieri cœperunt, vt Liuius & Dionysius notant. Quin & serius aliquanto mixturæ mansit aliquid, quamdiu, vt idem loquitur Liuius, imperium penes Patricios (id est Senatū,) penes tribunos (id est plebem) auxilium erat. His positis quæstiones quasdam quæ frequentem in hoc argumentō vsum habent examinemus.

XXI. Prima est, an summum imperium habere possit is qui inæquali fœdere tenetur. Inæquale fœdus hîc intelligo, non quod inter viribus dispares initur, quomodo Thebana ciuitas Pelopidæ tempore fœdus cum Persarum rege habuit, & Romani cum rege Massanissa: nec quod actum habet transeuntem, vt cum hostis qui sit ad amicitiam recipitur, dum impensas belli soluat, aut aliud quid præstet: sed quod ex ipsa vi pactionis manentem prælationem quandam alteri donat; hoc est vbi quis tenetur alterius imperium, ac maiestatem conseruare, vt in fœdere Ætolorum cum Romanis erat, id est tum operam dare vt eius imperium in tuto sit, tum vt dignitas, quæ maiestatis nomine significatur, ei constet. Imperij reuerentiam dixit Tacitus: ad quod genus referenda sunt iura quæ nunc vocantur protectionis, aduocatiæ, mundiburgij: Item ius vrbium matricum in colonias apud Græcos: Nam vt Thucydides ait, coloniarum cum vrbibus matricibus pari erant iure libertatis, sed debebant *πῶν τῶν μητρῶν πόλιν*, & exhibere *τὰ γένη τὰ νομιζόμενα*, reuerentiam scilicet & honoris signa quædam.

Liuii lib. VI.

Val. Max. lib. VII. c. 1.

Lib. 1.

Lib. 1.

L. non dubi-
to. D. de
capt.

Liuius de veteri fœdere inter Romanos qui Alba
ius omne acceperant, & Latinos Alba oriundos: in
eo fœdere superior Romana reserat. Scimus quid ad hanc
quæstionem Proculus responderit, scilicet liberum
esse populum qui nullius alterius potestati subiectus
sit, etiamsi in fœdere comprehensum sit vt is popu-
lus comiter alterius populi maiestatem conseruaret.
Si ergo populus tali fœdere obligatus liber manet, si
alterius potestati subiectus non est, sequitur, vt sum-
mum imperium retineat. Atque idem de rege pro-
nuntiandum est. Est enim populi liberi & regis qui
vere rex sit, eadem ratio. Addit Proculus, illud adijci
in fœdere, vt intelligatur alterum populum superio-
rem esse, non vt intelligatur alterum non esse liberum.
Superiorem hîc intelligere debemus non potestate
(iam enim dixerat talem populum alterius potestati
subiectum non esse) sed auctoritate, & dignitate: quod
verba sequentia aptâ admodum similitudine expli-
cant. *Quemadmodum*, inquit, *clientes nostros intelligimus li-
beros esse, etiamsi neque auctoritate, neque dignitate, neque iu-
re omni nobis pares sunt: sic & eos qui maiestatem nostram comi-
ter conseruare debent, liberos esse intelligendum est.* Clientes in
fide sunt patronorum; sic populi fœdere inferiores in
fide populi, qui dignitate est superior. Sunt *enim* ~~etiam~~
*Ap. Miibr: ταις, ἢ ὑποτέλεις, sub patrocínio, non sub ditione, vt Sylla apud Appi. num loquitur: & Cicero officiorum secun-
do sanctiora illa Romanorum tempora describens, patrocínium sociorum ait penes eos fuisse, non impe-
rium. Sicut patrocínium priuatum non tollit libertatem personalem, ita patrocínium publicum non tollit
libertatem ciuilem, quæ sine summo imperio intelli-
gi nequit. Ideo apud Liuium opponi videas, in fide
esse & inditione: Et Syllæo Arabum regi minatus est
Augustus, teste Iosepho, ni iniuriis in vicinos absti-
neret,*

neret, curaturum se vt ex amico subditus fieret: Cuius conditionis erant reges Armeniæ, quos in ditione Romanâ fuisse ad Vologesen scribat Patus, & proinde sono magis nominis quàm re ipsa reges. Obstat his quæ diximus videtur, quod addit Proculus: *Et sunt apud nos rei ex ciuitatibus fœderatis, & in eos damnatos animaduertimus.* Sed vt hæc res intelligatur, sciendum est quatuor incidere posse controuersiarum genera. primum, si subditi populi aut regis qui in fide est alterius, dicantur fecisse contra fœdus: deinde, si ipsi populi aut reges accusentur: tertio si socii qui in eiusdem populi aut regis fide sunt inter se litigent: quarto, si subditi conquerantur de iniuriis eorum quorum sunt in ditione. Primâ specie si peccatum appareat, tenetur rex aut populus, eum qui nocuit aut punire, aut ei cui nocitum est dedere: quod non tantum inter inæquales, sed & inter æqualiter fœderatos locum habet, imò etiam inter eos qui nullo fœdere tenentur, vt ostendimus alibi. Tenetur etiam dare operam vt damna resarciantur; quod officium Romæ erat recuperatorum. Gallus Ælius apud Festum: *Reciperatio est cum inter populum & reges nationesque ac ciuitates peregrinas lex conuenit, quomodo per reciperatorem reddantur res, recipenturque, resque priuatas inter se prosequantur.* Secundâ specie ius habet socius cogendi socium, vt stet fœderis legibus, atq; etiam puniendi ni steterit. Sed hoc quoque inæquali fœderi proprium non est. Idem enim locum habet in fœdere æquali, quale fuerat Romanorum cum Albanis, quo tempore Tullus à Metio pœnas perfidiæ exegit. Nam vt quis ultionem sumat ab eo qui peccauit, satis est, vt ipse ei qui peccauit subditus non sit; quod alibi à nobis tractabitur. Quare etiam inter reges aut populos non fœderatos idem vsuuenit. Tertia specie sicut in fœdere æquali solent controuersia deferri ad

conuentum sociorum, quos scilicet res non tangit, vt Græcos, Latinos veteres, & Germanos olim fecisse legimus; aut alioqui ad arbitros, aut etiam ad principem fœderis tanquam communem arbitrum: ita in fœdere inæquali plerumque conuenire solet, vt controuersia disceptentur apud eum qui superior est in fœdere. Quare ne hoc quidem ostendit imperii potestatem. Nam & reges apud iudices à se constitutos iudicio contendere solent. In postrema specie ius cognoscendi nullum est sociis. Ideo cùm Herodes quædam aduersus liberos ad Augustum sua sponte deferret, dixerunt illi: *Poteras de nobis supplicium sumere tuo iure, tum quâ pater, tum quâ rex.* Et hoc est in quo Aristoteles ait societatem à ciuitate differre, quòd sociis curâ sit ne iniuria in ipsos committatur, non verò ne sociæ ciuitatis ciues inter se iniurias committant. Solet & illud obiici, quòd in historiis ei qui fœdere superior est imperandi, & ei qui inferior est parendi vox interdum tribuitur. Sed nec hoc mouere nos debet. aut enim agitur de rebus ad commune bonum societatis pertinentibus, aut de vtilitate priuatâ eius qui superior est in fœdere. In rebus communibus, extra tempus conuentus, etiam vbi fœdus æquale est, solet is qui lectus est princeps fœderis sociis imperare, vt Agamemnon regibus Græcis, Lacedæmonii Græcis postea, deinde Athenienses. In oratione Corinthiorum apud Thucydidem legimus: *Χὴ πὺς ἡγεμόνας τὰ ἴδια ἐξ ἴσου νέμοντας τὰ κοινὰ ὡς σκοπιῖν.* Decet eos qui fœderis principes sunt, circa suas quidem vtilitates nihil præcipuum sumere, ac in communibus rebus curandis eminere supra ceteros. Isocrates priores Athenienses ductum exercuisse ait *ὄλον ὄντισα πάντας, ἰδίᾳ δὲ ἑκάστους ἐλευθέρως ἐώντας εἶναι.* curam gerentes pro sociis omnibus, ita vt iis libertatem integram relinquerent. Hoc ipsum Latini imperare, Græci modestiùs *τάσσειν* dicunt. Athenienses delato sibi ductu

Ios. lib. XVI.

c. 7. 8.

Polis. III.

c. 9.

ductu belli in Persas, ἔπαξαν, inquit Thucydides, ὅς π
 ἔδει παρέχων πρὸ πόλεων χεῖματα πρὸς τὸν βαρβαρον καὶ ἀς
 ναδς. *ordinarunt* (sic qui Roma in Græciam mittebantur
 dicebātur mitti ad ordinandum statum liberarum ci-
 uitatum) *quæ vrbes pecunias in barbarum, quæ naues confer-*
rent. Hoc enim si facit qui princeps tantum est in fœde-
 re, non mirum est si in fœdere inæquali idem faciat is
 qui superior est fœdere. Imperium ergo hoc sensu, id
 est, ἡγεμονία, libertatem aliorum non tollit. Rhodii in
 oratione apud Senatum Romanum quæ apud Liuium
 extat : *Græci domesticis quondam viribus etiam imperium*
amplectebantur : nunc imperium ubi est, ibi ut sit perpetuum o-
ptant: libertatem vestris tueri armis satis habent, quoniam suis
non possunt. In iis verò rebus quæ ad propriam vtilitatē
 spectant superioris, postolata solent imperia dici, non
 ex iure, sed ex effectus similitudine, sicut regum pre-
 ces imperia sæpe esse dicuntur, & egroti imperare me-
 dicis. Liuius libro XLII. *Ante hunc consulem (C. Post-*
humium) nemo vnquam sociis in vlla re oneri aut sumptui
fuit: ideo magistratus mulis, tabernaculis, & omni alio instru-
mento militari ornabantur, ne quid tale imperarent sociis. In-
 terim verum est accidere plerumque, vt qui superior
 est in fœdere, si is potentiam multum antecellat, paula-
 tim imperium propriè dictum vsurpet : præsertim si
 fœdus perpetuum sit, & cum iure præsidia inducendi
 in oppida, sicut Athenienses fecerunt, cum à sociis ad
 se prouocari passi sunt; quod nunquam fecerant La-
 cedæmonii. Sic Latini querebātur sub vmbra fœderis
 Romani seruitutem se pati. Sic Ætoli vanam speciem
 & inane nomen libertatis: Achæi postea fœdus speciem iam
 esse precariam seruitutē. Eumenes Rhodiorum socius ait,
 verbo esse socios, reuera subiectos imperio & obnoxios. Sic apud
 Tacitum Civilis Baratus de eisdem Romanis cōque-
 ritur; neque enim societatem, vt olim, sed tanquam mancipia ha-
 beri.

Libr.
XXXVII.

Hal. lib. VI.
Liu. lib.
XXXIV.
Liu. lib.
XXXVII.
Hij. IV.

berri: & alibi, *Miseram seruitutē falsò pacem vocari*. Sic Thefalos in speciem fuisse liberos, sed reuera sub imperio Macedonum notat Polybius. Hæc cum fiunt, & ita fiunt vt patientia in ius transeat, qua de re alibi erit disputandi locus, tunc aut qui socii fuerant fiunt subditi, aut certè partitio fit summi imperii, qualem accidere posse supra diximus.

XXII. Qui verò certum quid pensitant aut ad redimendas iniurias, aut ad tutelam comparãdam, quales Hebræorum reges, & vicinarum gentium post Antonii tempora, *ὄντι δόποις περιμένοισ*, vt Appianus loquitur, quo minus summum imperium habere possint, nullam dubitandi causam video, quanquam infirmitatis confessio de dignitate aliquid delibet.

XXIII. Difficili or multis videtur quæstio de nexu feudali, sed quæ ex antedictis facillè solui potest. Nam in hoc contractu qui proprius est Germanicarum gentium, neque vsquam inuenitur nisi vbi Germani sedes posterunt, duo sunt consideranda, obligatio personalis, & ius in rem. Obligatio personalis eadem est, siue quis ipsum ius imperandi, siue aliud quiduis etiam alibi situm feudi iure possideat. Talis autem obligatio sicut priuato nõ erat demtura ius liberatis personalis, ita nec regi aut populo ius demit summi imperii, quæ libertas est ciuilib. quod apertissimè conspicitur datur in feudis liberis quæ Franca vocant, quæ nullo iure in rem, in sola personali obligatione consistunt. Hæc enim nihil sunt aliud quàm species fœderis inæqualis de quo egimus, quo alter alteri operam pollicetur, alter alteri præsidium & tutelam. Pone etiam aduersus omnes promissam operam, quod nunc feudum ligium vocant, (nam olim ea vox latius patebat) nihil id de iure summi imperii in subditos detrahit: vt iam taceam semper inesse conditionem

nem taciam
erit alibi. Tu
est, vt ipse
familia ext
possit. Sed
nim est res

XXI

imperio
primus a
bet, sed
& capti
ctiones
mittant
prodici

Debe

I. Statu

II. Bellu

ren

III. Nec co

IV. Memu

V. Es facti

VI. Refellu

tum est

ium ibi

VII. Quid sen

siue

VIII. Ius belli

IX. Invegen

X. Invegen

tant

nem tacitam, dum iustum sit bellum, de qua agendum erit alibi. Ius verò in rem quod attinet, id quidem tale est, vt ipsum imperandi ius, si feudi iure teneatur, aut familia extincta, aut etiam ob certa crimina amitti possit. Sed interim summum esse non desinit: aliud enim est res, vt sæpe diximus, aliud rem habendi modus.

XXIV. Distinguendum quoque non minus in imperio quàm in dominio, ius ab vsu iuris, siue actus primus ab actu secundo. Nam sicut rex infans ius habet, sed imperium exercere non potest; sic & furiosus & captiuus, & qui in alieno territorio ita viuunt, vt actiones circa imperium alibi situm liberæ ei non permittantur: omnibus enim his casibus curatores siue prodici dandi sunt.

C A P. IV.

De bello Subditorum in superiores.

- I. Status questionis.
- II. Bellum in superiores quæ tales ordinariè licitum non esse iure nature.
- III. Nec concessum lege Hebræa.
- IV. Minus etiam lege Euangelica: quod probatur ex sacris literis.
- V. Et factis Christianorum veterum.
- VI. Resoluitur sententia statuens inferioribus magistratibus licitum esse bellum aduersus summam potestatem: idque rationibus, & sacris literis.
- VII. Quid sentiendum si summa & alioqui incuitabilis sit necessitas?
- VIII. Ius belli dari posse in principem populi liberi.
- IX. In regem qui imperium abdicauerit:
- X. In regem qui regnum alienet, ad impediendam traditionem tantum.

XI. *In regem qui manifestè totius populi hostem se ferat:*

XII. *In regem post amissum regnum ex lege commissoria:*

XIII. *In regem qui partem duntaxat imperii habeat pro ea parte qua ipsius non sit :*

XIV. *Si resistendi libertas certis casibus reseruata sit.*

XV. *Inuasi alieni imperii quatenus parendum.*

XVI. *Inuasi alieni imperii vi resisti posse ex iure belli manētis:*

XVII. *Ex lege antecedente :*

XVIII. *Ex mandato ius imperandi habentis.*

XIX. *Cur extra hoc casus id non liceat.*

XX. *In controuerso iure priuatos sibi iudicium sumere non debere.*

I. **B**ELLVM gerere possunt & priuati in priuatos, vt viator in latronem ; & summum imperium habentes in eos qui itidem id habent, vt Dauid in regem Ammonitarum ; & priuati in eos qui imperio summo, at non in se, vtuntur, vt Abrahamus in regem Babylo-niæ & vicinos ; & qui summum imperium habent in priuatos aut sibi subditos, vt Dauid in partem Isbofethi ; aut non subditos, vt Romani in piratas. Tantùm illud quæritur, an aut priuatis aut publicis personis bellum gerere liceat in eos , quorum imperio siue summo siue minori subsunt. Ac primùm id minimè controuersum est arma sumi posse in inferiores ab iis qui summæ potestatis auctoritate armantur : qualis fuit Nehemias armatus edicto Artaxerxis aduersus vicinos regulos. Sic metatores expellendi domino prædii licentiam Imperatores Romani concedunt. Verùm aduersus summam potestatem aut inferiores, sed agentes quod agunt summæ potestatis auctoritate, quid liceat quæritur. Illud quidem apud omnes bonos extra controuersiam est ; si quid imperent naturali iuri aut diuinis præceptis contrarium, non esse faciendum quod iubent. Nam Apostoli cùm dixerunt Deo

magis

*L. de uotum.
C. de Meta-
toribus, lib.
XII.*

magis quàm hominibus obediendum, ad certissimam prouocant regulam, omnium inscriptam mentibus, quam totidem fermè verbis expressam apud Platonem reperias: at si qua ex tali causa, aut alioqui quia summum imperium habenti ita libet, iniuria nobis inferatur, ea toleranda est potius quàm vi resistendum.

II. Et naturaliter quidem omnes ad arcendam à se iniuriam ius habent resistendi, vt suprà diximus. Sed ciuili societate ad tuendam tranquillitatem institutâ, statim ciuitati ius quoddam maius in nos & nostra nascitur, quatenus ad finem illum id necessarium est. Potest igitur ciuitas ius illud resistendi promiscuum publicæ pacis & ordinis causa prohibere: Et quin uoluerit, dubitandum non est, cum aliter non posset finem suum consequi. Nam si maneat promiscuum illud resistendi ius, non iam ciuitas erit, sed dissociata multitudo, qualis illa Cyclopus:

— Ομισηύει δὲ ἑκάστος

Παιδῶν ἢ δὲ ἀλόγων.

— Dant coniugibus ius

Quisque suis soboliq̃.

Νομιάδες ἀκούει δὲ δὲν ἔδειξ ἔδειξ.

Confusa turba, nemo vbi audit neminem.

Ira vt dixi habent mores omnium ciuitatum: Generale pactum est societatis humane, inquit Augustinus, Regibus obedire. Æschylus:

Τετραχὺς μόναρχος κ' ἔχ' ἰστέθουος κερτέϊ.

Rex est suo vtens iure, nulli obnoxius.

Sophocles:

Ἀρχοντές εἰσιν, ὡς δ' ἰστέκτιον. π μή;

Nam principes sunt: obsequendum. quippe mi?

Euripides:

Τὰς τῶν κερτέων ἁμασίαις χερῶν φέρειν.

Imperia habentum perferenda inscitia est.

Adde quod supra ex Tacito in hanc rem adduximus: cuius & hoc est; *Principi summum rerum arbitrium dii dederunt, subditis obsequii gloria relicta est.* Hic quoque

Indigna digna habenda sunt Rex qua facit:

Seneca:

AEquum atque iniquum regis imperium seras,
quod ex Sophocle sumtum, qui dixerat;

ἀλλ' ὄν πολίταις σήσεις τῶ δὲ χθὴ κλύειν

καὶ σμικρὰ καὶ δίκαια καὶ τ' ἀναντία.

Et quod apud Sallustium est: *Impune quiduis facere, id est regem esse.* Hinc ubiq; maiestas, id est dignitas, siue populi, siue vnus qui summo fungitur imperio, tot legibus, tot pœnis defenditur: quæ constare non potest si maneat resistendi licentia. Miles qui castigare volenti se centurioni restiterit, si vitem tenuit, militiam mutat, si ex industria fregit vel manum centurioni intulit, capite punitur. Et apud Aristotelem est: *εἰ ἀρχὴν ἔχων ἐπάταξεν ἢ δεῖ ἀντιπαρῆγναι;* si magistratum gerens aliquem verberauerit, ipse reuerberandus non est.

L. Milites.
§. Irreuerēt.
D. de re militi.

Deuteron.
XVIII. 2.

Sam. VIII.
11.

Deuter.
XVII. 14.

III. In lege Hebræa mortis supplicio damnatur, qui inobediens fuerit, aut summo Pontifici, aut principi senatus, aut ei qui extra ordinem rector populi à Deo esset constitutus. Quod verò apud Samuelem est de iure regis, omnino rectè inspicienti apparet, nec de iure vero intelligendum, id est de facultate honestè & iustè aliquid agendi, (longè enim alia viuendi ratio præscribitur regi in ea parte legis, quæ est de officio regis) neque nudum factum indicari: nihil enim esset in eo eximium, cum iniurias facere etiam priuati priuatis soleant: sed factum quod effectum aliquem iuris habeat, id est non resistendi obligationem. Ideo additur, populum pressum istis iniuriis Dei orem imploraturum, quia scilicet humana remedia nulla

nulla est
prator iu
nit.

IV. It
san quæ
lectator

tiam cu

potesta
bras c

interp

defert

dimatu
nem a

te fuge

solum p

ne incl

solum

que ex

bus tam

duas p

& par
nunci
nobis h
ra. No
impart
seruia
Hic qui
arbitror
nobis eff
cede. Mi
uersalem
publica
sanè qu
blicas c

nulla exstarent. Sic ergo hoc ius vocatur, quomodo *L. In plu-*
 prætor ius reddere dicitur, etiam cum iniquè decer- *ribus. D. de*
 nit. *iust. & iure.*

IV. In nouo fœdere Christus præcipiens dari Cæ-
 sari quæ Cæsaris sunt, intelligi voluit à suæ disciplinæ
 sectatoribus non minorem, si nõ maiorem, obedi-
 tiam cum patientia, si opus sit, coniunctam summis
 potestatibus deberi, quàm ab Hebræis regibus He-
 bræis debebatur; quod latiùs exsequens optimus eius
 interpres Paulus Apostolus, officia subditorum latè
 describens; inter alia: *Qui obstitit, inquit, potestati, Dei or-* *Rom. XIII.*
dinationem obstitit: tum verò qui obstitunt, sibi ipsis condemnatio-
nem accipient. Addit mox: Dei enim minister est qui potesta-
te fungitur tuo bono. Deinde, quæ propter necesse est subiici, non
solum propter iram, sed & propter conscientiam. In subiectio-
 ne includit non resistendi necessitatem, neque eam
 solum quæ ex formidine maioris mali oritur, sed
 quæ ex ipso sensu officii nostri manat, neque homini-
 bus tantum, sed & Deo nos obligat. Rationes addit
 duas: primùm, quòd Deus ordinem illum imperandi,
 & parendi approbauerit, & olim in lege Hebræa, &
 nunc in Euangelio, quare potestates publicæ eo loco
 nobis habendæ sunt, quasi ab ipso Deo essent constitu-
 tæ. Nostra enim facimus, quibus auctoritatem nostrâ
 impartimur. Alteram, quòd hic ordo nostro bono in-
 feruiat. Atqui, dicat aliquis, iniurias pati vtile non est.
 Hic quidam, verè magis quàm ad sensum Apostoli, v-
 arbitror, appositè, dicunt has quoque iniurias vtilis
 nobis esse, quia ista patientia suâ non sit caritura mer-
 cede. Mihi videtur Apostolus considerasse finem vni-
 uersalem isti ordini propositum, qui est tranquillitas
 publica, in qua & singulorum comprehenditur. Et
 sanè quin plerumque hoc bonum per potestates pu-
 blicas consequamur, dubitandum non est: nemo
 enim

enim sibi male vult: at imperantis felicitas, in subditorum felicitate consistit. *Sint quibus imperes*, aiebat ille. Quod si quando nimia formidine, aut iracundia aliisve affectibus, transuersi agantur rectores, quo minus rectam incant viam quæ ad tranquillitatem ducit, id inter minus frequentia habendum est; & quæ, vt ait Tacitus, interuentu meliorum pensantur. Leges autem satis habent id quod plerumque accidit respicere, vt aiebat Theophrastus, quo & illud Catonis pertinet: *Nulla lex satis commoda est: id modo queritur, si maiori parti & in summa prodest.* quæ autem rarius contingunt, communibus tamen regulis constringenda sunt, quia etsi ratio legis in isto particulari facto particulariter locum non habeat, manet tamen ratio in sua generalitate, cui particularia subijci fas est. Id enim latius quam sine norma viuere, aut normam cuiusque arbitrio permitti. Seneca appositè ad hanc rem. *Satius erat à paucis etiam iustam excusationem non accipi, quam ab omnibus aliquam tentari.* Locum & hinc habere debet illa nunquam satis memorata Periclis apud Thucydidem sententia: *Sic existimo, etiam singulis hominibus plus eam prodesse ciuitatem quæ tota rectè se habeat, quam si qua priuatis floreat utilitatibus, ipsa autem vniuersim laboret.* qui enim domesticas fortunas bene collocatas habet, patriam tamen euersa, pereat & ipse necesse est: *Contra vero etiam si quis in beatà republicà parum felix est, multo tamen facilius per illam incolumis seruetur.* Quare cum ciuitas quidem singulorum possit sustentare calamitates, singuli autem publicas non item; quid est cur non vniuersim ipsi consulere, ipsamque tuei oporteat, nec id facere quod vos facitis, dum quasi attoniti iacturâ rei familiaris, salutem proditis reipublica? *Quem sensum breuiter ita explicat Linius: Respublica incolumis & priuatas res saluas facile prestat: publica prodendo tua nequiquam seues.* Plato dixerat legum IV. *τὸ μέν γὰρ κοινὸν ἔστι τοῦ θεοῦ, τὸ δὲ*

L. τὸ γδ.
D. de legibus. L. III.
in fine. D. de per. hered.

Lib. VII. de benef. c. 16.

Lib. XXVI.

ἰδιον ἕξασθαι τὰς πόλεις • καὶ συμφέροι τῷ κοινῷ τε καὶ ἰδίῳ ἀμφοῖν, ἢ τὸ κοινὸν πῆται καλῶς μᾶλλον ἢ τὸ ἰδιον. *Quod commune est connectit ciuitates, quod singulorum, dissipat; quare & publice & priuatim utilius est, vt publica magis quam priuata curentur.* Eodem & illa Iamblichi pertinent: *Non distincta est priuata utilitas à publica, imò in bono communi singulare etiam continetur: & vt in animalibus ceteraque naturâ, ita in ciuitatibus in totius salute salus est partium.* In publicis autem præcipuum haud dubie est ordo ille quem dixi imperandi parendique; is vero cum priuata resistendi licentiâ consistere nequit. Paulo comitem addamus Petrum; cuius hæc sunt verba: *Regem honorate. Serui, subditi estote cum omni timore dominis, non solum bonis & aequis, sed etiam prauis. Hoc enim cedit gratia, si quis propter conscientiam Dei suffert molestiam iniuste afflictus. quæ enim gloria est si peccantes & colaphis casti subsistitis? sed si bene agentes, & tamen male habiti subsistitis, hoc cedit vobis gratia apud Deum.* Confirmat mox hoc à Christi exemplo. Notanda hîc duo: quod dicitur subiectionem dominis deberi, etiam prauis, idem ad reges quoque referendum: Nam quod sequitur ei fundamentum superstructum, non minus subditorum, quam seruorum officium respicit. Ac deinde talem à nobis requiri subiectionem quæ iniuriarum patientiam secum ferat.

V. Nec ab hac lege Domini discedit consuetudo veterum Christianorum, optima legis interpret. Nam quamquam pessimi sæpe homines imperium Romanum tenuerunt, nec defuerunt qui obtentu adiuuandæ reipublicæ ijs se opponerent, nunquam tamen eorum conatibus se adiunxerunt Christiani: In Clementis Constitutionibus est, βασιλεῖα ἔμεν πρὸ ἐναντιοῦ σου, regia potestati resistere nefas. Tertullianus Apologetico: *Vnde Casij, & Nigri, & Albini? vnde qui inter duas lauros obsident Casarem? vnde qui saucibus eius exprimentis palestricam exercent?*

1. Epist. 11. 13

exercere: vnde qui armati palatium irrumpunt, omnibus tot Sigerijs (sic diferte habet manuscriptus qui est apud omni laude ornatissimos inuenes Puteanos) ac Parthenijs audaciores? De Romanis, ni fallor, id est de non Christianis. De palæstrica, quod ait, ad Commodi mortem pertinet, peracta imperio præfecti Ælij Læti, manu palæstricæ; quo tamen Imperatore vix quisquam fuit scelerator, aut Christianis infestior. Parthenius cuius factum itidem detestatur Tertullianus, erat ille qui pessimum Imperatorem Domitianum oppresserat. His comparat Plautianum præfectum Prætorio, qui Septimium Seuerum valde sanguinarium Imperatorem occidere in palatio voluerat. In eundem Septimium Seuerum arma quasi pro reipublicæ caritate sumptera in Syria Pescennius Niger, in Gallia & Britannia Clodius Albinus. Sed horum quoque factum Christianis displicuit, quod & ad Scapulam iacet Tertullianus: *Circa maiestatem Imperatoris infamamur: tamen nunquam Albinam, vel Nigriani, vel Cassiani inueniri potuerunt Christiani.* Cassiani illi erant qui securiterant Ausidium Cassium virum egregium, qui in Syria sumptis armis caufabatur rempublicæ: am se ire restitutum, quam M. Antonini negligentia perderet. Accedat hoc Cypriani: *Quamuis nimius & copiosus noster sit populus, non tamen aduersus violentiam se vlcisitur: patitur.* Ambrosius cum iniuriam non sibi tantum, sed & gregi suo, & Christo fieri crederet à Valentino Valentiniani filio, populi satis concitati motu ad resistendum vti non voluit. *Coactus, inquit, repugnare non noui: dolere potero, potero flere, potero gemere: aduersus arma, milites, Gothos quoque, lacrimæ meæ arma sunt. aliter nec debeo nec possum resistere.* Mox: *Exigebatur à me vt compescerem populum: reserebam in meo iure esse vt non excitarem; in Dei manu vt mitigaret.* Idem Ambrosius Maximi copijs aduersus Impera-

Ad Demetriad.

Theodoret.
hist. Eccles.
Lib. V. c. 4.

Imperatorem
Iul. Sic Iulian
agnate, lach
Nazarenus,
ca. modum.
Christianis c
Nazarenu
fianis erat
adduxerat p
VI Ino
illi, sed ten
bi primun
ea que iam
etiam in m
putant restit
perium, imo
admiranda
termedu, ut
fraplatum,
quidem ratio
petiores h
facultas gub
me potest
tatem summa
facultate; ac
Locum enim
sophi, ord
primum. Ac m
statum rerum
in celo fuisse
pore uiat m
is quantum co
communi cog
Omni su

Imperatorem & Arianum, & Ecclesiæ gratiam vti noluit. Sic Iulianum defectorem cum pessima consilia agitaret, lachrymis Christianorum repressum, ait Nazianzenus, addens, *quia solum hoc contra persecutores erat remedium.* Atqui exercitus eius fermè omnis ex Christianis constabat. Adde quod, vt obseruat idem Nazianzenus, sæuitia illa Iuliani, non tantum in Christianos erat iniuria, sed & rempublicam in summum adduxerat periculum.

Orat. I. in Iulian.

VI Inuenti sunt nostro sæculo viri eruditi quidem illi, sed temporibus & locis nimium seruietes, qui sibi primum (ita enim credo) deinde aliis persuaderent ea quæ iam dicta sunt locum habere in priuatis, non etiam in magistratibus inferioribus, quibus ius esse putant resistendi iniuriis eius, cuius summum est imperium; imo & peccare eos, ni id faciant. quæ opinio admittenda nõ est. Nam sicut in dialecticis species intermedia, si genus respicias, est species; si speciem infra positam, genus: ita magistratus illi, inferiorum quidem ratione habitâ sunt publicæ personæ; at superiores si considerentur, priuati sunt. Nam omnis facultas gubernandi quæ est in magistratibus, summæ potestati ita subiicitur, vt quicquid contra voluntatem summi imperantis faciant, id defectum sit eâ facultate; ac proinde pro actu priuato habendum. Locum enim hîc quoque habet, quod dicunt Philosophi, ordinem non dari nisi cum relatione ad aliquid primum. Ac mihi videntur qui contra sentiunt, talem statum rerum inducere, qualem antiqui fabulantur in cœlo fuisse antequam Maiestas oriretur, quo tempore aiunt minores Deos Ioui non concessisse. At is quem dixi ordo, & ἰσοαμνησιμὸς, non tantum sensu communi cognoscitur: vnde illud,

Auer. V. Metaph. com. 6.

Omne sub regno grauiore regnum est.

Et

Et Papinij illud:

vice cuncta reguntur:

*Alteriusque regunt.*d. qui ref.
fii. XI. 9. 3.

Et Augustini dictum celebre: *Ipsos humanarum rerum gradus aduerte: si aliquid inusserit curator, faciendum: non tamen si contra proconsul iubeat: aut si consul aliquid iubeat, & aliud Imperator. non utique contemnis potestatem, sed eligis maiori seruire: nec hinc debet minor irasci si maior prelatum est.* Et hoc eiuſdem de Pilato: *Talem ei Deus dederat potestatem, vt esset sub Cesaris potestate.* Sed & diuina probatur auctoritate.

I. Ep. II. 13.

Nam Apostolorum princeps subiectos nos esse vult aliter regi, aliter magistratibus: Regi, vt supereminenti, id est, sine vlla exceptione, præter ea quæ Deus directè imperat, qui iniuriæ patientiam probat, non interdicat: Magistratibus, tanquam nullis à rege, id est potestatem suam à rege ducentibus. Et cum Paulus omnem animam supremis potestatibus esse subiectam vult, etiam magistratus inferiores inclusit. Neque in populo Hebræo, vbi tot fuere reges diuini humanique iuris contemptores, vnquam inferiores magistratus, in quibus plurimi fuere vii pii & fortes, id sibi iuris sumpserunt, vt regibus vim vllam opponerent, nisi si qui à Deo, cuius in reges summum ius est, mandatum speciale acceperant, quin contra quod procerum officium sit ostendit Samuel, cum proceribus & populo inspectante, Saulem iam peruersè regnantem solita veneratione est prosequutus. Atque adeo religionis quoque publicæ status nunquam non à regis arbitrio pependit. Quod enim post regem magistratus simul cum populo Deo se fideles fore promiserunt, id intelligi debet quatenus in cuiusque id futurum erat potestate. Ne simulacra quidem falsorum Deorum, quæ publicè extabant, deiecta vnquam legimus, nisi iussu aut populi in libera republica, aut regum cum regna-

I. Sam. XV.
30.

regnabant
contra rege
denitè id p
tionem.
proferri di
prætorio t
male, contra
nij Paneg
gium ost
proinde
sententi
principi
qui pub
fenatu.

VII.

stendo ne
mine. Na
neraliter p
manecess
rum temp
batum à
mortem
quædam
tas ex tam
magis etia
nà quold
mortis per
temere ea
tur, neque v
accepisse, n
Feri enim l
sensu huma
agimus pen
mura in loc

regnabantur. Quod si quid aliquando factum est vi contra reges, narratur in testimonium diuinæ prouidentiae id permittentis, non in facti humani approbationem. Solet à contrariæ sententiæ auctoribus proferri dictum Traiani, cum pugionem præfecto pratorio traderet: *Hoc pro me utere, si rectè impero; si male, contra me.* Sed sciendum est Traianum, vt ex Plinij Panegyrico apparet, id vnice curasse ne quid regium ostentaret, sed verum principem gereret, qui proinde subesset senatus populique iudicio; quorum sententias exequi præfectus deberet etiam in ipsum principem. Simile est quod de M. Antonino legimus, qui publicam pecuniam attingere noluit nisi consulto senatu. *Dion. lib. LVF.*

VII. Grauior illa est quæstio, an lex de non resistendo nos obliget in grauissimo & certissimo discrimine. Nam leges etiam Dei quædam, quanquam generaliter prolatae, tacitam habent exceptionem summæ necessitatis: quod de lege sabbati & Hasamonæorum temporibus à sapientibus definitum erat & probatum à Christo: non quod Deo ius non sit ad certam mortem subeundam nos obstringere, sed quod leges quædam eius sint argumenti, vt non credibile sit datas ex tam rigida voluntate. quod in legibus humanis magis etiam procedit. Non nego à lege etiam humana quodam virtutis actus posse præcipi, sub certo mortis periculo, vt de statione non deserenda; sed nec temere ea voluntas legem condentis fuisse intelligitur, neque videntur homines in se, & alios tantum ius accepisse, nisi quatenus summa necessitas id exigat. Ferri enim leges ab hominibus solent & debent cum sensu humanæ imbecillitatis. Hæc autem lex de qua agimus pendere videtur à voluntate eorum, qui se primum in societatem ciuilem consociant, à quibus ius

porro ad imperantes manat. Hi veto si interrogarentur an velint omnibus hoc onus imponere vt mori præoptent, quàm vlllo casu vim superiorum armis arcere, nescio an velle se sint responsuri, nisi forte cum hoc additamento, si resisti nequeat, nisi cum maxima reipublicæ perturbatione, aut exitio plurimorum innocentium. Quod enim tali circumstantia caritas commendaret, id in legem quoque humanam deduci posse non dubito. Dicat aliquis, rigidam illam obligationem mortem potius ferendi, quam vllam vnquam superiorum iniuriam repellendi, non ex lege humana, sed diuina proficisci. Sed notandum est, primo homines non Dei præcepto, sed sponte adductos experimento infirmitatis familiarum segregum aduersus violentiam, in societatem ciuilem coisse, vnde ortum habet potestas ciuilis, quam ideo humanam ordinationem Petrus vocat: quanquam alibi & diuina ordinatione vocatur, quia hominum salubre institutum Deus probauit. Deus autem humanam legem probas censetur probare vt humanam & humano modo. Barclaius regij imperij assertor fortissimus, huc tamen descendit, vt populo & insigni eius parti ius concedat se tuendi aduersus immanem sæuitiam; cum tamen ipse fateatur totum populum regi subditum esse. Ego facile intelligo quo pluris est id quod conseruatur, eo maiorem esse æquitatem, quæ aduersus legis verba exceptionem porrigat: at tamen indiscriminata dånare aut singulos aut partem populi minorem, quæ vltimo necessitatis præsidio sic vtatur, vt interim & communis boni respectum non deserat, vix ausim. Nam Dauid, qui extra pauca facta testimonium habet vitæ secundum leges exactæ, armatos circum se primum quadringentos, deinde plures aliquanto habuit; quo nisi ad vim arcendam si inferretur? Et hoc ipso

1. Pet. II.
23.

Lib. III.
ad 4.
Monar-
chom. c. 8.
Lib. VI. c.
23. & 24.

1. Sam.
XXII. 2. &
XXIII. 13.

ipso tem
Dei, id
priori
Nabi
vt corri
non de
pra. Se
uide, n
aliis c
sua i
pugn
do in
hac
Simi
quod
Antic
cum
eorum
regis
pridet
in qu
lex ve
electio
rum ne
Quod
cui au
Iudai
liex co
& Persi
cedones
Assyri
seruient
successe
in eoru

ipſo tempore Dauid à prudente ſcœmina dicitur bella Dei, id eſt pia gerere, quod male multi ad ſola bella priora trahunt, cum potius emendatio ſit eius quod Nabal dixerat, multos ſubditos à rege ſuo deficere: vt corrigat Abigail, bella Dauidis pia eſſe dicit vtpote non defectionis, ſed ſolo vitæ tuendæ conſilio ſuſcepta. Sed ſimul illud notandum eſt, non factum id à Dauide, niſi poſtquam & Ionathanis indicio, & pluribus aliis certiffimis argumentis compererat Saulẽ vitæ ſuæ imminere. Deinde vero nec vrbes inuadit, nec pugnandi captat occaſiones, ſed latebras quærit, modo in locis deujs, modo apud populos externos, & hac religione vt popularibus ſuis nunquam noceat. Simile videri poteſt factum Maccabæorum: nam quod quidam hæc arma eo titulo defendunt, quaſi Antiochus non rex, ſed inuaſor fuerit; vanum puto: cum nuſquam in omni hiftoriâ Maccabæi, & qui eorum partes ſequebantur, Antiochum alio quam regis nomine compellent; & merito ſane, cum iam pridem Macedonum imperia agnouiffent Hebræi, in quorum ius Antiochus ſucceſſerat. Nam quod lex verat alienigenam populo præfici, de voluntaria electione intelligendum eſt, non de eo quod temporum neceſſitate adductus populus facere cogebatur. Quod vero aiunt alij, vſos Maccabæos iure populi, cui *ad populum* deberetur, ne id quidem firmum. Nam Iudæi primum à Nabuchodonofore deuicti iure bellici eodem iure ſucceſſoribus Chaldæorum Medis & Perſis paruerant: quorum totum imperium ad Macedones deuenit. Hinc Iudæi Tacito vocantur: *Dum Affyrios penes Medoſque & Perſas Oriens fuit viliffima pars ſeruentium.* *Hift. l. 1. v.* Nec quicquam ab Alexandro, cuius ſucceſſoribus ſtipulati ſunt, ſed ſine vlla conditione in eorum ditionem venerunt, ſicut ante ſub ditione

Darii fuerant. Quod si & Iudæi interdum ritus suos & leges palam exercere permitti sunt, id fuit ex regum beneficio ius precarium, non ex lege aliquâ imperio additâ. Nihil ergo est quod Maccabæos tueatur, præter summum certissimumque periculum: quamdiu scilicet intra sui defendendi terminos ita se continuerunt, vt in loca deuia exemplo Dauidis secederent, quarendæ securitatî; nec arma expedirent, nisi vltro oppugnati. Illa interim cautio tenenda est, etiã in tali periculo personæ regis parcendum: quod qui factum à Dauide putant non ex officii necessitate, sed ex sublimiore proposito falluntur. Ipse enim Dauid apertè dixit, in fontem neminem esse posse qui manus regi inferret. Nimirum sciebat scriptum in lege: *Dij, id est Iudicibus summis, non maledices, & Principi in populo tuo non maledices.* in qua lege mentio facta specialis eminentium potestaturû, ostendit aliquid præcipi speciale. At falsa maledicta ne in priuatum quidè licet iacere; in regem ergo veris quoque abstinendum. quia, vt ait scriptor problematum, quæ Aristotelis nomen præferunt: *ὁ κακηγορῶν τὸν ἄρχοντα, εἰς τὴν πόλιν ὑβρίζει.* Qui rectori maledicit, in ciuitatem est iniurius. quod si voce lædendus non est, manu certè multo minus: vnde & pœnitentia tactum Dauidem legimus, quod vestem eius violasset: tantam intelligebat personæ istius esse sanctitudinem. nec immeritò. nam cùm summum imperium non possit non multorum odiis patere, securitas fungentis peculiariter fuit munienda. quod Romani etiam in Tribunis plebis cõstituerunt, vt *ἀσσυλοι*, id est inuiolabiles essent. Inter Essenorum dicta erat, reges sanctos esse habendos: & in signe illud apud Homerum:

ὡεὶ δὲ δῖε πειμῖνι λαῶν,
μή τι πάθοι.

Nam

1. Sam.
XXVII. 9.
Deut.
XXII. 28.

Sept. XL.

1. Sam.
XXIV. 6.

Nam pro populi pastore timebat,

Nequid ei accideret.

Nec immeritò, vt apud Curtium est, *regium nomen gentes qua sub regibus sunt pro Deo colunt.* Artabanus Perla: *ἡμῖν δὲ πολλὰν νόμον καὶ καλὰν ὄντων κάλλιστος ἔστι τὸ πρῶτον βασιλεία καὶ προσκυβεῖν, εἰκόνα Θεοῦ τὰ πάντα σώζοντος.* Nobis inter leges multas easq; bonas hac optima est, regem colendum & adorandum, vt Dei cuncta sospitantis effigiem. Illa quaestio grauior, an quantum Dauidi, an quantum Maccabæis licuit, liceat & Christianis, quorum magister crucem subiri toties iubens, exactiorem patientiam videtur requirere. Certè Christianis veteribus qui recentes ab Apostolorum & Apostolicorum virorum disciplina eorum præscripta & intelligebant meliùs & perfectiùs implebant, summam iniuriam fieri puto ab iis qui quò minùs ipsi se defenderent in certissimo mortis periculo, vires putant illis non animum defuisse. Impudens certè & imprudens fuisset Tertullianus, si apud Imperatores, qui eius rei ignari esse non poterant, ita confidenter ausus esset mentiri: *Si enim & hostes apertos, non tantùm vindices occultos agere vellemus, deesset nobis vis numerorum & copiarum? Plures nimirum Mauri & Marcomanni ipsiq; Partbi, vel quantumque vnius tamen loci & suorum finium gentes, quàm totius orbis? Externi sumus, & vestra omnia impleuimus, vrbes, insulas, castella, municipia, conciliabula, castra ipsa, tribus, decurias, palatium, senatum, forum: sola vobis reliquimus templa. Cui bello non idonei, non proprii fuissimus, etiam copis impares, qui tam libenter trucidamur, si non apud istam disciplinam magis occidi liceret quàm occidere? Sequitur hîc quoque magistrum suum Cyprianus, & apertè prædicat: *Quamuis nimius & copiosus noster populus, non tamen aduersus violentiam se vlcisitur: patitur.* Nec aliud putem spectasse Augustinum, cum dicit: *Nihil iustus precipit: è cogitet in his rebus, nisi vt bellum suscipiat.**

Lib. VI. qu.
10. in 106.

Ep. C.
LXVI.

piat. cui bellare fas est: non enim fas est omnibus. Eiusdem est illud: *Quis Imperatores in errore sunt, leges ad tuendum errorem contra veritatem condunt, per quas iusti examinantur & coronantur. Idem alibi: Ita à plebibus principes & à servis domini ferendi sunt, vt sub exercitatione tolerantia sustineantur temporalia, & sperentur aeterna.* Thebæa legio, vt Acta nos docent, militibus constabat sexies millibus sexcentis sexaginta sex Christianis omnibus: Qui, cum Maximianus Cæsar apud Octodurum exercitum cõpelleret sacra Dijs falsis facere, primum Agaunum iter arripuerunt: & cum eo misisset Imperator qui eos ad sacrificandum venire iuberet, ipsique se id facturos negassent, Maximianus decimum quemque iussit interfici per apparitores: qui nemine repugnante facile imperium sunt executi. Mauritius eius legionis primicerius, narrante Eucherio episcopo Lugdunensi, eo tempore commilitones sic allocutus legitur. *Quam timui, ne quisquam, quod armatis facile est, specie defensionis, beatissimis funeribus manus obuiam asserre tentaret? iam mihi ad huius rei interdictionem Christi nostri parabatur exemplum, qui exemptum vagina Apostoli gladium propriae vocis iussione recondidit: docens maiorem armis omnibus Christiana confidentia esse virtutem, ne quisquam mortali operi mortalibus dexteris obsisteret, quin imo cepti operis fidem perenni religione completeret.* Cum hoc supplicio peracto Imperator superstitionibus eadem quæ ante præciperet, sic omnes respondent: *Milites quidem, Cæsar, tui sumus, & ad defensionem rei publicæ Romanæ arma suscepimus: nec vnquam aut desertores bellorum, aut proditores militiæ fuimus, aut ignauæ formidinis meruumus subire flagitium. Tuis etiã obtemperaremus præceptis, nisi instruti legibus Christianis, demonum cultus & aras semper pollutas sanguine videremus. Cõperimus præcepisse te, vt aut sacrilegis pollueres Christianos, aut de denis interfectis nos velles terrere. Non inquit, aras longius latitantes: nos omnes Christianos esse cognosce: ha-*

bebis

bebis potestati tuæ subdita omnium corpora: auctorem verò suum
 respiciēs Christum animas non tenebis. Tum Exuperius le-
 gionis signifer, sic eam allocutus ibidē narratur: Tenere
 me, commilitones optimi, secularium quidem bellorum signa per-
 spicitis: sed non ad hæc arma prouoco, non ad hæc bella animos ve-
 stros virtutemq; compello. Aliud vobis genus eligendum est prælio-
 rum. Non per hos gladios potestis ad regna cœlestia properare. De-
 inde Imperatori hæc nuntiari iubet: Non nos aduersum
 te, Imperator, armauit ipsa, quæ fortissima est in periculis, despe-
 ratio. Tenemus ecce arma & non resistemus, quia mori magis
 quàm vincere volumus, & innocentes interire quàm noxiū viuere
 præoptamus. Et postea; Tela proijcimus: exarmatas quidē dexte-
 ras satellites tuos, sed armatū sīde catholica peccatō inueniet. Sequi-
 tur post hæc laniena in non repugnantes, in cuius nar-
 ratione hæc sunt Eucherij verba: Ne iniusti puniretur mul-
 tudo non obtrinit, cum inultum (malè editur multorum) esse
 soleat quod multitudo delinquit. In veteri Martyrologio
 res eadem sic narratur: Cadebantur itaque passim gladiis non
 reclamantes, sed & depositis armis cernices persecutoribus, vel in-
 tectum corpus offerētes, non vel ipsa suorum multitudine, non ar-
 morum motione elati sunt, vi ferro conarentur asserere iustitiæ
 causam, sed hoc solum reminiscētes, se illum conspici qui nec re-
 clamando ad occisionem ductus est; & tanquam agnus non ape-
 ruit os suum, ipsi quoque tanquam grex Dominicarum ouium, la-
 mari se tanquam ab irruentibus lupis passi sunt. Valens impiè &
 crudeliter sæniit in eos qui secundum sacras literas, &
 Patrum traditionem ^{de omni} v^o profitebantur, quorum
 quamuis maxima multitudo nunquam se armis tu-
 tata est. Cerrè vbi patientia nobis præscribitur, sepe
 adduci videmus, & à Thebæis militibus adductum
 iam audiuius Christi exemplum, vt nobis imitan- 1. Pet. II. 21.
 dum, cuius patientia ad mortē se extendit, quod maxi-
 mē locū habere debet, vbi pro vera religione ad mor-
 tē poscitur. Qui enim ita animam perdit, is verè eam Math. X.
39.

Luc. XIII. 33. acquisiuisse à Christo pronuntiatur. Quod si etiam concedere volumus consilij ista esse non præcepti, tutius tamen est apud Deum hanc partem eligere, cum veteres illi Christiani, etiam cum fugere, aut tacere liceret, sæpe se tam honestæ morti obtulerint cum certa fiducia, qui ita fidem suam testarentur, his & peccata omnia condonari, & gloriam qualis post resurrectionem expectatur, aliquatenus repræsentari, & præmia in posterum ingentia promitti. Diximus summum imperium tenentibus resisti iure non posse. Nunc quædam sunt quæ lectorem monere debemus, ne putet in hanc legem delinquere eos qui reuera non delinquant.

VIII. Primū ergo, qui principes sub populo sunt, siue ab initio talem acceperunt potestatem, siue postea ita conuenit, vt Lacedæmone, si peccent in leges ac rempublicam, non tantum vi repelli possunt, sed, si opus sit, puniri morte: quod Paulaniæ regi Lacedæmoniorum contigit.

IX. Secundo, si rex, aut alius quis imperium abdicauit, aut manifestè habet pro derelicto, in eum post id tempus omnia licent quæ in priuatum. Sed minimè pro derelicto habere rem censendus est, qui eam tractat negligentius.

Lib. IV. c.
16.

X Tertio existimat Barclaius, si rex regnum alienet, aut alij subijciat, amitti ab eo regnum. Ego hîc subsisto. Nam talis actus, si regnum electione aut successoria lege deferatur, nullus est: quæ autem nulla sunt, nullum habent iuris effectum. Vnde & de usufructuario, cui regem talem similem diximus, verior mihi videtur Iurisconsultorum sententia, si extraneo ius suum cedat, nihil eum agere. Et quod dicitur ad dominum proprietatis reuerti vsumfructum, intelligendum legitimo tempore. Si tamen rex re ipsa etiam tradere regnum

Iust. de usufr.
S. fructur.
L. usufructus.
D. de iure doctum.

regnum
pollit, no
rius, ali
test pop
est, quo
Et spate
tur nepa

XI.

rex ver
tur, q
volu
se ho
regn
tis co
bus p
in gra
faciat

XI

nia in
ipsa de
diti o
rex in

XI

parrem
non sua
tenis in
seo, et
fore, id
alioqui
pollit no
fit, poi
amitreo
XI
veceito

regnum aut subijcere moliatur, quin ei resisti in hoc possit, non dubito. Aliud est enim, vt diximus, imperiū; aliud habendi modus, qui ne mutetur obstare potest populus: id enim sub imperio comprehensum nō est. quo non male aptes illud Senecæ in re nō dissimili: *Et si parendum in omnibus patri, in eo non parendum quo efficiatur ne pater sit.*

Lib. III.
Controv.

XI. Quarto, ait idem Barclaius amitti regnum, si rex vere hostili animo in totius populi exitium feratur. quod concedo. consistere enim simul non possunt voluntas imperandi, & voluntas perdendi. quare qui se hostem populi totius profiteretur, is eo ipso abdicat regnum. sed vix videtur id accidere posse in rege mentis compote, qui vni populo imperet. Quod si pluribus populis imperet, accidere potest, vt vnus populi in gratiam alterum velit perditum, vt colonias ibi faciat.

XII. Quinto, si regnum committatur, siue ex feloniam in eum cuius feudum est, siue ex clausula posita in ipsa delatione imperij, vt, si hoc aut hoc rex faciat, subditi omni obedientiæ vinculo soluantur, tunc quoque rex in priuatam personam recidit.

XIII. Sexto, si rex partem habeat summi imperij, partem alteram populus aut senatus, regi in partem non suam inuolanti, vis iusta opponi poterit, quia ea tenus imperium non habet. Quod locum habere censeo, etiamsi dictum sit, belli potestatem penes regem fore. id enim de bello externo intelligendum est: cum alioqui quisquis imperij summi partem habeat, non possit non ius habere, eam partem tuendi. quod vbi fit, potest rex etiam suam imperij partem belli iure amittere.

XIV. Septimo, si in delatione imperij dictum sit, vt ceito euentu resisti regi possit, etiamsi eo pacto pars

imperii retenta ceteri non possit, certè retenta est aliqua libertas naturalis, & exempta regio imperio. Potest autem qui ius suum alienat, id ius pactis immi-
nuere.

XV. Vidimus de eo qui ius imperandi habet aut habuit. Restat vt de iniuasore imperii videamus, non postquam longa possessione, aut pacto ius nactus est, sed quamdiu durat iniuste possidendi causa. Et quidem dum possidet, actus imperii quos exercet, vim habere possunt obligandi, non ex ipsius iure quod nullum est, sed ex eo quòd omnino probabile sit eum qui ius imperandi habet, siue is est populus ipse, siue rex, siue senatus, id malle, interim rata esse quæ imperat, quàm legibus iudiciisque sublati summâ induci confusionem. Improbabat Cicero Syllanas leges, vt crue-
deles in proscriptorum liberos, ne honores petere possent. Seruandas tamè censuit, affirmans (vt nos docet Quintilianus) ita his legibus contineri statum ciuitatis, vt his solutis ipsa stare non posset. In his tamen quæ ita necessaria non sunt, & pertinent ad raptorem in iniquâ possessione firmandum, si sine graui periculo potest non pareri, parendum non est. Sed an talem raptorem imperii vi deicere, aut denique occidere liceat, quæritur.

XVI. Ac primùm si bello iniusto, & cui iuris gentium requisita non adsint, imperium arriperit, neque pactio vlla sequuta sit, aut fides illi data, sed sola vi retineatur possessio; videtur manere belli ius, ac proinde in eum licere quod in hostem licet, qui à quolibet etiam priuato iure potest interfici. In reos maiestatis, inquit Tertullianus, & publicos hostes omnis homo miles est. Sic & aduersus militiæ desertores, cunctis ius pro-
quiere communi exercendæ publicæ vltionis indul-
rum est.

XVII. Idem

*Vi. de po-
rest. ciu. n.
23. Suarez de
legibus lib.
III. c. 10. n.
9. Lessius de
iust. & iuro.
lib. 11. c. 29.
dub. 5. n. 73.*

Lib. XI. c. 1.

*Apuleius C.
quandoli-
ceat unicus
que. l. 2.*

XVII. Idem
fato ad Pliom
nem la pub
facit occid
ctum cadit.
sibi circum
mmaturu, a
glstratus f
multæ ex
sta cense
Roma l
gereret.
XVI
terficere
rum imp
populis
res, qual
pelleret.
XIX.
cerelice
sum: Q
lit inua
lis & crue
que sequi
habent fa
cos. Certe
populis, n
vis inua
percepit
nimiam ill
lo oculi v
beratio h
difficillu
vojus, n

XVII. Idem cum Plutarcho, qui ita sentit libro de fato ad Pisonem, statuendum cenfeo, si ante inuasionem lex publica extiterit, quæ unicuique potestatem faciat occidendi eum qui hoc, aut illud quod in aspectum cadit, ausus fuerit; putà qui priuatus satellitium sibi circumdederit, arcem inuaserit; qui ciuem indemnatum, aut non legitimo iudicio necauerit; qui magistratus sine iustis suffragiis creauerit. Tales leges multæ extabant in Græciæ ciuitatibus, vbi proinde iusta censenda fuit talium tyrannorum interfectio. Vt & Romæ lege Valeria si quis iniussu populi magistratum gereret.

XVIII. Nec minus licebit inuasorem imperii interficere, si diserta auctoritas accedat eius, qui ius verum imperandi habet, siue is rex est, siue senatus, siue populus. His annumerandi & regum puerorum tutores, qualis loaso erat Ioiada, cum Athaliam regno depelleret.

II. Paralip.
XXIII.

XIX. Extra hæc vt priuato vi deicere aut interficere liceat summi imperii inuasorem, probare nõ possum: Quia fieri potest, vt is qui ius habet imperii, malit inuasorem in possessione relinqui, quam periculosæ & cruentis motibus occasionem dari, qui plerunque sequi solent iis violatis aut interfectis, qui validam habent factionem in populo, aut externos etiam amicos. Cerè an rem in id periculum adduci velit rex aut populus, incertum est, quorum sine cognita voluntate vis iusta esse non potest. Fauorinus dicebat, *χείρον είναι μοναρχίας ἐν μου πολέμον ἐμφύλιον*, peius esse bellum civile dominatu illegitimo: Et Cicero, *Mihi pax omnis cum ciuibus bello civili vtilior videtur*. Profectò grauissima cum sit deliberatio, libertas an pax placeat, vt Tacitus loquitur, & difficillimum hoc *σπίμα πολέκων* Ciceroni: *Εἰ πρηνουμένης τῆς πατρίδος πάντῃ Ἑσπῶ τυραννίδος καταλύσει πεισπόντων*.

Lib. IX. ad
Att. Ep. 4.

πένον, καὶ μέλην ἡγ' ἡδὺν ὅλων ἢ πόλις κινδυνεύουσι: An cum patria illegitimo imperio premitur, omnimodo danda sit opera eius demendi, etiamsi ciuitas eam ob rem in summum discrimen adducenda sit: non debent singuli quod populi commune est iudicium ad se rapere. Illud vetò planè iniquum:

Detrahimus dominos vrbi seruire paratæ.

App. ciu. i. Sicut Sylla interrogatus quid ita armatus patriam peteret, respondit, ἐλευθερώσω δὲ τὴν πατριάν, vt eam à tyrannia liberem. Melius Plato epistolâ ad Perdiccam suadet, cuius verba Latine sic posuit Cicero: Tantum contendere in republica, quantum probare tuis ciuibus possis vim neque parenti, neque patriæ afferri oportere. Qui sensus & apud Sallustium extat: Nam vi quidem regere patriam aut parentes, quanquam & possis & delicta corrigas, tamen importunum est, cum præsertim omnes rerum mutationes eadem, fugam, aliâq; hostilia portendant. Huc & Ambrosii illud non male referas: Aduuat hoc quoque ad profectum bonæ existimationis, si de potentis manibus eripias inopem, de morte damnatum eruas, quantum sine confusione fieri potest; ne videamur a cetera magis facere causa quàm misericordie & grauiora inferre vulnera, dū minoribus mederi desideramus. Thomas seditionem esse dicit interdum quamuis tyrannici regiminis destructionem. Non debet mouere nos in contrariam sententiam factum Aodis in Eglonem regem Moabitaram. Nam apertè testatur sacra auctoritas, hunc à Deo ipso vindicem suscitatum, mandatu scilicet speciali. Neque verò constar hunc Moabitaram regem nullum ius imperandi ex pactione habuisse. Nam & in alios reges Deus per quos volebat ministros sua iudicia exsequeretur, vt per Ichun in Ioramum.

XX. Maximè autem in re controuersa iudicium sibi priuatus sumere non debet, sed possessionem sequi. Sic tributum solui Cæsari Christus iubebat, quia eius

Epist. Sam. lib. i. Bello Ing.

De off. i. i. c. 2.

2. 2. q. 42. art. 2.

Jud. III. 15. Nehe. IX. 27.

II. Reg. IX.

Marth. XXI. 20.

eius imagi
fessiones et

I. Belli
II. Aut
III. Alia
IV. Na

VT
ell

inuant
lis in b
uato p
summa
ueri ab
bimus,
ideo m

II.

rum m
scripser
tero. Su
admutu
ferendam
ciuitatis
quinar.
pro se am
cognatis
affectis au
republica
stimaret.

eius imaginē nummus præferebat, id est, quia in possessione erat imperii.

CAP. V.

Qui bellum licitè gerant.

- I. *Belli causas effectrices alias esse principales in sua re.*
 II. *Aut in aliena:*
 III. *Alias instrumentales, ut seruos & subditos.*
 IV. *Natura iure neminem à bello prohiberi.*

VT in aliis rebus, ita & in voluntatis actionibus tria esse solent efficientium genera, principales, adiuvantes, & instrumentica. Causa effectrix principalis in bello plerumque est is cuius res agitur: in privato priuatus: in publico potestas publica, maxime summa. An & pro aliis nihil mouentibus bellum moueri ab alio possit, alibi videbimus. Illud interim tenebimus, naturaliter quemque sui iuris esse vindicem. ideo manus nobis datæ.

II. Sed & alteri prodesse quo possimus non licitum modò, sed & honestum est. Rectè qui de officiis scripserunt, aiunt, nihil esse homini vtilius homine altero. Sunt autem diuersa hominù inter se vincula, que ad mutuam opem inuitant: nam & cognati ad opem ferendam coeunt, & vicini inclamantur, & qui eiusdem ciuitatis sunt participes; vnde illud, *Porro Quirites, & quirinari*. Aristoteles dixit oportere quemque, aut pro se arma sumere, si iniuriam acceperit, aut pro cognatis, aut pro benefactoribus, aut sociis iniuriã affectis auxilia ferre. Et Solon docuerat beatas fore respublicas in quibus alienas iniurias quisque suas existimaret. Sed vt cætera defint vincula, sufficit huma-

L. seruus. ff. de seruis export. Cic. lib. ii. off. exp. natio. DD. adl. Si quis in seruutem. D. de fur. l. prohibemus. C. de iure fisci. Rhet. ad Alex. c. 3.

Bart in l. v. de
vini. D. de
iust. & iure.
num. 7. & 8.
Cas. ib. n. 29.
Cast. ad l. r.
S. ius gent.
eod. Bart ad
l. hostes. ff. de
capt. n. 9. In-
vocat. ad c. sic-
ut. de iure-
iur. & in c.
olim. de res. s.
spol. n. 16.
Panorm. n.
28. Sylvest.
in verbo Bel-
lum. q. 8.

næ naturæ communio. Ab homine enim nihil huma-
ni alienum est. Menandri dictum est:

Iniuriarum si improbis auctoribus
Reponeremus ultionem singuli,
Nobis putantes fieri quod sit alteri,
Inter nos iuncti conspiratis viribus,
Non praevaleret innocentia impetus
Audax malorum. qui custoditi vindique
Iustiq; pœnas quas merentur pendere,
Aut nulli penitus essent, aut pauci admodum.

Democriti verò hoc: Ἀδικοῦμένων τῶν ἠμετέρων κατὰ δύναμιν
ἀντιτάσσεται. τὸ δὲ πρὸς τὸ δικαίον καὶ ἀγαθόν. Iniuria op-
pressos defendere pro viribus oportet, & non negligere: illud enim
iustum bonumq; est.

III. Instrumenta cùm dicimus, non arma hîc intel-
ligimus, & si quæ sunt his similia, sed eos qui ita agunt
sua voluntate, vt ea voluntas ab altera pendeat. Tale
instrumentum est patri filius, pars quippe eius natu-
raliter: tale & seruus, quasi pars ex lege. nam sicut
pars non tantùm pars est totius eadem relatione, qua
totum est totum partis, sed hoc ipsum quod est to-
tius est: ita possessio est aliquid ipsius possidentis. De-
mocratius: Οἰκιστῶν αἰς μέρει τὸ σκῆνωτος καὶ ἄλλω κώδῳ
ἀλλο. Famulis tanquam partibus corporis aliis ad aliud vrere.
Quale autem in familia est seruus, tale in republica
est subditus, ac proinde instrumentum imperantis.

IV. Nec dubium quin naturaliter omnes subditi
bello adhiberi possint, sed quosdam specialis lex arcet,
vt olim Romæ seruos, nunc passim clericos: quæ tamé
lex, vt omnes eius generis, cum summæ necessitatis
exceptione intelligenda est. Et hæc quidem generali-
ter de adiutoribus & subditis dicta sunt: nam
quæ specialia sunt, suis locis tracta-
buntur.

HVGO.

L. cùm su-
mus. C. de a-
griculis. lib.
XI.
Arist. lib.
V. de morib.
s. 10. l. Grac-
ebus. C. de
adult. Sen. r.
sont. 4.

Tho. 2. 2. 40.
art. 2.
Sylu. de bel-
lo. p. 3.